

Komparace podpory rodin s dětmi v systému sociálního zabezpečení ve vybraných zemích EU

Bc. Blanka Cardová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Blanka CARDOVÁ**
Osobní číslo: **H118394**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Komparace podpory rodin s dětmi v systému sociálního zabezpečení ve vybraných zemích EU**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsažené v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zejména zaměřena v teoretické části na:

- vznik, vývoj a cíle sociálního zabezpečení v EU, a to ve vztahu k rodinám s dětmi,
- koordinaci sociálního zabezpečení v EU: základní principy,
- současnou právní úpravu sociálního zabezpečení ve vybraných státech EU: ČR a SR,
- rozsah podpory rodin s dětmi v ČR a SR,
- analýzu a srovnání případných rozdílů.

Praktická část bude zaměřena na:

- na implementaci finanční podpory rodin v ČR a na Slovensku, a to s ohledem na vytvořené hypotézy.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Holub, M., Alternativní formy podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění, Praha: VÚPSV 2010

Koldinská, K., Sociální právo: C.H.Beck, Praha 2007

Matoušek, O. a kol., Základy sociální práce: Portál, Praha 2001

Mitchell, E., Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu: Sociologický ústav Akademie věd České republiky 2010

Pennings F., Úvod do evropského práva sociálního zabezpečení, Praha 2003:MPSV

Potůček, M., Sociální politika, 1995 Sociologické nakladatelství

Tomeš I., Koldinská, K., Sociální právo Evropské unie: C.H.Beck, Praha 2003

Vlček, M., Rodinná politika a demografie rodiny – statistiky, srovnání, analýzy vybraných evropských států: studie, Oeconomice 2003

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce: **prof. JUDr. Dalibor Jílek, CSc.**

Katedra práva a právní vědy

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2013**

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlpach, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

.....
Jmno, příjmení studenta

V Brně
.....

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělití svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem této práce je porovnání rozsahu a velkorysosti podpory, která je poskytována rodinám s dětmi z jednotlivých systémových součástí sociálního zabezpečení v České republice a na Slovensku, tzn. ze systémů státní sociální podpory, sociálního pojištění a sociální pomoci. Pozornost je věnována především právní úpravě sociálního zabezpečení platné v těchto zemích od 1. ledna 2013. Rozsah podpory je porovnáván z hlediska podmínek nároku na dávky, z hlediska jejich výše a doby, po kterou je možné dávky pobírat. Štědrost této podpory je demonstrována na modelovém případě čtyřčlenné rodiny s průměrným příjmem.

Klíčová slova: sociální zabezpečení, státní sociální podpora, sociální pojištění, sociální pomoc, rozsah podpory, rodina s dětmi, štědrost, dávky, podmínky nároku, výše dávky.

ABSTRACT

The aim of this work is to compare the scope and generosity of support, that is provided to families with children from different part of the social security systém in the Czech Republic and the Slovak Republic, ie. systém of state social support, social insurance and social assistance. Attention is paid to the social security legislation in force in those countries from 1 January 2013. Level of support is compared in terms of the requirements for entitlement to benefits, in terms of the amount and the time, after which you can receive benefits. The generosity of this support is demonstrated on a model case of families with an average income.

Keywords: social security, state social support, social insurance, social assistance, range of support, family with children, generosity, benefits, conditions of eligibility, the amount of benefit.

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. Daliboru Jílkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a podporu při zpracování této práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronicky nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ V EU	14
1.1 HISTORICKÝ EXKURS VZNIKU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ.....	15
1.1.1 Mezinárodní organizace působící v oblasti sociálního zabezpečení a jejich dokumenty	16
1.1.2 Evropské organizace působící v oblasti sociálního zabezpečení a jejich dokumenty.....	18
1.2 VÝVOJ SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V EU.....	19
1.2.1 Sociální pojištění	20
1.2.2 Sociální zaopatření	20
1.2.3 Sociální pomoc	21
1.2.4 Sociální služby	22
1.3 CÍLE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V EU.....	22
2 KOORDINACE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V EU	24
2.1 HLAVNÍ PRINCIPY KOORDINACE.....	25
2.1.1 Princip aplikace právního řádu jednoho státu	25
2.1.2 Princip zákazu diskriminace a rovného zacházení	26
2.1.3 Princip asimilace faktů.....	27
2.1.4 Princip sčítání dob pojištění	27
2.1.5 Princip zachování nabytých práv	28
2.2 APLIKAČNÍ ROZSAH KOORDINAČNÍCH NAŘÍZENÍ	28
2.2.1 Věcný rozsah	28
2.2.2 Osobní rozsah	29
3 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČR.....	30
3.1 STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA.....	30
3.1.1 Přídavek na dítě	32
3.1.2 Rodičovský příspěvek.....	33
3.1.3 Porodné	34
3.1.4 Příspěvek na bydlení.....	35
3.2 SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ.....	35
3.2.1 Peněžitá pomoc v mateřství	37
3.2.2 Ošetřovné	39
3.2.3 Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství.....	39
3.3 SOCIÁLNÍ POMOC.....	40
3.3.1 Příspěvek na živobytí.....	42
3.3.2 Doplatek na bydlení.....	43
3.3.3 Mimořádná okamžitá pomoc.....	44
4 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V SR	46
4.1 STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA.....	46
4.1.1 Přídavek na dítě	48
4.1.2 Příplatek k přídavku na dítě	49
4.1.3 Rodičovský příspěvek.....	49

4.1.4	Příspěvek při narození dítěte	50
4.1.5	Příplatek k příspěvku při narození dítěte	51
4.1.6	Příspěvek rodičům, kterým se současně narodily tři nebo více dětí anebo kterým se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata.....	52
4.1.7	Příspěvek na péči o dítě	53
4.1.8	Náhradní výživné.....	54
4.1.9	Příspěvek na podporu náhradní péče o dítě	54
4.2	SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ.....	55
4.2.1	Mateřská.....	57
4.2.2	Ošetřovné	57
4.2.3	Vyrovnávací dávka	58
4.3	SOCIÁLNÍ POMOC.....	59
4.3.1	Dávka v hmotné nouzi	60
4.3.2	Příspěvek k dávce v hmotné nouzi	61
4.3.3	Jednorázová dávka v hmotné nouzi.....	62
4.3.4	Dotace na podporu výchovy ke stravovacím návykům dítěte ohroženého sociálním vyloučením.....	62
4.3.5	Dotace na podporu výchovy k plnění školních povinností dítěte ohroženého sociálním vyloučením	63
II	PRAKTICKÁ ČÁST.....	64
5	METODOLOGIE	65
5.1	CÍL VÝZKUMU	65
5.2	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	65
5.3	POSTUP VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	67
6	INTERPRETACE DAT	69
6.1	SYSTÉM STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY	69
6.1.1	Celkové schéma vyplácených dávek v ČR a v SR.....	69
6.1.2	Komparace vybraných dávek vyplácených v ČR a v SR	70
6.1.3	Dílčí vyhodnocení	74
6.2	SYSTÉM SOCIÁLNÍHO POJIŠTĚNÍ – NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ.....	75
6.2.1	Celkové schéma vyplácených dávek v ČR a v SR.....	75
6.2.2	Komparace vybraných dávek vyplácených v ČR a v SR	76
6.2.3	Dílčí vyhodnocení	79
6.3	SYSTÉM SOCIÁLNÍ POMOCI.....	80
6.3.1	Celkové schéma vyplácených dávek v ČR a v SR.....	80
6.3.2	Komparace vybraných dávek vyplácených v ČR a v SR	81
6.3.3	Dílčí vyhodnocení	83
6.4	POPIS MODELOVÉ SITUACE V ČR A V SR.....	83
6.4.1	Rozbor modelové situace v ČR.....	84
6.4.2	Rozbor modelové situace v SR	87
6.4.3	Celkové vyhodnocení	90
	ZÁVĚR	92
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	94
	INTERNETOVÉ ZDROJE.....	97
	PŘÁVNÍ PŘEDPISY.....	99

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	100
SEZNAM TABULEK	101
SEZNAM PŘÍLOH	102

ÚVOD

Rodina je v moderních společnostech považována za její základní jednotku, která ovlivňuje ekonomickou a sociální prosperitu státu. Je prostředím, ze kterého vychází noví členové společnosti. Jestliže má společnost jako celek prospívat, je důležité, aby byla rodina jako instituce podporována a oceněna. V souvislosti s narozením dítěte dochází v životě jeho rodičů k mnoha změnám, které mají veliký vliv na pracovní život i na celkový rodinný rozpočet. Rostou životní náklady, u rodičů dochází ke změnám v pracovním nasazení, v souvislosti s péčí o dítě se snižuje i schopnost k výdělečné činnosti. Rodičovství by tedy mělo být hodno sociální ochrany a stát by měl mít zájem se podílet na krytí nákladů, které jsou s rodičovstvím spojené.¹

Podpora rodin s dětmi může mít různé podoby. K nejdůležitějším a nejvýznamnějším formám podpory patří podpora finanční. V podstatě jde o kompenzaci nákladů, které rodina vynakládá na výchovu a výživu všech svých členů a zároveň je chápána jako určitý způsob ocenění výkonu rodičovských funkcí. Finančně lze rodinu podporovat jednak přímo, tedy prostřednictvím dávek plynoucích ze sociálního zabezpečení a jednak nepřímo, přes daňová opatření. Pro rodinu je však důležitá i podpora nefinanční, tedy služby a aktivity, které jsou zaměřené na podporu rodiny.²

Objektivní důvody, proč se zabývat problematikou podpory rodiny s dětmi, jsou uvedeny výše a jsou zřejmé. Téma diplomové práce jsem však volila hlavně ze subjektivních důvodů. Prvním důvodem mého zájmu o danou problematiku je moje profese. Již 20 let se pohybuji v oblasti sociálního pojištění, v oblasti nemocenského pojištění a ráda bych si udělala představu o míře legislativních změn, které v nedávné době v sociálním zabezpečení v České republice proběhly a druhým důvodem je zájem matky dvou malých dětí.

Podpora rodiny i oblast sociálního zabezpečení jsou témata, která úzce souvisí se sociální pedagogikou. Vztah mezi sociální pedagogikou a sociálním zabezpečení lze nalézt především v třetím pilíři sociálního zabezpečení, v subsystému sociální pomoci, neboť sociální pedagogika pomáhá řešit krizové životní situace a hledá možnosti, jak jim

¹ KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo*. Praha: C.H.Beck, 2007, s. 67-68.

² MITCHELL, E. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu.: Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky*. Praha: ČVUT, 2010, s. 20-21.

předcházet. Zabývá se tou částí populace, která je znevýhodněná ve srovnání s ostatními. Toto znevýhodnění řeší prostřednictvím pedagogických postupů a prostředků a s jejich pomocí se snaží odstranit křivdy a chyby společnosti.³

Tak, jak již bylo naznačeno, podpora rodiny může mít více podob. Tato práce si však klade za cíl analyzovat pouze jednu z možných forem podpory rodiny, a to podporu finanční, která je rodině poskytována prostřednictvím sociálního zabezpečení. Cílem této práce je porovnat rozsah poskytované podpory rodinám s dětmi ze systému sociálního zabezpečení ve vybraných zemích EU. K porovnání systému sociálního zabezpečení jsem si vybrala dvě země EU, Českou republiku a Slovenskou republiku, a to z důvodu ještě nedávné existence společného státu a tedy i jednotného právního řádu a dále z důvodu blízkosti kultur, jazyka i životního stylu. Obě země jsou si tedy na první pohled v mnoha směrech velmi podobné.

Původním záměrem práce, tak, jak je uvedeno v zásadách pro vypracování diplomové práce, bylo potvrzení validity stanovených hypotéz. Vzhledem k době, která od vydání zadání diplomové práce uplynula, jsem od původního záměru upustila a cíl práce vystihne výzkumná otázka, na níž budu hledat odpověď pomocí metody komparace.

Práci jsem rozdělila do dvou částí. První, teoretická část se skládá ze čtyř kapitol, popisujících problematiku sociálního zabezpečení v EU ve vztahu k rodinám s dětmi, se zaměřením na systém sociálního zabezpečení v České a Slovenské republice. V první kapitole se budu věnovat sociálnímu zabezpečení v Evropské unii. Pokusím se učinit historický exkurs vzniku sociálního zabezpečení a vysvětlit zrod pojmu „sociální zabezpečení“. Rovněž se zaměřím na vývoj sociálního zabezpečení v EU, rozeberu jeho nástroje a cíle. V druhé kapitole se pokusím vysvětlit problematiku koordinace systémů sociálního zabezpečení, ve zkratce se budu zabývat koordinačními principy a aplikačním rozsahem koordinačních nařízení. V třetí kapitole se zaměřím na současnou právní úpravu sociálního zabezpečení v České republice, na vybrané druhy dávek, které jsou rodinám s dětmi poskytovány, podmínky nároku na tyto dávky a na jejich výši. Obsah čtvrté kapitoly je totožný s kapitolou třetí, avšak danou problematiku budu řešit v rámci Slovenské republiky. Třetí a čtvrtá kapitola se tedy bude věnovat jednotlivým pilířům

³ MÜHLPACHR, P. a kol. *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 76-81.

sociálního zabezpečení a dávkám z nich vyplácených, přičemž z důvodu značné obsáhlosti dané problematiky se ve druhém pilíři sociálního zabezpečení, tj. v sociálním pojištění, zaměřím pouze na oblast nemocenského pojištění a ve třetím pilíři na problematiku ochrany proti chudobě a sociálnímu vyloučení, tedy na oblast pomoci v hmotné nouzi. Základními zdroji informací pro empirickou část diplomové práce bude česká i zahraniční odborná literatura vztahující se k předmětné problematice, platné právní předpisy obou zemí, dokumenty, data a informace získané prostřednictvím portálů českých a slovenských institucí, především pak informace poskytované MPSV a MPSVR, statistiky, odborná periodika. Teoretická část diplomové práce bude zpracována metodou deskripce.

Klíčovou částí práce pak bude druhá, analytická část, která se bude skládat ze dvou kapitol. Obsahem těchto kapitol bude jasně definovaný cíl práce vyjádřený prostřednictvím výzkumné otázky, uvedu jednotlivé použité výzkumné metody i důvody, proč jsem při výzkumu užila právě těchto metod. Následovat bude vlastní výzkum, jehož výsledky se pokusím podložit modelovým případem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ V EU

Pojem „sociální zabezpečení“ je velmi těžké přesně vymezit, což souvisí s velkým množstvím definic, jež je možné v odborné literatuře nalézt. V užším pojetí se často sociální zabezpečení redukuje na konkrétní druh zabezpečení, např. pouze na důchodové zabezpečení a sociální služby. V širším pojetí je do sociálního zabezpečení možné zahrnout péči o zdraví, pomoc při výchově dětí v rodině, zabezpečení v nezaměstnanosti, zabezpečení ve stáří, zabezpečení matek v případě těhotenství a mateřství, atd. Nejrozšířenějším pojetím je v současné době pravděpodobně pojetí sociálního zabezpečení ve smyslu souhrnného označení pro všechny sociální instituty a instituce, které poskytují občanům poradenství, věcná a peněžní plnění, ochranu, služby a azyl k uspokojení jejich sociálních potřeb.⁴

Všechny členské státy Evropské unie mají příspěvkové systémy sociálního zabezpečení. Ty se ovšem liší v množství a kvalitě výhod, které poskytují, což bylo hlavní překážkou pro volný pohyb zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Osoba pohybující se v členských státech EU by totiž mohla přijít o příspěvky ze své země s následnou ztrátou dávek a poté zjistit, že v hostitelském členském státě nemá nárok na dávky, neboť nepřispívala do systému tohoto státu dostatečně dlouhou dobu. Z tohoto důvodu byla pro migrující pracovníky a jejich rodinné příslušníky přijata tato opatření: agregace všech dob získaných podle právních předpisů členských států za účelem získání nebo zachování nároku na dávku a výpočtu výše dávky a vyplácení dávek osobám s bydlištěm na území členských států.⁵

Na oblast sociálního zabezpečení se Evropská unie zaměřuje v několika směrech. Prostřednictvím směrnic zakotvuje rovné postavení zaměstnaných a samostatně výdělečně činných mužů a žen, pomocí nařízení podporuje volný pohyb osob po Evropské unii v sociální oblasti koordinací vnitrostátních právních norem. Sociální zabezpečení je však upraveno především vnitrostátními prameny práva. Členské státy si v této oblasti ponechávají výlučnou pravomoc a sami rozhodují o sociálních systémech, druzích dávek,

⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4., přeprac. a akt. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 161-163.

⁵ FAIRHURST, J. *Law of the European Union*. 7th Edition. Longman is an imprint of Pearson. London 2010, pgs. 496-498.

včetně podmínek nároku na ně, o výši a délce výplaty. Vždy však přihlíží k mezinárodním úmluvám a normám práva EU.⁶

1.1 Historický exkurs vzniku sociálního zabezpečení

Základy budoucího uceleného sociálního zabezpečení lze nalézt již v 15. století, kdy se začínají zakládat první bratrské pokladny, které spravovaly prostředky hornických bratrstev a do nichž přispívali členové cechu, popř. hornického bratrstva. Nashromážděné prostředky pak sloužili k zabezpečení těch, kteří se při práci zranili a stali se invalidními, jakož i k podpoře jejich rodin v případě, že následkem úrazu zemřeli. První písemná zmínka o hornické podpůrné pokladně pochází z roku 1527.⁷

O vzniku moderních forem sociálního zabezpečení však můžeme hovořit až v 19. století, kdy přebírá zodpovědnost za řízení a organizaci sociálního pojištění stát. V Německu byla koncepce sociálního pojištění spojována s politikou německého kancléře Bismarcka a byla založena na ochraně proti jistým sociálním rizikům. Její součástí bylo nemocenské pojištění, úrazové pojištění, pojištění invalidní a starobní. Sociální pojištění prováděly zvláštní organizace, které se nazývaly pojišťovací pokladny.⁸ Bismarckův model sociálního pojištění ovlivnil pojišťovací systémy v řadě zemí Evropy, zejména v Rakousku – Uhersku. Zde byl v roce 1888 přijat zákon o nemocenském pojištění dělníků. Na základě tohoto zákona náležely pojištěncům peněžité a věcné dávky. Ženy, které byly pojištěné, měly nárok na bezplatnou pomoc při porodu od porodní asistentky, popř. pomoc od lékaře, jakož i na léky a léčebné pomůcky. Pojištěné ženy, které porodily, měly ode dne porodu nárok na peněžitý příspěvek ve výši nemocenského, a to po dobu čtyř týdnů. Povinné sociální pojištění bylo krátce poté zavedeno i pro české země. Československá republika po svém vzniku v roce 1918 převzala právní předpisy ze sociálních oblastí od Rakouska-Uherska. Postupně však přijímala právní předpisy nové. Z nových právních předpisů měl největší význam zákon č. 221/1924 Sb. z.a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a staří, který nabyl účinnosti dne 1. července 1926. Podle tohoto zákona se

⁶ CHVÁTALOVÁ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 252-255.

⁷ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H.BECK, 2008, s. 41-57.

⁸ GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. *Sociální zabezpečení*. 2. aktualiz. a dopl. vyd.. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 25-26.

poskytovala pomoc v nemoci, pomoc v mateřství a pohřebné. Pojištěným ženám byly poskytovány dávky v mateřství ve výši nemocenského, a to šest týdnů před porodem a šest týdnů po porodu. Tyto ženy měly rovněž nárok na bezplatnou pomoc porodní asistentky, popř. na pomoc lékaře při porodu, bylo –li to nutné. Sociální pojištění v období první republiky bylo diferencované, organizačně roztržité, preferováni byli zejména státní zaměstnanci. Po roce 1948 se od pojišťovacího principu začalo pomalu ustupovat a byly přijímány právní předpisy, které byly silně ovlivněny sovětským sociálním zákonodárstvím. Jediným poskytovatelem sociálního zabezpečení byl v této době stát, což zbavilo jedince odpovědnosti za vlastní podíl na sociálním zabezpečení. Pro 21. století je pro oblast sociálního zabezpečení typická značná aktivita v legislativní činnosti, která přináší časté změny ve všech oblastech sociálního zabezpečení.⁹

1.1.1 Mezinárodní organizace působící v oblasti sociálního zabezpečení a jejich dokumenty

Za jeden z prvních, a bezesporu i jeden z nejdůležitějších, mezinárodních dokumentů v oblasti sociálního zabezpečení lze považovat Všeobecnou deklaraci lidských práv, která byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1948. Všeobecná deklarace lidských práv¹⁰ však nebyla právně závazným dokumentem. Z tohoto důvodu se OSN snažila prosadit její zakotvení do mezinárodních smluv, které by se po přijetí a následné ratifikaci jednotlivými státy staly součástí jejich právních řádů. K úspěšnému završení tohoto úsilí došlo 16. prosince 1966, kdy Valné shromáždění přijalo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních

⁹ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přeprac. a dopl. vyd.. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 25-35.

¹⁰ Čl. 22 „Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a svobodnému rozvoji jeho osobnosti.“

Čl. 25 bod 1) „Každý má právo na životní úroveň přiměřenou zdraví a blahobytu jeho i jeho rodiny, čítajíc v to potravu, šatstvo, bydlení, lékařskou péči a nezbytné sociální služby; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při pracovní nezpůsobilosti, při ovdovění, v stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.“

Čl. 25 bod 2)“ *Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské či nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.*“ [online]. [cit.2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

právech.¹¹ Pro oblast sociálního zabezpečení má velký význam především Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, kde se v článku 10 uvádí, že „nejširší možná ochrana a pomoc by měla být poskytnuta rodině, která je přirozenou a základní jednotkou společnosti, zvláště k jejímu založení a po dobu, kdy odpovídá za péči a výchovu nezletilých dětí. Sňatek musí být uzavřen na základě svobodného souhlasu snoubenců. Zvláštní ochrana by měla být poskytována matkám v průběhu přiměřeného období před a po narození dítěte. Během tohoto období by pracujícím matkám měla být poskytnuta placená dovolená nebo dovolená s odpovídajícími požitky ze sociálního zabezpečení“.

Významné postavení v oblasti práva sociálního zabezpečení na mezinárodní úrovni má Mezinárodní organizace práce (MOP), tripartitní organizace OSN, která sdružuje vlády, zaměstnavatele a zaměstnance svých členských států a která se zabývá ochranou lidských a sociálních práv¹². Mezi nejdůležitější dokumenty v oblasti sociálního zabezpečení přijatými Mezinárodní organizací práce patří Úmluva o minimálních normách sociálního zabezpečení č.102 z roku 1952, kde jsou vymezeny minimální standardy zabezpečení odpovídající jednotlivým sociálním událostem, jako je léčebná péče (sociální událostí je každé onemocnění bez ohledu na jeho příčinu, těhotenství, porod a jejich následky), poskytování nemocenského (sociální událostí je dočasná pracovní neschopnost způsobená nemocí nebo úrazem, která má za následek ztrátu příjmu), podporu v nezaměstnanosti (sociální událostí je ztráta příjmu způsobená nemožností získat zaměstnání v době, kdy je dotčená osoba schopna a ochotna pracovat), starobní důchod (sociální událostí je přežití stanoveného věku, přičemž stanovený věk nesmí přesahovat 65 let), dávka při pracovních úrazech a nemocech z povolání (sociální událostí je dočasná pracovní neschopnost, pokles schopnosti vykonávat pracovní činnost nebo smrt), rodinné dávky (sociální událostí je zabezpečení péče o děti), dávky v mateřství (sociální událostí je těhotenství, porod a jeho následky, v jehož důsledku došlo ke ztrátě příjmu), invaliditu (sociální událostí je neschopnost vykonávat pracovní činnost ve stanoveném rozsahu) a dávky pozůstalých

¹¹ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení* 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H.Beck, 2008., s. 47-53.

¹² In *About the ILO*. ILO [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>

(sociální událostí je ztráta prostředků na živobytí pozůstalých v důsledku ztráty živitele rodiny).¹³ Touto úmluvou byl poprvé vymezen obsah sociálního zabezpečení.

1.1.2 Evropské organizace působící v oblasti sociálního zabezpečení a jejich dokumenty

V evropském regionu bylo právo na sociální zabezpečení poprvé upraveno v Evropské sociální chartě, kterou ratifikovaly členské státy Rady Evropy v Turíně v roce 1961. Jde o jeden z nejvýznamnějších evropských dokumentů týkajících se sociálních práv, jako je ochrana práce a pracovních podmínek, ochrana žen a dětí včetně práv na sociální pojištění, sociální podporu a pomoc. V původním znění Evropská sociální charta zakotvovala celkem 19 sociálních práv a další 4 práva, jako např. právo starých osob na sociální ochranu, byla doplněna dodatkem z roku 1988. Revidovaná Evropská sociální charta z roku 1996 již obsahuje celkem 31 sociálních práv¹⁴ a mimo jiné se zabývá i otázkou rovnosti pro muže a ženy z hlediska rodiny a práce. V revidované Chartě souvisí s rodinou např. čl. 8, podle kterého, mimo jiné, mají zaměstnané ženy v případě mateřství právo na zvláštní ochranu. Smluvní strany se zavazují, že poskytnou ženám před i po narození dítěte volno v celkové délce nejméně 14 týdnů. Po tuto dobu obdrží placené volno, přiměřené dávky sociálního zabezpečení nebo podporu z veřejných fondů. Podle čl. 16 má rodina, jako základní jednotka společnosti, právo na vhodnou sociální, právní a hospodářskou ochranu k zajištění svého plného rozvoje. Smluvní strany se zavazují tuto ochranu zajistit takovými prostředky, jako jsou rodinné dávky, daňová opatření, poskytováním bydlení pro rodiny, poskytováním dávek novomanželům a jinými vhodnými prostředky. Účinné uplatnění práva na rovnost příležitostí a zacházení pro pracující muže a ženy s povinnostmi k rodině bez diskriminace a pokud možno bez rozporu mezi jejich zaměstnáním a rodinnými povinnostmi je zajištěno prostřednictvím čl. 27. Rovnost příležitostí a zacházení pro pracující s povinnostmi k rodině má být realizováno poskytnutím rodičovského volna k péči o dítě po skončení mateřské dovolené, přičemž bližší podmínky pro poskytnutí rodičovského volna by měly být stanoveny vnitrostátní předpisy nebo přijmutím vhodných

¹³ Viz *Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 102 z roku 1952*, [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1178/102.pdf>

¹⁴ CHVÁTALOVÁ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 58-61.

opatření, která rozvíjejí nebo podporují veřejné, popř. soukromé služby, zejména pak služby denní péče a jiná zařízení pro děti.¹⁵

Důležitým dokumentem je i Evropský zákoník sociálního zabezpečení, sjednaný v rámci Rady Evropy v roce 1964 ve Štrasburku, který v podstatě převzal koncepci a ustanovení Úmluvy MOP č. 102 z roku 1952, o minimálních normách sociálního zabezpečení. Evropský zákoník sociálního zabezpečení nejen definuje sociální události, u nichž je stát povinen poskytnout sociální ochranu, ale určuje i minimální okruh osob, který je stát povinen chránit.¹⁶

1.2 Vývoj sociálního zabezpečení v EU

Každá koncepce sociálního zabezpečení je podmíněna historickým vývojem, národní tradicí, ekonomikou, demografickým vývojem a mnoha dalšími faktory. Sociální zabezpečení podle mezinárodních dokumentů poskytuje pomoc lidem v nemoci, ve stáří, v mateřství, v rodičovství, v nezaměstnanosti, invaliditě, při pracovním úrazu a nemoci z povolání, při úmrtí živitele.

Tyto sociální události¹⁷ tvoří obsah pojmu sociálního zabezpečení tak, jak ho vymezila úmluva č. 102 z roku 1952 přijatá Mezinárodní konferencí práce a na niž pak navázaly další úmluvy a dokumenty. Přestože se může konkrétní podoba obsahu sociálního zabezpečení v jednotlivých státech od tohoto pojetí lišit, lze konstatovat, že ve většině evropských zemí se v podstatě uvedené druhy sociálního zabezpečení poskytují. Mezi nejčastější nástroje sociálního zabezpečení patří sociální pojištění, sociální zaopatření (podpora), sociální pomoc a sociální služby.¹⁸

¹⁵ MATĚJKOVÁ, B., POLONCYOVÁ, J. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha, 2005, s. 9-10.

¹⁶ TOMEŠ, I., KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, s. 229-236.

¹⁷ Sociální události se v právu sociálního zabezpečení rozumí právní událost sui generis, která je nezávislá na vůli jedince a jako taková je právní skutečností, které zakládá, mění nebo ruší právní vztahy sociálního práva.

¹⁸ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 14-19.

1.2.1 Sociální pojištění

Prostřednictvím systému sociálního pojištění se jedinec zajišťuje pro případ budoucí sociální události, na kterou je možné se dopředu připravit, a to odkládáním části finančních prostředků. Sociální pojištění představuje systém, který nutí občany, aby se postarali sami o sebe a své rodiny odložením osobní spotřeby a nečerpali dávky na úkor státu a veřejných daní. V současné době je nejrozšířenější institucionální formou pojištění.

Sociální pojištění je povinný systém, který je uložený státem, kdy je zákonem přesně definován okruh oprávněných osob, rozsah uznaných sociálních událostí, druhy dávek a podmínky vzniku nároku na tyto dávky a jejich výši, jakož i způsob správy a financování tohoto systému. Sociální pojištění je obvykle financováno z příspěvků pojištěnců, z příspěvků zaměstnavatelů a z příspěvku státu.¹⁹

Dávky peněžité péče a zdravotní péče mohou být organizačně, finančně, popř. právně koncipovány v rámci nemocenského (zdravotního) systému společně nebo odděleně. Společná koncepce dávek peněžité péče a péče zdravotní existuje např. v Rakousku, Německu, Francii. Druhý model, model oddělené koncepce pak např. v Portugalsku, ve Španělsku, v Dánsku, ve Slovenské republice, ale i v České republice. Ve většině zemí Evropské unie náleží z nemocenského pojištění dávka v nemoci a mateřství (po dobu mateřské dovolené), některé státy poskytují i peněžitou dávku při ošetřování člena rodiny, otcovskou dávku, případně jiná plnění (vyrovnávací dávku v těhotenství a mateřství aj.)²⁰

1.2.2 Sociální zaopatření

Se sociálním zaopatřením se setkáváme již v nejstarších státních útvarech, např. v mnoha antických státech byli vojáci a veteráni odměňováni přidělováním půdy a otroků. Sociální zaopatření se vztahuje na sociální situace, které společnost obecně považuje za potřebné k řešení. Není podmíněno účastí v systému ani odkládáním finančních prostředků. Tento nástroj sociálního zabezpečení je realizován, jakmile nastane určitá předvídaná situace. V současné době se forma sociálního zaopatření používá v systému státní sociální podpory.

¹⁹ GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. *Sociální zabezpečení*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2000, s. 38-39.

²⁰ CHVÁTALOVÁ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 253.

Státní sociální podpora je povinný, zákonem upravený, redistributivní systém, který je financován ze státního rozpočtu a do kterého poživatel dávky nepřispívá. Zákon přesně definuje osobní rozsah, tzn., že stanoví okruh povinně zaopatřených osob a zároveň definuje i věcný rozsah, tzn., že stanoví sociální události, druhy dávek, i podmínky vzniku a trvání nároku na tyto dávky. Jde o dávky, které jsou poskytovány bez ohledu na výši příjmu nebo majetkových poměrů a které jsou určeny především rodinám s dětmi. Státní sociální podpora je založena na nejširší sociální solidaritě, na solidaritě mezi rodinami bezdětnými a rodinami s dětmi, mezi rodinami s vyššími příjmy a rodinami s nižšími příjmy.²¹

Dávky určené pro rodiny s dětmi bývají soustředěné do samostatného systému, který je financován převážně z daní. Orgány určené pro jejich výplatu bývají mnohdy jiné než orgány sociálního pojištění a výše dávek se odvozuje např. od počtu dětí, jejich věku, pořadím narození apod.²²

1.2.3 Sociální pomoc

Pojem sociální pomoc nahradil starší pojem „chudinská péče“. Označuje jednu z nejstarších forem přerozdělení, kdy nějaký subjekt poskytuje pomoc těm, kdo ji prokazatelně potřebují. Státní sociální pomoc je pomocí, kterou poskytuje stát nebo jiná veřejnoprávní instituce a je zpravidla určena občanům ve stavu hmotné nouze, kteří nejsou schopni nepříznivou situaci zvládnout sami nebo s pomocí své rodiny. Tato pomoc slouží k uspokojení jejich základních životních potřeb v přiměřeném či nezbytném rozsahu. Jedinec však není zbaven své odpovědnosti za sebe a svoji rodinu. Po adresátovi je vyžadována jeho aktivní role.

Státní sociální pomoc je povinný zákonem upravený redistributivní systém, který je spravován státem. Zpravidla je financován ze státního nebo jiného veřejnoprávního rozpočtu a poživatel dávky do něho finančně nepřispívá. Osobní a věcný rozsah je upraven zákonem. Zákon rovněž stanoví způsob ověřování potřebnosti. Sociální pomoc se

²¹ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 14-19.

²² CHVÁTALOVÁ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 252-259.

soustřeďuje na dlouhodobě nezaměstnané občany, zdravotně postižené, občany v krizi, ale také třeba na rodiny s nízkým příjmem a rozvrácené rodiny.

System sociální pomoci je vytvářen s cílem zabezpečit sociálně potřebné osoby dávkami peněžitými (řada států zakotvuje v této souvislosti tzv. životní či existenční minimum), dávkami věcnými (např. jídlo, oblečení) a sociálními službami.

1.2.4 Sociální služby

Sociální služby jsou druhem sociální péče poskytované veřejnoprávní institucí ve prospěch potřebné osoby přímo nebo z jejich prostředků za její podpory soukromoprávními institucemi anebo soukromoprávními institucemi, avšak za odborného dohledu státu, na základě licence. Nestátní pomoc není placena všemi daňovými poplatníky, stát však může z daní tyto činnosti podporovat. Sociální služby mohou být poskytované za úplatu, ale i bezúplatně. K nejstarším formám sociálních služeb patří azyly a útulky.²³

Současným trendem v zemích EU je však posilování neformálního sektoru komunit, rodin a nezávislých organizací.²⁴

1.3 Cíle sociálního zabezpečení v EU

Snahou Evropské unie v rámci sociálního zabezpečení je zavést přísnější pravidla pro poskytování sociálních služeb, zařídit větší diferenciaci v poskytovaných službách, posílit roli trhu v rámci systému sociálního zabezpečení a zajistit provize založené na principu pojištění. Plnění těchto trendů však závisí na politickém a ekonomickém vývoji v procesu sjednocování Evropy.²⁵

Pravomoci Evropské unie v oblasti harmonizace sociálního práva jsou totiž poměrně omezené, a to i přesto, že základní sociální cíle jsou relativně dalekosáhlé. Mohou se soustředit pouze na některé vybrané oblasti. Činnost EU je pouze podpůrná a doplňuje činnost členských států. Přestože nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č.883/04, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení, tvoří základ sociálního práva, neposkytuje

²³ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 14-19.

²⁴ KOZLOVÁ, L. *Sociální služby*. 1. vyd. Praha: Triton, 2005, s. 68.

²⁵ MUNKOVÁ a kol.. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2004, s. 47-57.

tato úprava originální nároky na sociální plnění. Základní evropské právo neobsahuje normy, které by zakládaly nároky ani neurčují nositele sociálního zabezpečení.²⁶

Opatření k rozsáhlému sbližování národních státních systémů se tak nemohou uskutečnit, neboť tato oblast zůstává v pravomoci členských států. Lisabonská strategie 2000²⁷ sice vyzvala k modernizaci sociálních systémů, ke změnám však dosud nedošlo.²⁸

²⁶ TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T.: *Evropské právo*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 700-711.

²⁷ Lisabonská strategie 2000 byla přijata Evropskou radou s cílem vytvořit z EU do roku 2010 "nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější ekonomiku světa" založenou mj. i na vytváření více kvalitních pracovních míst a zachování sociální soudržnosti, ke které měla přispět i modernizace evropského sociálního modelu.

²⁸ TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T.: *Evropské právo*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 700-711.

2 KOORDINACE SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V EU

Přestože se vnitrostátní sociální zabezpečení v jednotlivých členských státech liší, nemají předpisy EU v oblasti koordinace sociálního zabezpečení za cíl je harmonizovat ani nahrazovat jedním evropským systémem, nýbrž je koordinovat. Koordinací se rozumí souhrn ustanovení mezinárodního práva sociálního zabezpečení určených k provázání systémů sociálního zabezpečení s cílem ochránit postavení migrujících osob, jejich rodinných příslušníků a podobných osob v sociálním zabezpečení. Nahrazují se však pouze ta národní pravidla, která jsou pro migrující osoby nevýhodná.²⁹

Ke koordinaci sociálního zabezpečení došlo proto, že si státy začaly uvědomovat potíže spojené s autonomií jednotlivých sociálních systémů. Do té doby si každý stát v rámci své existence vytvořil samostatný systém sociálního zabezpečení s odkazem na svoji historii, potřeby a možnosti. Přes jistou podobnost se tyto systémy od sebe více či méně odlišovaly. Existující rozdíly mezi jednotlivými systémy se státy snažily odstranit zaváděním určitých společných norem do národních právních předpisů a vzájemným provázáním existujících národních soustav. Koordinaci mezi dvěma státy na základě bilaterálních smluv brzy nahradila koordinace mezi více státy, přičemž nejvyššího stupně na evropském kontinentě dosáhla v rámci Evropské unie.³⁰

Koordinacími předpisy je třeba zabránit konfliktu právních řádů, odstranit nerovné zacházení na základě státní příslušnosti, napravit přerušení pojištění pracovníka z důvodu pohybu přes hranice a odstranit teritoriální požadavky pro výplatu dávek. Koordinace národních předpisů nemění, rozdíly mezi národními systémy nadále zůstávají a nahrazují se pouze ta národní pravidla, která jsou pro migrující občany nevýhodná. Pro tyto případy vytváří EU vlastní pravidla, pravidla koordinační.³¹ Tato pravidla stanoví postupy a zásady, které při uplatňování vnitrostátních právních předpisů musí dodržovat všechny vnitrostátní orgány a instituce sociálního zabezpečení. Zároveň musí tyto orgány a instituce

²⁹ ČERNÁ, J., VACÍK, A. *Právo sociálního zabezpečení v rámci Evropské unie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 41.

³⁰ ODBOR EVROPSKÉ UNIE A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE MPSV. *Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie*. Praha: MPSV, 2009, s. 6.

³¹ Viz *Koordinace sociálního zabezpečení*. In: Česká správa sociálního zabezpečení, [online], [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/evropska-unie/socialni-zabezpeceni>.

zajistit, aby uplatňování různých vnitrostátních právních předpisů nemělo nepříznivý dopad na osoby, které využívají své právo pohybovat se a pobývat v rámci členských států.

Předpisy Evropské unie týkající se koordinace sociálního zabezpečení existují téměř 60 let, přičemž pravidla se neustále přizpůsobují vývoji v sociální a soudní oblasti. Nová nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č.883/2004, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.987/2009 vstoupila v platnost dne 1. května 2010 a jejich úkolem bylo zjednodušit a zdokonalit koordinaci sociálního zabezpečení v EU.³²

Česká i Slovenská republika se 1. května 2004 staly členskými státy Evropské unie a z tohoto členství vyvstaly větší požadavky na instituce, které zajišťují právo v oblasti sociálního zabezpečení migrujících osob. Obě republiky jsou povinny respektovat a aplikovat právo EU obsažené v základních smluvních dokumentech a nařízeních.

2.1 Hlavní principy koordinace

Evropská koordinace národních systémů sociálního zabezpečení je založena na čtyřech základních principech, a to na principu zákazu diskriminace a rovného zacházení (čl. 4 nařízení č.883/2004), na principu sčítání dob pojištění (čl. 6 nařízení č. 883/2004), na principu zachování nabytých práv (čl. 7 nařízení č.883/2004) a principu aplikace právního řádu jednoho členského státu (čl. 11 nařízení č. 883/2004). K těmto čtyřem principům je možné na základě judikátů Evropského soudního dvora přiřadit ještě jeden princip, a to princip asimilace faktů. (čl. 5 nařízení č.883/2004), který lze podřadit pod princip zákazu diskriminace a rovného nakládání.

2.1.1 Princip aplikace právního řádu jednoho státu

Princip aplikace právního řádu jediného státu je považován za základní princip, na kterém je koordinace systémů sociálního zabezpečení postavena. Je založen na určení příslušnosti k právním předpisům sociálního zabezpečení, jehož má být použito pro sociální zabezpečení migrujícího jedince. Cílem tohoto principu je zabránit kolizi, a to jak kolizi pozitivní, tak i kolizi negativní, tzn. zabránit tomu, aby byl migrující jedinec příslušný

³² Švýcarsko se zavázalo k aplikaci nařízení č. 883/2004 a č. 987/2009 od 1. dubna 2012, státy Evropského hospodářského prostoru (EHP), tj. Island, Lichtenštejnsko a Norsko od 1. června 2012.

k právním předpisům dvou nebo více zemí nebo naopak, aby nebyl příslušný k žádnému právnímu řádu.³³

Základním pravidlem pro určení příslušnosti je aplikace právních předpisů státu, ve kterém je osoba zaměstnána nebo vykonává samostatnou výdělečnou činnost, zásada *lex loci laboris*, a to bez ohledu na místo bydliště této osoby. Na základě takto určeného právního řádu se následně posuzuje vše, co se týká sociálního zabezpečení jedince, např. placení pojistného. V rámci tohoto pravidla, pojištění osoby v místě výkonu její činnosti, existuje řada výjimek. Nejčastěji se tyto výjimky vztahují na osoby vyslané do zahraničí či osoby současně pracující na území dvou a více členských států EU. Nejvyužívanější výjimkou z principu *lex loci laboris* je institut vysílání pracovníků.³⁴ Osoba, která vykonává přechodně práci nebo samostatně výdělečnou činnost v jiném členském státě EU pak nepodléhá, při splnění všech podmínek vyslání, právním předpisům sociálního zabezpečení státu, kde pracuje, ale právním předpisům sociálního zabezpečení státu, odkud byla vyslána. Vyslána však může být maximálně na dobu 24 měsíců.

2.1.2 Princip zákazu diskriminace a rovného zacházení

Princip rovného zacházení je dalším stěžejním principem, na němž je koordinace národních systémů sociálního zabezpečení budována. Zákaz jakékoliv formy diskriminace z důvodu státní příslušnosti vychází ze základních principů EU. Zakázaná je diskriminace otevřená i skrytá, stejně tak přímá či nepřímá. Princip rovného zacházení je ve vztahu k sociálnímu zabezpečení uveden v čl. 4 nařízení č. 883/04.

Podle tohoto článku osoby, na které se nařízení vztahuje, užívají stejných výhod a podléhají stejným povinnostem, dle legislativy členského státu, jako státní příslušníci daného státu. Jestliže tedy národní právní předpisy členských států EU o sociálním zabezpečení mají odlišnou právní úpravu platnou pro cizince, nebude tato úprava platit, neboť s takovými cizinci musí být nakládáno jako s občany dotyčného státu. Taková diskriminace se může například týkat kvalifikačních podmínek pro vstup do sociálního systému nebo při poskytování sociálních dávek. Pouze ve výjimečných případech nařízení

³³ GREGOROVÁ, Z., PÍCHOVÁ, I. v *Evropských Základy pracovního práva a sociálního zabezpečení společností*. Brno, Masarykova univerzita, 2001, s. 98-101.

³⁴ CHVÁTALOVÁ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 263-267.

č. 883/04 rovnost s občany členských států nezakládá. Jedná se například o právo vykonávat funkce v orgánech sociálního zabezpečení.³⁵

2.1.3 Princip asimilace faktů

Relativně novým prvkem, který je projevem modernizace koordinačních postupů, je princip asimilace faktů, podle něhož jsou skutečnostem, dávkám nebo jiným příjmům přisouzeny stejné účinky jako dávkám poskytovaným jiným státem či skutečnostem, které nastaly v jiném státě, tak jako by byly tyto dávky poskytovány nebo události nastaly na území příslušného státu, podle jehož práva se postupuje.³⁶

Čl. 5 nařízení č. 883/2004 uvádí: *“ Jsou-li podle právních předpisů příslušného členského státu pobírání dávek sociálního zabezpečení a jiného příjmu přiznávány určité právní účinky, příslušná ustanovení těchto předpisů se použijí také na pobírání rovnocenných dávek získaných podle právních předpisů jiného členského státu“*; *„jsou-li podle právních předpisů příslušného členského státu právní účinky připisovány existenci některých skutečností nebo událostí, přihlíží tento členský stát k podobným skutečnostem nebo událostem, které nastaly v kterémkoli členském státě tak, jako by k nim došlo na jeho území.“*

2.1.4 Princip sčítání dob pojištění

Nárok na některé dávky je ve všech členských státech podmíněn získáním určité doby pojištění, zaměstnání nebo bydlení. Aby osoba, která bydlí, je zaměstnána nebo pojištěna v jednom a později v jiném členském státě nebyla diskriminována, zakotvuje nařízení č.883/2004 ve svém článku 6 ustanovení, které vychází z principu sčítání dob pojištění. Na základě tohoto principu se tam, kde je to třeba, pro získání nároku na dávky, přihlíží i k dobám pojištění, které osoba získala v jiných členských státech. Tento princip platí pro všechny druhy dávek.

³⁵ ODBOR EVROPSKÉ UNIE A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE MPSV. *Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie*. Praha: MPSV 2009, s. 8-12.

³⁶ CHVÁTALOVÁ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 263- 267.

2.1.5 Princip zachování nabytých práv

Tento princip bývá rovněž nazýván principem výplaty dávek do ciziny. Některé státy, podle svých právních předpisů, poskytují dávky osobě jen tehdy, pokud má bydliště v dotyčném státě. Toto pravidlo je diskriminační zvláště pro migrující pracovníky, kteří v jednom státě nabyli určitého práva a chtějí se vrátit do země svého původu. Podle nařízení č. 883/04, čl. 7 se státy vzdávají všech doložek vyžadující bydliště pro poskytování dávek. Díky koordinačním pravidlům je tak zajištěna výplata dávek nejen do státu, kde osoba bydlí, ale do jakéhokoliv jiného členského státu.³⁷ Poskytování dávek bez ohledu na bydliště platí i pro rodinné dávky a dávky v nezaměstnanosti a omezení jejich poskytování je možné jen ve zcela výjimečných případech.

2.2 Aplikační rozsah koordinačních nařízení

Osobní rozsah koordinačních nařízení vymezuje okruh osob, na něž se nařízení vztahuje. Díky tomuto vymezení lze rozhodnout, zda –li se na určitou osobu vztahují právní normy Společenství, či nikoliv. Věcný rozsah tak, jak je vymezen nařízením č. 883/2004, neurčuje konkrétní dávky, podmínky vzniku nároku či výši dávky, ale stanoví pravidla, podle nichž budou právní normy členských států aplikovány.³⁸

2.2.1 Věcný rozsah

Věcný rozsah koordinačních nařízení je vymezen v čl. 3 odst. 1 nařízení č. 883/2004. Tento článek se vztahuje na veškeré právní předpisy členských států, týkajících se následujících oblastí sociálního zabezpečení: dávek v nemoci (a), dávek v mateřství a rovnocenných otcovských dávek (b)³⁹, dávek v invaliditě (c), dávek ve stáří (d), pozůstalostních dávek (e), dávek při pracovních úrazech a nemocech z povolání (f), pohřebního (g), dávek v nezaměstnanosti (h), předdůchodových dávek (i)⁴⁰ a dávek rodinných (j). Na

³⁷ ODBOR EVROPSKÉ UNIE A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE MPSV. *Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie*. Praha: MPSV, 2009, s.8-12.

³⁸ GREGOROVÁ, Z., PÍCHOVÁ, I. *Základy pracovního práva a sociálního zabezpečení v Evropských společenstvích*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 102-105.

³⁹ Dávky v otcovství umožňují otci vzít si tzv. „otcovskou“ dovolenou a podílet se na péči o narozené dítě. Dávku lze vyčerpat v rozsahu několika dní ve vymezenou dobu brzy po porodu.

⁴⁰ Předdůchodové dávky je třeba odlišovat od tzv. předčasných starobních důchodů. „Předdůchodovou dávkou“ se, podle čl. 1 nařízení EP a Rady (ES) č. 883/2004, rozumí veškeré peněžité dávky kromě dávek v nezaměstnanosti nebo dávek poskytovaných při předčasném odchodu do důchodu, těm, kteří

formulování věcné působnosti nařízení se významnou měrou podílejí judikáty Evropského soudního dvora. Na základě těchto kauz lze doplnit, že ve smyslu nařízení patří mezi dávky sociálního zabezpečení např. i preventivní zdravotnická opatření, dávky dlouhodobé péče, pomoc při odborném vzdělávání, nepříspěvkové dávky.⁴¹

2.2.2 Osobní rozsah

Osobní rozsah koordinačních nařízení je vymezen čl. 1 a 2 nařízení č.883/2004 a dále se aplikují vnitrostátní právní předpisy. Článek 1 nařízení č.883/2004 definuje některé kategorie osob přímo nebo prostřednictvím činnosti, kterou vykonávají, článek 2 nařízení č.883/2004 tuto kategorii rozšiřuje o osoby tzv. neaktivní.⁴² Osobní rozsah nařízení vymezuje osoby, jež jsou koordinačními mechanismy EU kryti. Zároveň však platí, že každý členský stát vykládá uvedené kategorie dle vlastních právních předpisů, pokud nejsou v nových nařízení uvedené kategorie dostatečně vymezeny.

Na základě nařízení č.883/2004 jsou koordinačními mechanismy kryty osoby vykonávající zaměstnání (čl.1a), osoby samostatně výdělečně činné (čl.1b), rodinní příslušníci (čl.1i), osoby bez státní příslušnosti (čl. 1h), uprchlíci (čl. 1g), úředníci (čl. 1d), studenti (v nařízení není definováno, ale spadají do kategorie neaktivních osob, jsou-li pojištěnou osobou), příhraniční pracovníci (čl. 1f), pojištěné osoby (čl.1c), osoby vyslané (čl.12,13), námořníci (čl.11, bod 4), smluvní zaměstnanci ES nebo styčného orgánu druhého státu (čl.15).

zkrátily, ukončili nebo pozastavili svoji výdělečnou činnost. Tyto dávky umožňují, aby osoby ve věku blízkém důchodovému věku nemusely volit předčasný důchod, který by měl za následek krácení jejich důchodových nároků, ale aby zároveň nezůstaly bez prostředků v období, které je pro ně z hlediska možnosti jejich uplatnění na trhu práce obtížné.

⁴¹ CHVÁTALOVÁ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. s. 262-263.

⁴² Za neaktivní osoby se považují osoby, které nespádaly do vymezených kategorií uvedených v původním nařízení č.1408/71 a nejsou ani rodinnými příslušníky osoby zaměstnané či osoby samostatně výdělečně činné ani důchodci.

3 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V ČR

Právo sociálního zabezpečení v České republice je založeno na normativních aktech a plně navazuje na předpisy mezinárodního práva a práva ES. Již z první kapitoly je zřejmé, že právo sociálního zabezpečení v České republice se vyvíjelo v úzké souvislosti s právem především okolních států. Jeho současná podoba vyplývá z rozvoje lidských práv, mezi která byla zařazena i práva sociální a je ovlivněna především mezinárodním právem a jeho dokumenty, právem ES a právním vývojem v České republice po roce 1989, kdy došlo díky novým společenským poměrům i k potřebě reformy sociálního systému⁴³.

Základním vnitrostátním pramenem práva sociálního zabezpečení je Ústava ČR a Listina základních práv a svobod. Tyto ústavněprávní předpisy jsou prováděny zákonnými a podzákonnými normami. Sociální zabezpečení v České republice vychází z historických tradic. Díky sociální reformě, která se uskutečnila v 90. letech 20. století, jsou občané České republiky chráněni třemi pilíři sociálního zabezpečení: sociálním pojištěním, státní sociální podporou a sociální pomocí. Jde o tři na sebe navazující, relativně samostatné pilíře, které se od sebe liší ve třech hlavních aspektech, a to tím, jak jsou organizačně zabezpečeny, jakou sociální situaci řeší a jakým způsobem jsou financovány.⁴⁴

První pilíř, sociální pojištění se týká všech obyvatel České republiky, neboť do pojistných systémů patří vždy, i když si neplatí pojištění. Druhý pilíř, státní sociální podpora se týká asi 60% obyvatel České republiky a třetí pilíř, který řeší situace sociální nebo hmotné nouze, se týká přibližně 4% obyvatel České republiky.⁴⁵

3.1 Státní sociální podpora

Systém státní sociální podpory v České republice je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Tento systém vznikl v roce 1995 jako státní pomoc rodinám a dětem. Jelikož se jedná o pomoc, která je rodinám poskytována ze státního rozpočtu, lze ji chápat jako státem organizovaný transfer prostředků mezi bohatými a chudými rodinami, mezi rodinami s dětmi a rodinami

⁴³ KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo*. 1.vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 29-38.

⁴⁴ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 161-166.

⁴⁵ ARNOLDOVÁ, A. *Sociální zabezpečení I*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 9-12.

bezdětnými.⁴⁶ V rámci systému státní sociální podpory je od 1. ledna 2013 upraveno celkem pět sociálních dávek, a to: příspěvek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné a pohřebné.⁴⁷ Každá z dávek je zaměřena na jinou sociální událost a z ní vyplývající potřebu.

Nárok na čerpání dávek mají fyzické osoby a osoby s nimi žijící ve společné domácnosti, které jsou hlášeny k trvalému pobytu na území České republiky. Pro cizince je tato podmínka splněna po uplynutí 365 dní ode dne hlášení k pobytu. Dávky státní sociální podpory náleží rovněž dalším osobám, které nemají na území České republiky trvalý pobyt, pokud zde mají bydliště. Do okruhu oprávněných osob spadají také občané Evropské unie, krytí nařízením EP a Rady (ES) č.883/2004 nebo nařízením Rady (ES) č.1408/71 nebo nařízením EP a Rady (EU) č.492/2011.

Za rodinu se pro účely státní sociální podpory považuje oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby. Pokud neexistují žádné společně posuzované osoby, považuje se za rodinu sama tato osoba. Společně posuzovanými osobami jsou nezaopatřené děti a rodiče těchto dětí, popř. osoby, kterým byly nezaopatřené děti svěřeny do péče nahrazující péči rodičů, manžel, partner, rodiče a další osoby, jež jsou taxativně vymezeny v zákoně.⁴⁸ Rodina je systémem státní sociální podpory chápána jako soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti za předpokladu, že trvale žijí společně s oprávněnou osobou v domácnosti a společně uhrazují náklady na své potřeby.

Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26 let věku, připravuje – li se na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole. Za nezaopatřené dítě je považováno i dítě, které se nemůže připravovat na budoucí povolání ani není schopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost z důvodu nepříznivého zdravotního stavu.⁴⁹

⁴⁶ TOMEŠ, I. a kol. *Sociální správa*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 263-270.

⁴⁷ Původně systém obsahoval ještě příspěvek na dopravu, zaopatřovací příspěvek, sociální příplatek, příspěvek na školní pomůcky a dávky pěstounské péče. Dávky pěstounské péče přestávají být od 1. ledna 2013 dávkami státní sociální podpory. Odměna pěstouna se od ledna 2013 posuzuje jako plat pro účely odvádění daně z příjmu fyzických osob, pojistného na sociální zabezpečení a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění.

⁴⁸ Ust. § 7 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ Ust. § 11 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Při posuzování nároků na dávky státní sociální podpory se netestuje majetek rodiny, u některých dávek se však posuzuje její příjem. V závislosti na příjmu rodiny jsou poskytovány tyto dávky státní sociální podpory: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné. Příjmy rozhodné pro nárok na dávky, jsou taxativně vymezeny v ust. § 5 zákona č. 117/1995 Sb., v platném znění. Do rozhodného příjmu jsou započítávány především příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti, dávky nemocenského a důchodového pojištění, podpora v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci včetně obdobných příjmů z ciziny. Tyto příjmy jsou však započítávány až po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, tedy po odpočtu daně z příjmu, pojistného na všeobecné zdravotní pojištění a pojistného na sociální zabezpečení, atd. Bez ohledu na příjem rodiny se poskytuje rodičovský příspěvek a pohřebné.

Dále bude práce, se zřetelem na její téma, zaměřena pouze na dávky, podporující rodinu s dětmi, tj. přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, porodné a příspěvek na bydlení.

3.1.1 Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je v České republice považován za základní dávku státní sociální podpory. Jedná se o dlouhodobou dávku, poskytovanou rodinám s dětmi, která má pomáhat krýt náklady, jež jsou spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Jde o dávku testovanou. Je tedy dávkou, která je poskytována v závislosti na výši příjmu v rodině.

Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,4násobek⁵⁰ částky životního minima rodiny. Životním minimem se rozumí minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.⁵¹ Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem, je kalendářní rok předcházející kalendářnímu roku, do něhož spadá počátek období od 1. října do 30. září. Přídavek na dítě se při splnění uvedených podmínek vyplácí měsíčně a jeho výše se odvíjí od věku dítěte. Od 1. ledna 2013 má nezaopatřené dítě do šesti let nárok na přídavek ve výši 500 Kč, od 6 let do 15 let ve výši 610 Kč a od 15 let do 26 let činí výše přídavku 700 Kč.

⁵⁰ Ust. § 17 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ Viz *Životní a existenční minimum*. In. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, [online], [cit. 2013-01-09]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11852>.

Přídavek na nezletilé dítě se vyplácí osobě, která má dítě v přímém zaopatření. Dítěti zletilému se tato dávka vyplácí přímo.⁵²

3.1.2 Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek je opakující se dávka, která umožňuje rodiči osobní péči o dítě, nejdéle však do 4 let věku tohoto dítěte. Dávka náleží rodiči, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje⁵³ o dítě, které je nejmladší v rodině.

Při splnění zákonných podmínek má rodič nárok na rodičovský příspěvek na totéž nejmladší dítě až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč. Při nároku na výplatu rodičovského příspěvku může rodič výdělečnou činností zlepšovat sociální situaci rodiny, neboť příjem rodiče není sledován. Podmínkou jeho výdělečné činnosti je však zajištění péče o dítě jinou zletilou osobou. Rodičovský příspěvek nelze vyplácet na dítě, kterému náleží příspěvek na péči.⁵⁴ Rodičovský příspěvek se rovněž nevyplácí, pokud má jeden z rodičů nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské, poskytované v souvislosti s porodem z dávek nemocenského pojištění. Pokud však výše nemocenského nebo peněžité pomoci v mateřství nedosahuje výše rodičovského příspěvku, poskytne se oprávněné osobě doplatek ve výši rozdílu mezi těmito dávkami.

Rodič si může volit výši a tím i délku pobírání rodičovského příspěvku, jestliže lze alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro určení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem, popř. převzetím dítěte. Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví ve vazbě na uvedený vyměřovací základ. Pokud je 70 % 30 násobku denního vyměřovacího základu nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč. Pokud převyšuje 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou. Maximální výše rodičovského příspěvku může činit 11 500 Kč měsíčně. V případě, že vyměřovací základ

⁵² Ust. § 19, odst. 1,2 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

⁵³ Ust. § 30b a § 31 taxativně vymezují, za jakých okolností je podmínka osobní celodenní péče o dítě splněna. Dle ust. § 31 odst. 3 písm. a), se podmínka považuje za splněnou v případě dítěte mladšího 2 let, které navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 46 hodin v kalendářním měsíci. U dítěte, které dovršilo 2 roky věku, není docházka do zařízení omezena.

⁵⁴ Příspěvek na péči je dávkou poskytovanou na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a poskytuje se osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby při zvládnání základních životních potřeb.

lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. Pokud nelze ani jednomu z rodičů uvedený vyměřovací základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7 600 Kč do konce devátého měsíce a následně ve výši 3 800 Kč, nejdéle však do 4 let věku dítěte. Pro větší přehlednost je vztah, mezi výší denního vyměřovacího základu a maximální měsíční výší rodičovského příspěvku, znázorněn v tabulce 1.

Tab. 1. Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku v roce 2013 v ČR

70% 30násobku DVZ	Maximální měsíční výše v Kč
Je nižší nebo rovno 7 600 Kč	7 600
Převyšuje 7 600 Kč	11 500
Ani jednomu z rodičů nelze uvedený VZ stanovit	7 600 – po dobu 9 měsíců 3 800 – dále do věku 4 let dítěte

Zdroj: Národní pojištění č. 2/2012, odborný měsíčník České správy sociálního zabezpečení

3.1.3 Porodné

Porodné je dávka poskytovaná v závislosti na výši příjmu, kterou se rodině jednorázově přispívá na náklady související s narozením prvního dítěte. Porodné náleží pouze jedné, a to ženě, která porodila své první živé dítě, popř. živé děti. Pokud žena, která dítě rodila, zemřela a dávka jí nebyla vyplacena, náleží porodné otci dítěte. Nárok na porodné má také osoba, která dítě do jednoho roku věku převzala do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Nárok na tuto dávku je vázán stanovenou hranicí příjmů v rodině, ve čtvrtletí, které předchází kalendářním čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo. Výše příjmu musí být nižší než 2,4násobek životního minima rodiny. Tato podmínka platí i pro osobu, která převzala dítě mladší jednoho roku do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Do rozhodného příjmu se nezapočítává rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Porodné je stanoveno pevnou částkou a činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě. Narodilo-li se s prvním živě narozeným dítětem další živě narozené dítě nebo děti, činí výše porodného 19 500 Kč. Porodné se vyplácí jednorázově a nárok na něj zaniká do jednoho roku od porodu.

3.1.4 Příspěvek na bydlení

Příspěvek na bydlení je opakující se dávka státní sociální podpory poskytovaná v závislosti na příjmu, kterou stát přispívá na krytí nákladů na bydlení nejen rodinám s nezaopatřenými dětmi, nýbrž všem domácnostem s příjmy do stanovené výše. Narozením dítěte však může dojít k situaci, kdy zvýšením počtu posuzovaných osob dojde ke vzniku nároku na dávku rodiny, která doposud podmínky nároku nesplňovala.⁵⁵ Výplata příspěvku na bydlení je časově omezena na 84 měsíců v období posledních 10 kalendářních let.

Poskytování příspěvku podléhá testování příjmů rodiny za předchozí kalendářní čtvrtletí. Za příjem se považují i přídavek na dítě a rodičovský příspěvek. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu⁵⁶ přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30 %, v Praze 35 % příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 %, v Praze 35 % příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady na bydlení stanovené zákonem. Příspěvek na bydlení náleží nejdéle po dobu 84 měsíců v období posledních 10 kalendářních let.

Normativní náklady na bydlení jsou stanoveny jako průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Pro nájemní byty jsou do normativních nákladů zahrnuty částky nájemného v souladu se zákonem o nájemném a pro družstevní byty a byty vlastníků obdobné náklady. Do normativních nákladů jsou započítány i ceny služeb a energií a jsou propočítány na přiměřené velikosti bytů pro daný počet osob v nich trvale bydlících.⁵⁷

3.2 Sociální pojištění

Sociální pojištění v České republice zahrnuje nemocenské pojištění a základní důchodové pojištění. Nemocenské pojištění je upraveno zákonem č.187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění, základní důchodové pojištění pak zákonem č.155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění.

⁵⁵ PŘIB, J., BŘESKÁ, N., ŠPUNDOVÁ, E., PILÁTOVÁ, E., *Mateřská a rodičovská dovolená*. 2. aktualiz. vyd. Praha: GRADA, 2003.

⁵⁶ Dle ust. § 24, odst. 2, zákona č. 117/1995 Sb., v platném znění, se za nájemce bytu považuje i nájemce obytné místnosti v zařízeních určených k trvalému bydlení.

⁵⁷ Viz *Příspěvek na bydlení*. In Ministerstvo práce a sociálních věcí, [online], [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni.

Prostřednictvím systému sociálního pojištění je možné pojištěné osoby zabezpečit pro případ budoucí pojistné události, jako je nemoc, těhotenství, mateřství, stáří, invalidita či ztráta živitele, kdy je ohrožen nebo ztracen jejich příjem. V těchto předvídatelných nepříznivých sociálních situacích má pojištěnec nárok na dávky plynoucí buď ze systému nemocenského pojištění, nebo na dávky plynoucí ze systému důchodového pojištění. Účelem těchto dávek je částečné nahrazení ušlého příjmu, o který pojištěnec přichází právě v důsledku uvedených sociálních událostí.

Středem našeho zájmu však bude pouze oblast nemocenského pojištění, neboť dávky nemocenského pojištění, především pak peněžitá pomoc v mateřství, jsou základním hmotným zajištěním v souvislosti s těhotenstvím a péčí o malé děti. Mimo peněžitou pomoc v mateřství patří mezi dávky nemocenského pojištění i ošetrovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a nemocenské.

Nemocensky pojištěné jsou všechny osoby, jejichž výkon pracovní činnosti je na území České republiky.⁵⁸ Osoby vykonávající samostatnou výdělečnou činnost na území České republiky jsou účastny nemocenského pojištění pouze dobrovolně. K nemocenskému pojištění se může dobrovolně přihlásit i zahraniční zaměstnanec. Od 1. ledna 2012 je však dobrovolné nemocenské pojištění podmíněno i účastí na dobrovolném důchodovém pojištění.⁵⁹

Účast na nemocenském pojištění, sjednaná výše započitatelného příjmu, která činí alespoň 2500 Kč a zaměstnání, které trvalo nebo mělo trvat déle než 14 kalendářních dní – to jsou základní podmínky nároku na nemocenské dávky. Další podmínkou nároku na dávku je příslušná sociální událost, která vznikne v době trvání zaměstnání, které zakládá účast na nemocenském pojištění, popř. v době tzv. ochranné lhůty.

Ochranná lhůta je doba po skončení zaměstnání, v níž stále platí účast na nemocenském pojištění. Obecně platí, že v případě nároku na nemocenské činí ochranná lhůta sedm kalendářních dní. Pokud však pojištění trvalo kratší dobu, činí ochranná lhůta jen tolik kalendářních dní, kolik dní trvalo pojištění. Ochranná lhůta u žen, jejichž pojištění zaniklo v době těhotenství, činí 180 kalendářních dní ode dne zániku pojištění.

⁵⁸ Tato zásada neplatí v případě výjimek vyplývajících z mezinárodních smluv a koordinačních nařízení EU.

⁵⁹ ŽENÍŠKOVÁ, M., PŘIB, J. *Zákon o nemocenském pojištění od 1.1.2012*. 5. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, s. 20-25.

Dávky nemocenského pojištění se počítají z denního vyměřovacího základu. Výše denního vyměřovacího základu vychází z podílu započitatelného příjmu⁶⁰ zúčtovaného zaměstnanci v rozhodném období a počtem kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Rozhodným obdobím je zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla sociální událost. Takto stanovený průměrný denní vyměřovací základ se upravuje (redukuje) pomocí tří redukčních hranic. V roce 2013 činí 1. redukční hranice 863 Kč, 2. redukční hranice 1 295 Kč, 3. redukční hranice 2 589 Kč.⁶¹

Redukce se provede započtením 90% denního vyměřovacího základu (u nemocenského a ošetřovného) a 100% denního vyměřovacího základu (u peněžité pomoci v mateřství a u vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství) do první redukční hranice. Zbývající část denního vyměřovacího základu mezi první a druhou redukční hranicí se započte 60%, z části mezi druhou a třetí redukční hranicí se započte 30% a k části nad třetí redukční hranicí se nepřihlíží.

Výše nemocenského činí 60% denního vyměřovacího základu (výplata náleží až od 22 dne trvání pracovní neschopnosti), výše peněžité pomoci v mateřství činí 70% denního vyměřovacího základu a výše ošetřovného činí 60% denního vyměřovacího základu. Výše dávky se zaokrouhluje na celé koruny nahoru.

Dále bude věnována pozornost pouze třem dávkám nemocenského pojištění, a to těm, které jsou poskytovány v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím. K těmto dávkám patří: peněžité pomoci v mateřství, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

3.2.1 Peněžité pomoci v mateřství

Rodina s dětmi je v rámci nemocenského pojištění podporována především peněžitou pomocí v mateřství. Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má pojištěná žena, která porodila dítě, pojištěná osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu nebo pojištěná osoba, která pečuje o dítě, jehož matka zemřela nebo nemůže z důvodu dlouhodobého onemocnění o dítě pečovat. Nárok na tuto dávku má i manžel nebo otec dítěte, který je účasten nemocenského pojištění, pokud

⁶⁰ Započitatelným příjmem se rozumí plat, mzda, další příjmy, které se zahrnují do vyměřovacího základu pro stanovení pojistného na sociální zabezpečení.

⁶¹ Viz *Nemocenské pojištění*. In. Česká správa sociálního zabezpečení, [online], [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/nemocenske.htm>.

s matkou dítěte uzavřel o péči o dítě písemnou dohodu. Dohodu je možné uzavřít s účinkem nejdříve od počátku sedmého týdne po porodu dítěte, a to na dobu nejméně sedmi kalendářních dní po sobě jdoucích.⁶²

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství vzniká nejdříve od počátku osmého týdne před očekávaným dnem porodu. Podmínkou nároku je účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech před dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. Pro pojištěnce, který je osobou samostatně výdělečně činnou platí stejná podmínka doby účasti na pojištění jako u zaměstnance, další podmínkou nároku na dávku je však doba pojištění, alespoň 180 dní v posledním roce před dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství, jako osoba samostatně výdělečně činná.

Peněžitá pomoc v mateřství se poskytuje po dobu 28 týdnů u pojištěné osoby, která porodila dítě. Pouze v případě porodu dvojčat nebo více dětí zároveň, náleží peněžitá pomoc v mateřství po dobu 37 týdnů. Podmínkou pro poskytování této dávky po uplynutí 28 týdnů pobírání peněžité pomoci v mateřství je, že v této době žena stále pečuje alespoň o dvě z těchto dětí. U osob, které dítě převzaly do péče, avšak dítě neprodily, se poskytuje peněžitá pomoc v mateřství po dobu 22 týdnů, popř. 31 týdnů pokud pečuje zároveň o dvě nebo více dětí.⁶³ Poskytování peněžité pomoci ženě, která porodila dítě, nemůže být kratší než 14 týdnů a nemůže skončit před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.⁶⁴

Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který žena určí, a to v období od počátku osmého týdne do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Pokud si tento den sama nestanoví, má se za to, že nástup na peněžitou pomoc nastává počátkem šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Pokud dojde k porodu dříve než v rozmezí tohoto období, je dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství, den porodu. U pojištěných osob, které dítě převzaly do péče, je dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství den převzetí dítěte.⁶⁵ Výše peněžité pomoci v mateřství za kalendářní den činí 70% denního vyměřovacího základu.

⁶² Ust. § 32 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁶³ Ust. § 33 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ Ust. § 35, odst. 1, zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Ust. § 34 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

3.2.2 Ošetřovné

Nárok na ošetřovné má v České republice pouze zaměstnanec, a to z důvodu ošetřování nebo péče o dítě či jiného člena domácnosti. Důvodem pro poskytnutí této dávky je nemoc či úraz dítěte mladšího 10 let nebo nemoc či úraz jiného člena domácnosti, jehož zdravotní stav vyžaduje ošetření jiné osoby. Důvodem pro péči je uzavření školského zařízení nebo nařízená karanténa dítěte (týká se dětí mladších 10 let, které jsou v péči školského zařízení) anebo z důvodu onemocnění osoby, která jinak o dítě pečuje.⁶⁶

V případech, kdy zaměstnanec žádá o ošetřovné na dítě, na které někdo jiný uplatnil nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek, nelze mu tuto dávku poskytnout. Jinak je to v případě, kdy tato osoba nemůže o dítě pečovat ze zdravotních důvodů, např. z důvodu pobytu v nemocnici. Na základě takových skutečností, nárok na ošetřovné zaměstnanci vzniká.

Ošetřovné je možné poskytnout nejdéle po dobu 9 kalendářních dnů. Jde – li o osobu osamělou, která má v trvalé péči alespoň jedno dítě ve věku do 16 let, které neukončilo povinnou školní docházku, zvyšuje se počet kalendářních dnů, za které lze ošetřovné poskytnout na 16 kalendářních dní.⁶⁷ Výše ošetřovného za kalendářní den činí 60% denního vyměřovacího základu.

3.2.3 Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je dávkou nemocenského pojištění, jejímž účelem je vyrovnat rozdíl mezi mzdou, kterou těhotná žena nebo matka do konce devátého měsíce po porodu, měla před tím, než byla převedena na jinou práci. Rovněž na tuto dávku má nárok pouze zaměstnanec, osobě samostatně výdělečně činné se tato dávka neposkytuje.

Těhotná žena nebo matka do konce devátého měsíce po porodu bude převedena na jinou práci, pokud vykonávala práci, která je těhotným ženám podle zvláštního předpisu

⁶⁶ Ust. § 39 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁷ Ust. § 40 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

zakázána nebo na základě rozhodnutí ošetřujícího lékaře, pokud by tato činnost ohrožovala její těhotenství nebo z důvodu kojení.⁶⁸

Podmínkou nároku na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je skutečnost, že těhotná žena po převedení dosahuje nižšího výdělku bez svého zavinění.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci. Dávka se poskytuje nejdéle do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, tzn. do dne nástupu na mateřskou dovolenou a po jejím skončení nejdéle do konce devátého měsíce po porodu.

Dávka se stanoví jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení. Průměr započitatelných příjmů se zjistí tak, že se dosažený příjem za kalendářní měsíc vydělí počtem kalendářních dnů v tomto měsíci.⁶⁹

3.3 Sociální pomoc

Sociální pomoc je třetím pilířem sociálního zabezpečení a lze ji chápat jako poslední záchrannou sociální síť. Ocitne – li se jedinec v sociálně neuspokojivé situaci, nastupuje sociální pomoc jako projev lidské solidarity a dobročinnosti.⁷⁰

Sociální pomoc je systémem dávek a služeb občanům, kteří nejsou schopni sami zabezpečit svoje životní potřeby a péči o sebe, např. z důvodu nedostatečného příjmu, nepříznivého zdravotního stavu, sociálního vyloučení, mimořádných událostí, atd. Mezi základní nástroje sociální pomoci patří věcné a peněžní dávky sociální pomoci, poradenství, sociální prevence, prevence sociálně-patologických jevů a sociální služby.⁷¹

Prostřednictvím systému sociální pomoci mohou být občanům poskytnuty různé formy podpory, a to dávky na ochranu proti chudobě a sociálnímu vyloučení, péče o občany při sociální potřebnosti a péče o občany těžce zdravotně postižené.

⁶⁸ Ust. § 42 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ Ust. § 44 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁰ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4 přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 265–286.

⁷¹ SPIRIT, M. a kol. *Pracovní právo a právo sociálního zabezpečení v ČR*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 387–395.

Jelikož se jedná o systémovou část sociálního zabezpečení, kterou nelze v této práci pojmout v celém rozsahu, bude dále podrobněji zpracována pouze problematika ochrany proti chudobě a sociálnímu vyloučení, tzn. oblast pomoci v hmotné nouzi, a to se zaměřením na dávky poskytované rodinám s dětmi.

Pomoc v hmotné nouzi je upravena zákonem č.111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Jde o moderní formu pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, jejímž cílem je motivovat tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Pomoc v hmotné nouzi je jedním z opatření, kterým lze bojovat proti sociálnímu vyloučení. Toto opatření vychází z principu, že „každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá“. ⁷²

V hmotné nouzi se může ocitnout osoba nebo rodina, která nemá dostatečné příjmy a tyto příjmy si není schopna zvýšit jiným způsobem (vlastním přičiněním, prodejem majetku, nebo uplatněním nároků a pohledávek).

Dávky, které jsou v systému pomoci v hmotné nouzi poskytovány, dělíme na opakované, kam se řadí příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení a na dávky jednorázové; dávky mimořádné okamžité pomoci. Dávky mimořádné pomoci jsou určeny osobám v situacích, které je nutné řešit bezodkladně. ⁷³

Aby bylo možné dávku poskytnout, je nutné zjistit příjem žadatele o dávku. Příjem žadatele o dávky se zjišťuje za období tří kalendářních měsíců před podáním žádosti o dávku. V úvahu se bere okruh příjmů, tak jak je stanoví zákon č.110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ovšem s jistými odchylkami. Tyto odchylky upravuje zákon o pomoci v hmotné nouzi. Čisté příjmy ze závislé činnosti a mzdové nároky vyplacené úřadem práce se započítávají ve výši 70%, dávky z nemocenského pojištění, podpora v nezaměstnanosti, podpora při rekvalifikaci a náhrada mzdy po dobu prvních 21 dnů dočasné pracovní neschopnosti se započítává ve výši 80% a ostatní příjmy uvedené v zákoně o životním a existenčním minimu se započítávají plně, tedy ze 100%. ⁷⁴

⁷² PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007, s. 47-53.

⁷³ BECK, M., HACAPERKOVÁ, D., KRÁLOVÁ, J., NIEDERLE, P. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením k 1. 5. 2012*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, s. 17-18.

⁷⁴ Ust. § 9 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Definice životního a existenčního minima byla objasněna v předchozích kapitolách. Jen pro doplnění lze uvést, že platné částky životního a existenčního minima jsou stanoveny nařízením vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima. Životní ani existenční minimum neřeší náklady na bydlení, neboť ochrana v oblasti bydlení je realizována v rámci systému státní sociální podpory poskytováním příspěvku na bydlení. Ze systému pomoci v hmotné nouzi je možné uplatnit doplatek na bydlení.⁷⁵ Výše existenčního minima za měsíc činí 2020 Kč, výše životního minima je uvedena v tabulce č. 2. Životní minimum společně posuzovaných osob se stanoví jako úhrn částek životního minima všech těchto osob.⁷⁶

Tab. 2. Výše životního minima v ČR od 1. ledna 2013.

	částky ŽM v Kč za měsíc
pro jednotlivce	3 410
pro první osobu v domácnosti	3 140
pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2 830
pro nezaopatřené dítě do 6 let	1 740
pro nezaopatřené dítě od 6 do 15 let	2 140
pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let	2 450

Zdroj: MPSV, 2013

3.3.1 Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi. Tato dávka pomáhá jednotlivci nebo rodině k zabezpečení základních životních podmínek.

Nárok na tento příspěvek má osoba nebo rodina v hmotné nouzi, která nedosahuje částky živobytí posuzovaných osob.⁷⁷ Živobytím se pro účely zákona o hmotné nouzi rozumí určitá finanční částka, kterou rodina potřebuje k zabezpečení svých základních životních

⁷⁵ BECK, M., HACAPERKOVÁ, D., KRÁLOVÁ, J., NIEDERLE, P. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením k 1. 5. 2012*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, s. 17-18.

⁷⁶ Ust. § 3 odst. 4 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

⁷⁷ Ust. § 21 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění.

potřeb. Částka živobytí se stanoví pro každou osobu individuálně, na základě zhodnocení její snahy, možností a potřeb a odvíjí se od výše existenčního minima osoby nebo životního minima, např. v případě nezaopatřeného dítěte, u kterého nelze výši existenčního minima použít. Tuto částku lze měsíčně zvýšit, pokud zdravotní stav posuzované osoby vyžaduje zvýšené náklady na dietní stravování.⁷⁸ Částka živobytí u dospělé osoby, po zhodnocení možnosti využití majetku, popř. uplatnění nároku pohledávek, může dosáhnout i částky životního minima (u nezaopatřených dětí činí částka živobytí vždy částku životního minima). Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají.

Výše příspěvku na živobytí společně posuzovaných osob se stanoví jako rozdíl mezi částkou živobytí společně posuzovaných osob a příjmem společně posuzovaných osob, který je snížený o přiměřené náklady na bydlení. Přiměřenými náklady na bydlení se rozumí odůvodněné náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny.⁷⁹ Výše příspěvku na živobytí se stanovuje za kalendářní měsíc.

3.3.2 Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení je dávkou pomoci v hmotné nouzi, která řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy společně posuzovaným osobám včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory.

Tato dávka je poskytována nájemci⁸⁰ nebo vlastníku bytu, který má nárok na příspěvek na živobytí. Ze zákona je však možné poskytnout tuto dávku i ve výjimečných případech, kdy žadatel nemá nárok na příspěvek na živobytí, protože příjem společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3násobek této částky.⁸¹

⁷⁸ Ust. § 29 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění.

⁷⁹ Viz *Příspěvek na živobytí*. In Ministerstvo práce a sociálních věcí, [online], [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti/>.

⁸⁰ Dle ust. § 33, odst. 2, zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění, se za nájemce bytu považuje i nájemce obytné místnosti v zařízeních určených k trvalému bydlení.

⁸¹ Viz *Doplatek na bydlení*. In Ministerstvo práce a sociálních věcí, [online], [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni/>.

Doplatek na bydlení náleží nejdéle po dobu 84 kalendářních měsíců v období 10 kalendářních let. Sčítají se všechny doby pobírání doplatku v posledních 10 letech před kalendářním měsícem, na který osoba žádá o tento doplatek.⁸²

Výše doplatku na bydlení pro osoby společně posuzované se stanoví rozdílem mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení připadajících na aktuální kalendářní měsíc, který je snížený o příspěvek na bydlení a částkou, o kterou příjem osoby, včetně příspěvku na živobytí převyšuje částku živobytí společně posuzovaných osob.⁸³ Výše doplatku na bydlení je vymezena tak, aby po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení, zůstala rodině či osobě částka živobytí.

3.3.3 Mimořádná okamžitá pomoc

Mimořádná okamžitá pomoc je poskytována osobám v situacích, které je nutné bezodkladně řešit. Zákon upravuje celkem šest takových situací, na základě kterých lze dávku mimořádné pomoci poskytnout.⁸⁴ Jedná se o jednorázové dávky, jejichž pobírání není podmíněno stavem hmotné nouze pro příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení. Pro účely diplomové práce však budou uvedeny pouze ty dávky mimořádné okamžité pomoci, které podporují také rodiny s dětmi.

Mimořádná okamžitá pomoc může být poskytnuta osobě, která neplní podmínky pro výplatu opakovaných dávek, avšak v případě neposkytnutí pomoci by jí hrozila vážná újma na zdraví. Výše mimořádné okamžité pomoci se stanoví k doplnění příjmu osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima).

Jednorázovou dávku mimořádné okamžité pomoci lze poskytnout i osobě, která nemá dostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby. Výše mimořádné okamžité pomoci může být poskytnuta až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.

⁸² Ust. § 35a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

⁸³ BECK, M., HACAPERKOVÁ, D., KRÁLOVÁ, J., NIEDERLE, P. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením k 1. 5. 2012*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, s. 101-106.

⁸⁴ Viz *Pomoc v hmotné nouzi*. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí, [online], [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5#djp>.

Dalším důvodem poskytnutí mimořádné okamžité pomoci, jsou nedostatečné prostředky k úhradě odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. Výše dávky může být poskytnuta až do výše těchto výdajů, v průběhu kalendářního roku maximálně do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.⁸⁵

⁸⁵ BECK, M., HACAPERKOVÁ, D., KRÁLOVÁ, J., NIEDERLE, P. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením k 1. 5. 2012*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, s. 106-111.

4 SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ V SR

Právo sociálního zabezpečení upravuje především Ústava Slovenské republiky, zákon č.460/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů, která deklaruje právo občana na sociální zabezpečení a dále pak zákony, které stanoví podmínky jednotlivých subjektů toto svoje právo v jednotlivých systémech sociálního zabezpečení realizovat.⁸⁶ Sociální zabezpečení ve Slovenské republice je, stejně jako v České republice, postaveno na třech pilířích. Skládá se ze státní sociální podpory, sociálního pojištění, a sociální pomoci.

Sociální podpora zahrnuje rodinné dávky, které jsou financované ze státního rozpočtu. Prostřednictvím těchto dávek se stát přímo podílí na řešení některých životních situací (např. narození dítěte, výchova a výživa dítěte, rodičovství). Nárok není podmíněn placením příspěvků nebo příjmem oprávněných osob.

Úlohou sociálního pojištění je ochrana obyvatel v různých situacích (např. v mateřství, pracovní neschopnosti). Podstata pojištění vychází z předcházející ekonomické aktivity občanů a jejich příjmů. Jde o systém, který je založen na zásluhovosti, což znamená, že výše pojistné dávky je adekvátní výši odvodů do pojistných fondů.

Sociální pomoc představuje systém náhradních zdrojů využívaných nejčastěji v situacích hmotné nouze nejzranitelnějších skupin obyvatel. Občan, který je bez příjmu, má nárok na pomoc ze strany státu formou dávek v hmotné nouzi. Ta je však pouze dočasnou formou pomoci, která má podobu náhrady pracovního příjmu.

4.1 Státní sociální podpora

Na Slovensku začal proces transformace státní sociální podpory v roce 1994. Do té doby byly tyto dávky součástí nemocenského pojištění a důchodového zabezpečení.⁸⁷

Stát se prostřednictvím státních sociálních dávek finančně podílí na překonání nežádoucího poklesu životní úrovně rodiny, která je způsobena určitými, státem uznanými životními

⁸⁶ MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 57-63.

⁸⁷ RIEVAJOVÁ, R., *Sociálne zabezpečenie*. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodarska fakulta. 2008, s.179.

událostmi.⁸⁸ Stát přispívá rodičům na výdaje spojené s narozením dítěte nebo na náklady spojené s narozením více dětí současně a se zabezpečením péče o nezaopatřené děti, jejich výživu a výchovu. Při poskytování státní sociální podpory rodinám s dětmi se nesleduje příjem rodiny. Výjimkou je poskytování dávky náhradní výživné. Pro systém státní sociální podpory je charakteristické stejné zabezpečení pro všechny oprávněné. Dávky poskytované rodinám s dětmi v rámci systému státní sociální podpory jsou financované výhradně ze státního rozpočtu. Poskytování jednotlivých dávek je legislativně upraveno zákonem, který stanoví podmínky nároku na jednotlivé druhy dávek, jejich výši, způsob výplaty.

Rodině s dětmi jsou vypláceny, při splnění zákonných podmínek, tyto dávky státní sociální podpory: příspěvek při narození dítěte, příplatek k příspěvku při narození dítěte, příspěvek rodičům, kterým se současně narodily tři a více dětí nebo kterým se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata, přídavek na péči o dítě, přídavek na dítě, příplatek k přídavku na dítě, rodičovský příspěvek, náhradní výživné, jednorázový příspěvek dítěti při svěřením do náhradní péče, jednorázový příspěvek dítěti při zániku náhradní péče, opakovaný příspěvek dítěti svěřenému do náhradní péče, opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči a osobní opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči. Mezi jednorázové dávky státní sociální podpory patří: příspěvek při narození dítěte, příplatek k příspěvku při narození dítěte, jednorázový příspěvek dítěti při svěřením do náhradní péče a jednorázový příspěvek dítěti při zániku náhradní péče. Opakujícími se dávkami státní sociální podpory je přídavek na dítě, příplatek přídavku na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek rodičům, kterým se současně narodily tři a více dětí nebo kterým se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata, příspěvek na péči o dítě, náhradní výživné, opakovaný příspěvek dítěti svěřenému do náhradní péče, opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči a osobní opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči.

Nezaopatřeným dítětem se rozumí dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle však do dovršení 25 let věku. Do 25 let je možné považovat dítě za nezaopatřené, pokud se soustavně připravuje na povolání studiem anebo se nemůže z důvodu nemoci nebo úrazu na své budoucí povolání připravovat nebo vykonávat pracovní činnost. Do dovršení

⁸⁸ WOLFOVÁ, D. a kol., Sociálne zabezpečenie. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodarska fakulta. 2008.

plnoletosti je za nezaopatřené dítě považováno i dítě, které je neschopné se soustavně připravovat na povolání nebo vykonávat pracovní činnost z důvodu dlouhodobého nepříznivého zdravotního stavu.⁸⁹

4.1.1 Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je státní sociální dávka, kterou stát přispívá oprávněné osobě na výchovu a výživu nezaopatřeného dítěte. Přídavek na dítě patří mezi základní dávky systému státních sociálních dávek na Slovensku. Tato dávka je upravena zákonem č. 600/2003 Z.z., o přídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov. Přídavek na dítě je opakující se dávkou státní sociální podpory, kterou stát přispívá oprávněné osobě na výchovu a výživu nezaopatřeného dítěte.⁹⁰

Oprávněnou osobou pro uplatnění nároku na přídavek na dítě je buď rodič nezaopatřeného dítěte, nebo osoba, které je nezaopatřené dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě pravomocného rozhodnutí. Oprávněnou osobou může být i plnoleté nezaopatřené dítě, pokud neexistuje jiná oprávněná osoba nebo pokud má od rodičů upravenou vyživovací povinnost, nebo se jedná o plnoleté dítě, které uzavřelo manželství, popř. o plnoleté dítě, jehož manželství zaniklo.⁹¹

Nárok na tuto dávku má oprávněná osoba za podmínky, že soustavně a důsledně pečuje o nezaopatřené dítě, o jeho výchovu, zdraví, výživu a všestranný rozvoj. Dalšími podmínkami nároku na tuto dávku je trvalý nebo přechodný pobyt oprávněné osoby na území Slovenské republiky a trvalý nebo přechodný pobyt nezaopatřeného dítěte na území Slovenské republiky. Tyto podmínky se však vztahují pouze pro cizince. Výše přídavku na dítě od 1. ledna 2013 činí 23,10 €.⁹²

⁸⁹ Viz *Přídavok na dieťa*. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z : <http://www.employment.gov.sk/pridavok-na-dieta.html>.

⁹⁰ MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 209-219.

⁹¹ Ust. § 2 odst. 1 zákona č. 600/2003 Z.z., o přídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.

⁹² Viz *Přídavok na dieťa*. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z : <http://www.employment.gov.sk/pridavok-na-dieta.html>.

4.1.2 Příplatek k přídavku na dítě

Příplatek k přídavku na dítě je opakující se dávka, kterou stát připláčí oprávněné osobě na výchovu a výživu dítěte, na které není možné uplatnit daňový bonus,⁹³ podle zvláštního předpisu.⁹⁴

Oprávněnou osobou pro uplatnění nároku na příplatek k přídavku může být pouze rodič nezaopatřeného dítěte nebo osoba, které bylo dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě pravomocného rozhodnutí.⁹⁵

Podmínky nároku na příplatek k přídavku na dítě jsou stejné jako podmínky pro výplatu přídavku na dítě, tj. péče oprávněné osoby o nezaopatřené dítě a u cizinců je podmínkou i trvalý nebo přechodný pobyt na území Slovenské republiky oprávněné osoby a nezaopatřeného dítěte. Zákon mimo tuto podmínku stanoví i podmínky další.⁹⁶ Splnění těchto podmínek se sleduje u oprávněné osoby a současně i u další fyzické osoby, která si může uplatnit daňový bonus, tzn. u druhého z rodičů, druhého z náhradních rodičů nebo u manžela rodiče, který není rodičem nezaopatřeného dítěte, ale žije s nezaopatřeným dítětem ve společné domácnosti. Výše příplatku k přídavku na dítě od 1. ledna 2013 činí 10,83 € měsíčně.⁹⁷

4.1.3 Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek je dávkou spadající do systému státních sociálních dávek a je upraven zákonem č. 571/2009 Z.z., o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Rodičovský příspěvek je opakující se

⁹³ MATLÁK, J. a kol., *Právo sociálneho zabezpečenia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 209-219.

⁹⁴ Ust. §33 zákona č. 595/2003 Z. z., o dani z príjmov v znení neskorších predpisov.

⁹⁵ Ust. § 2 odst. 3 zákona č. 600/2003 Z.z., o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov.

⁹⁶ Další podmínky nároku na příplatek k přídavku na dítě dle ust. § a zákona č. 600/2003 Z.z., o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, jsou: pobírání starobního důchodu, předčasného starobního důchodu, invalidního důchodu z důvodu poklesu schopnosti vykonávat pracovní činnost z více než 70% podle zvláštního předpisu, pobírání výluhového důchodu nebo pobírání důchodové dávky toho stejného druhu v cizině oprávněnou osobou a další fyzickou osobou, která si může uplatnit daňový bonus podle zvláštního předpisu, nevykonávání výdělečné činnosti oprávněnou osobou a další fyzickou osobou, která si může uplatnit daňový bonus podle zvláštního předpisu a nepřiznání daňového bonusu na nezaopatřené dítě, na které si oprávněná osoba uplatnila nárok na přídavek.

⁹⁷ Viz *Príplatok k prídavku na dieťa*. In Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/priplatok-k-pridavku-na-dieta.html>.

dávka, která umožňuje oprávněné osobě osobní péči o dítě, nejdéle však do 3 let věku tohoto dítěte, resp. do 6 let věku dítěte s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem.

Oprávněnou osobou může být rodič dítěte nebo osoba, které bylo dítě svěřeno do péče nahrazující rodičovskou péči anebo manžel rodiče dítěte, pokud žije s rodičem dítěte v domácnosti.⁹⁸

Podmínkou nároku na dávku je řádné⁹⁹ zabezpečení péče o dítě a trvalý nebo přechodný pobyt oprávněné osoby na území Slovenské republiky. Nárok na dávku náleží jen jednomu z rodičů. Pokud je v rodině více dětí do tří let (do šesti let) vzniká jen jeden nárok na rodičovský příspěvek.

Výše rodičovského příspěvku od 1. ledna 2013 činí 199,60 €. ¹⁰⁰ Pokud se oprávněná osoba řádně stará o dvě nebo více současně narozených dětí, rodičovský příspěvek ve výši 199,60 € se zvyšuje o 25% na každé dítě, které se narodilo současně. Rodičovský příspěvek se vyplácí za celý kalendářní měsíc, i když jsou podmínky nároku na tento příspěvek splněny jen za část kalendářního měsíce.

Nárok na rodičovský příspěvek nevzniká ani jedné oprávněné osobě, pokud má alespoň jedna z nich nárok na mateřskou nebo obdobnou dávku jako je mateřská v členském státě a výše této dávky za celý kalendářní měsíc je vyšší než výše rodičovského příspěvku. Nárok na tuto dávku nevzniká ani osobě, které stát, jež není členem EU, vyplácí obdobnou dávku jako je mateřská nebo rodičovský příspěvek.¹⁰¹

4.1.4 Příspěvek při narození dítěte

Příspěvek při narození dítěte je jednorázovou státní sociální dávkou, kterou stát přispívá na pokrytí výdajů spojených se zabezpečením potřeb novorozence. Je upraven zákonem č.235/1998 Z.z., o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne

⁹⁸ MATLÁK, J. a kol., *Právo sociálneho zabezpečenia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 225-230.

⁹⁹ Podle ust. § 2 zákona č. 561/2008 Z.z., o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, se řádnou péčí o dítě rozumí péče, která je poskytovaná v zájmu všestranného fyzického a psychického vývoje dítěte, včetně jeho přiměřené výživy a hygieny, výchovy a dodržování preventivních prohlídek dítěte podle zvláštního předpisu. Tato podmínka je splněná i v případě, pokud oprávněná osoba zajistila řádnou péči o dítě jinou plnoletou fyzickou nebo právnickou osobou.

¹⁰⁰ Viz *Rodičovský príspevok*. In Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/rodivovsky-prispevok.html>.

¹⁰¹ MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 225-230.

narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony.

Oprávněnou osobou je matka, ktorá porodila dieťa, otec dieťaťa pokiaľ matka dieťaťa zomrela alebo pokiaľ mu bolo svätené dieťa do výchovy na základe pravomocného rozhodnutia súdu, popr. osoba, ktorá prevzala dieťa do pēče nahrazujúcej pēči rodičov na základe pravomocného rozhodnutia súdu alebo príslušného orgánu.¹⁰²

Príspevek pri narodení dieťaťa sa poskytuje na to stejné dieťa pokiaľ jednou a nárok musí byť uplatnený do šesti mesiacov od porodu, inak zaniká. Jestliže sa súčasne narodia viace detí, vzniká nárok na príspevek pri narodení dieťaťa na každé dieťa. Výše príspevku pri narodení dieťaťa od 1. ledna 2013 činí 151,37 €. ¹⁰³ Pokiaľ sa súčasne narodia dve alebo viace detí a alespoň dve z nich sa dožijú 28 dní, zvyšuje sa príspevek pri narodení dieťaťa o jednu polovinu uvedenej častky na každé dieťa, ktoré sa dožilo 28 dní.¹⁰⁴ Výše príspevku pri narodení dvojčat činí 227,06 €, pri narodení trojčat pak 302,75 €.

4.1.5 Příplatek k príspevku pri narodení dieťaťa

Príplatek k príspevku pri narodení dieťaťa je jednorázová štátna sociálna dávka, ktorá je upravena zákonom č.235/1998 Z.z., o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony.

Poskytovaním tejto dávky štát pripláca na zvýšené výdaje spojené so zabezpečením nevyhnutných potrieb dieťaťa, ktoré sa matke narodilo jako prvé, druhé alebo tretie dieťa a ktoré sa dožilo alespoň 28 dní.

Osobou, ktorá je oprávněna uplatniť nárok na príspevek pri narodení dieťaťa je matka, ktorá porodila prvé, druhé alebo tretie dieťa alebo otec dieťaťa, pokiaľ matka dieťaťa, ktorá porodila prvé dieťa, zomrela alebo po ní bylo vyhlášené pátranie, popr. pokiaľ dieťa, ktoré sa narodilo

¹⁰² MATLÁK, J. a kol., *Právo sociálneho zabezpečenia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 225-230.

¹⁰³ Viz *Príspevok pri narodení dieťaťa*. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/prispevok-pri-narodení-dietata.html>.

¹⁰⁴ Ust. § 4 odst. 2 zákona č. 235/1998 Z.z., o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony.

matce jako první, druhé nebo třetí bylo svěřeno na základě pravomocného rozhodnutí soudu do jeho výchovy.¹⁰⁵

Výše příplatku k příspěvku při narození dítěte činí 678,49 € a žadatel, je povinen použít příplatek k příspěvku při narození dítěte na pokrytí výdajů spojených se zabezpečením potřeb dítěte, které se matce narodilo jako první a které se dožilo aspoň 28 dní.¹⁰⁶

4.1.6 Příspěvek rodičům, kterým se současně narodily tři nebo více dětí anebo kterým se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata

Příspěvek rodičům, kterým se současně narodily tři nebo více dětí, popř. opakovaně v průběhu dvou let dvojčata, je státní sociální dávka, kterou stát přispívá jednou za rok rodičům nebo osobě, která převzala děti do péče nahrazující péči rodičů na základě pravomocného rozhodnutí soudu, na zvýšené výdaje, které oprávněné osobě vznikly v souvislosti s péčí o tyto děti. Rovněž i tato dávka je upravena zákonem č. 235/1998 Z.z., o příspěvku při narození dieťaťa, o příspěvku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony.

Nárok na tuto dávku mají rodiče, kterým se narodili současně tři a více dětí anebo se jim v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata, a tyto děti jsou ve věku do 15 let. V případě dvojčat anebo více narozených dětí současně, které se narodily opakovaně v průběhu dvou let, se sleduje věková hranice dětí, které se narodily jako první v pořadí. Dalšími podmínkami nároku na dávku je péče oprávněné osoby o tyto děti a trvalý pobyt oprávněné osoby na území Slovenské republiky.¹⁰⁷

Příspěvek na dítě se poskytuje na každé dítě v kalendářním roce pouze jednou, dle věku dítěte (blíže tabulka č. 3).

¹⁰⁵ Ust. § 2 odst. 2 zákona č. 235/1998 Z.z., o příspěvku při narození dieťaťa, o příspěvku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony.

¹⁰⁶ Viz *Príplatok k príspevku pri narodení dieťaťa*. In: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-23] Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/priplatok-k-prispevku-pri-narodenii-dietata.html>.

¹⁰⁷ Ust. § 6 zákona č. 235/1998 Z.z., o příspěvku při narození dieťaťa, o příspěvku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá a ktorým sa menia ďalšie zákony.

Tab 3. Výše příspěvku rodičům, kterým se současně narodily tři nebo více dětí anebo kterým se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata od 1. ledna 2013 v SR

věk dítěte	výše příspěvku v €
do 6 let	81,990
od 6 do 15 let	101,250
15 let	107,550

Zdroj: MPSVR SR, 2013

4.1.7 Příspěvek na péči o dítě

Poskytováním příspěvku na péči o dítě tak, jak je upraven v zákoně č. 561/2008 Z.z., o příspěvku na starostlivost' o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, stát přispívá rodiči nebo jiné fyzické osobě, které je dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů, na úhradu výdajů vynaložených na péči o dítě.

Příspěvek na péči o dítě náleží oprávněné osobě na každé dítě, o které je pečováno na území Slovenské republiky. Nárok na tuto dávku má oprávněná osoba s trvalým nebo přechodným pobytem na území Slovenska, která vykonává výdělečnou činnost, popř. studuje denní formu studia na střední nebo vysoké škole. Nárok na příspěvek na péči o dítě nevzniká, pokud se za celý kalendářní měsíc poskytuje oprávněné osobě nebo manželovi oprávněné osoby mateřská nebo rodičovský příspěvek, popř. jiná obdobná dávka.¹⁰⁸

Výše příspěvku na péči o dítě za kalendářní měsíc je ve výši prokázaných výdajů oprávněné osoby. Maximální výše tohoto příspěvku činí 230 €, popř. 41,10 €, bez prokazování výdajů, pokud péči o dítě zajišťuje jiná fyzická osoba a nevyplácí se jí rodičovský příspěvek anebo rodiči, který vykonává výdělečnou činnost a nezabezpečí péči o dítě jiným způsobem.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Ust. § 4 zákona č. 561/2008 Z.z., o příspěvku na starostlivost' o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

¹⁰⁹ Viz *Príspevok na starostlivost o dieťa*. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/prispevok-na-starostlivost-o-dieta.html>.

Příspěvek na péči o dítě se vyplácí za celý kalendářní měsíc, a to i tehdy, když podmínky nároku na dávku byly splněny pouze za část kalendářního měsíce. Za měsíc, ve kterém byl po část měsíce vyplácen rodičovský příspěvek, se tato dávka nevyplácí.

4.1.8 Náhradní výživné

Náhradním výživným se přispívá na zabezpečení výživy nezaopatřeného dítěte v případě, že povinná osoba neplní vyživovací povinnost stanovenou pravomocným rozhodnutím soudu nebo soudem schválenou dohodou. Legislativně je tato problematika upravena zákonem č.201/2008 Z.z. o náhradnom výživnom.

Nárok na náhradní výživné má za uvedených podmínek osoba, pokud je řádně plněna povinná školní docházka, pokud má dítě trvalý pobyt na území Slovenské republiky a jestliže příjem žadatele a fyzických osob, jejichž příjmy se posuzují společně, nejsou vyšší než 2,2násobek výše životního minima žadatele a fyzických osob.¹¹⁰

Náhradní výživné se poskytuje ve výši, která je stanovena pravomocným rozhodnutím soudu nebo soudem schválenou dohodou, nejvíce však ve výši 1,2násobku výše životního minima pro nezaopatřené dítě.¹¹¹

4.1.9 Příspěvek na podporu náhradní péče o dítě

Zákon č. 627/2005 Z.z., o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, upravuje poskytování finančních jednorázových i opakovaných příspěvků, kterými stát podporuje náhradní péči o dítě, pokud tuto péči vykonává osobně jiná fyzická osoba než je rodič dítěte, a to na základě rozhodnutí soudu nebo na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Prostřednictvím tohoto zákona je možné pobírat jednorázový příspěvek dítěti při svěřením do náhradní péče, jednorázový příspěvek dítěti při zániku náhradní péče, opakovaný příspěvek dítěti svěřenému do náhradní péče, opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči a osobní opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči.

Jednorázový příspěvek dítěti při svěřením do náhradní péče je určený na podporu zabezpečení základního osobního vybavení, především pak ošacení, obuvi, hygienických potřeb, nezbytného nábytku a jiných věcí k uspokojení potřeb dítěte. Tento příspěvek

¹¹⁰ Ust. § 2 zákona č. 201/2008 Z.z. o náhradnom výživnom.

¹¹¹ Ust. § 4 zákona č. 201/2008 Z.z. o náhradnom výživnom.

se poskytuje ve výši 361,68 €. Dalším jednorázovým příspěvkem je příspěvek dítěti při zániku této náhradní péče a je určený na podporu dítěte, které se osamostatňuje. Nárok na tento jednorázový příspěvek má plnoleté dítě, pokud náhradní péče trvala alespoň jeden rok před dosažením plnoletosti tohoto dítěte. Výše tohoto příspěvku činí 905,99 €.

Opakovaný příspěvek dítěti svěřenému do náhradní péče je určený na podporu uspokojení potřeb dítěte, zejména na úhradu nákladů na výživu, výchovu, vzdělávání a bydlení dítěte. Oprávněnou osobou tohoto příspěvku je dítě svěřené do náhradní péče. Pokud dítě nemá žádný příjem, činí výše příspěvku 135,69 €, pokud je příjem dítěte nižší než je výše opakovaného příspěvku, činí výše příspěvku rozdíl mezi 135,69 € a výši příjmu dítěte. Opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči je určený na podporu výkonu o osobní péči o dítě, které má náhradní rodič svěřené do náhradní péče. Opakovaný příspěvek náleží náhradnímu rodiči ve výši 172,52 € měsíčně. Pokud se tento rodič osobně stará o tři a více dětí, kteří jsou sourozenci, činí výše tohoto příspěvku o 122,71 € měsíčně více. Osobní opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči je určený náhradnímu rodiči na péči o dítě těžce zdravotně postižené. Výše osobního opakovaného příspěvku činí 71,09 € měsíčně na péči o každé těžce zdravotně postižené dítě.¹¹²

4.2 Sociální pojištění

Slovenská republika má systém sociálního pojištění složený z pěti samostatných pojistných systémů, a to z nemocenského pojištění, důchodového pojištění (starobního a invalidního pojištění), úrazového pojištění, garančního pojištění a pojištění v nezaměstnanosti. Sociální pojištění je povinným, zákonným pojištěním.

Stejně jako v případě České republiky bude práce zaměřena pouze na systém nemocenského pojištění, neboť právě z tohoto systému plynou dávky rodinám s dětmi nejvíce. Nemocenské pojištění je upraveno zákonem č. 461/2003 Z.z., o sociálním poistení, v znení neskorších predpisov, který nabyl účinnosti 1. ledna 2004. Jde o formu pojištění, která má zabezpečit příjem v případě ztráty nebo snížení příjmu z pracovní činnosti v důsledku těhotenství, mateřství, potřeby ošetřování (opatrování) nebo z důvodu

¹¹² Viz *Osobitný opakovaný príspevok nahradnemu rodičovi*. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/osobitny-opakovany-prispevok-nahradnemu-rodicovi.html>.

dočasné pracovní neschopnosti. Dávky nemocenského pojištění jsou peněžními, obligatorními dávkami, které se poskytují z důvodu nemoci nebo z důvodu těhotenství a mateřství. Z nemocenského pojištění se poskytují tyto dávky nemocenského pojištění: nemocenské, ošetrovné, mateřská a vyrovnávací dávka.

Povinně jsou nemocensky pojištěni zaměstnanci s pravidelným měsíčním příjmem. Osoba samostatně výdělečně činná je účastna nemocenského pojištění povinně, plní – li podmínky stanovené zákonem. Rozhodující pro účast na nemocenském pojištění osoby samostatně výdělečně činné je výše příjmu. Nemocensky může být pojištěna osoba i dobrovolně.¹¹³

Nárok na dávky nemocenského pojištění má i zaměstnanec v ochranné lhůtě. Ochranná lhůta trvá zpravidla 7 dní po zániku nemocenského pojištění. V případě, kdy nemocenské pojištění trvalo méně než 7 dní, ochranná lhůta je tolik dní, kolik trvalo nemocenské pojištění. Specifická je ochranná lhůta u těhotných žen. V případě, kdy nemocenské pojištění zaniklo ženě v období těhotenství, ochranná lhůta činí vždy osm měsíců.¹¹⁴

Výše dávek nemocenského pojištění se určuje z denního vyměřovacího základu. Do vyměřovacího základu pro výpočet nemocenské dávky se počítá souhrn hrubých příjmů za posledních 12 měsíců, ve kterých zaměstnanec nebo osoba samostatně výdělečně činná odváděla nemocenské pojištění ve Slovenské republice. Denní vyměřovací základ se vypočítá jako podíl vyměřovacího základu a počtu dní v rozhodujícím období. Denní vyměřovací základ se zaokrouhlí na 4 desetinná místa nahoru. Maximální denní vyměřovací základ se vypočítá jako 1,5 násobek všeobecného denního vyměřovacího základu platného v kalendářním roce 2011, který dva roky předcházel kalendářnímu roku, ve kterém vznikl důvod na poskytnutí nemocenské dávky, tj. r. 2013. Tento maximální vyměřovací základ v roce 2013 činí 38,7617 €. Nemocenské dávky se poskytují za dny.¹¹⁵

Výše nemocenského činí od 1. ledna 2013, od 1. do 3. dne trvání pracovní neschopnosti, 25% denního vyměřovacího základu a od 4. dne trvání pracovní neschopnosti pak 55%

¹¹³ Viz *Nemocenské poistenie*. In. Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/nemocenske-poistenie.html/1>.

¹¹⁴ Viz *Slovník pojmov – ochranná lehota*. In. Sociálna poisťovňa, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/dictionary-ochranna-lehota?prm1=3>.

¹¹⁵ Viz *Nemocenské poistenie*. In. Sociálna poisťovňa, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/nemocenske/1292s>.

denního vyměřovacího základu. Výše ošetřovného činí 55% denního vyměřovacího základu, výše vyrovnávací dávky 55% rozdílu mezi měsíčním vyměřovacím základem a vyměřovacím základem, kterého zaměstnankyně dosahovala v jednotlivých měsících před přerážením a výše mateřské činí 65% denního vyměřovacího základu.

Dále bude práce zaměřena na dávky nemocenského pojištění poskytované v souvislosti s těhotenstvím a mateřstvím, tzn. na mateřskou, ošetřovné a vyrovnávací dávku.

4.2.1 Mateřská

Mateřská je nemocenská dávka, která se poskytuje oprávněné osobě z důvodu těhotenství nebo péče o narozené dítě. Vyplácí se od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, který určí lékař, nejdříve však od začátku osmého týdne před dnem porodu. Mateřská se obvykle poskytuje po dobu 34 týdnů, osamělá žena má nárok mateřskou po dobu 37 týdnů a 43 týdnů se poskytuje mateřská ženě, která porodila dvě a více dětí. Mateřskou může pobírat i otec dítě, který převzal péči o dítě na základě dohody s matkou dítěte, a to nejdříve od 6 týdne ode dne porodu. Nárok na mateřskou pojištěné ženy, která porodila, nesmí být kratší než 14 týdnů od vzniku nároku na mateřskou a nesmí skončit před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu.

Nárok na tuto dávku má matka, která dítě porodila, popř. další osoby (např. osoba, která dítě převzala do péče, otec dítě, který převzal dítě do péče na základě uzavřené dohody s matkou dítěte), které byly v posledních dvou letech nemocensky pojištěné, nejméně však po dobu 270 dní. Nárok na mateřskou má i žena, již skončilo nemocenské pojištění v době těhotenství. Těhotná žena je v tomto období chráněna ochrannou lhůtou, která činí vždy osm měsíců.

Výše mateřské se určuje z denního vyměřovacího základu a činí 65% denního vyměřovacího základu.¹¹⁶

4.2.2 Ošetřovné

Ošetřovné je opakující se peněžní dávkou nemocenského pojištění. Tato dávka je jednou z dávek, která podporuje rodiny s dětmi v případech, kdy pojištěnec (zaměstnanec nebo

¹¹⁶ Viz *Mateřské*. In. Sociálna poisťovňa, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/materske/> 1293s.

osoba samostatně výdělečně činná) celodenně a řádně pečuje o nemocné dítě¹¹⁷ nebo jinou osobu (nemocného manžela, manželku, rodiče nebo rodiče manžela), jehož zdravotní stav si vyžaduje neustálou péči. V takovém případě pak není podmínkou nároku ani společná domácnost ani věk dítěte. Nárok na ošetrovné má také pojištěnec, který pečuje o dítě mladší 10 let, pokud bylo pro dítě nařízeno karanténní opatření nebo pokud bylo předškolní zařízení, zařízení sociálních služeb nebo škola, které dítě navštěvuje rozhodnutím příslušného orgánu uzavřeno nebo v nich bylo nařízeno karanténní opatření a nebo pokud osoba, která obvykle o dítě pečuje, onemocněla, bylo jí nařízeno karanténní opatření nebo byla přijata do porodnice v souvislosti s porodem, a nemůže se proto o dítě starat.

Ošetrovné může být poskytováno pojištěnci pouze prvních deset kalendářních dní, pokud potřeba ošetřování po tuto dobu trvá. Výše ošetrovného činí 55% denního vyměřovacího základu, a to po celou dobu ošetřování. Nárok na dávku vzniká od prvního dne osobní potřeby ošetřování nebo péče.¹¹⁸

4.2.3 Vyrovňovací dávka

Vyrovňovací dávka se poskytuje zaměstnankyni, která vykonávala takovou práci, která je těhotným ženám zakázána nebo která podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství. Z tohoto důvodu je v těhotenství dočasně přeřazená na jinou práci, kde však dosahuje bez svého zavinění nižšího výdělku než v práci, kterou vykonávala před přeřazením. Vyrovňovací dávka je rovněž poskytována matkám do konce devátého měsíce po porodu, pokud vykonávala práci, která je zakázána ženám do devátého měsíce po porodu nebo práci, která ohrožuje její zdraví nebo mateřství.

Vyrovňovací dávka se poskytuje za kalendářní měsíc, včetně měsíce začátku a ukončení daného přeřazení, pokud ke změně došlo v průběhu měsíce. Výše vyrovňovací dávky činí 55% rozdílu mezi měsíčním vyměřovacím základem a vyměřovacím základem, kterého zaměstnankyně dosahovala v jednotlivých měsících po přeřazení. Tato dávka je

¹¹⁷ Dle ustanovení § 39 odst. 3 zákona č. 461/2003 Z.z. o sociálním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, se dítětem pro účely nároku na výplatu ošetrovného rozumí dítě vlastní, osvojené nebo dítě manžela (manželky) nebo dítě, které bylo pojištěnci svěřeno do náhradní rodinné péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu.

¹¹⁸ Viz *Ošetrovné*. In. Sociálna poisťovna, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/osetrovne/1294s>.

poskytována nejdéle do nástupu na mateřskou dovolenou a po mateřské dovolené nejdéle do konce devátého měsíce po porodu.¹¹⁹

4.3 Sociální pomoc

Sociální pomoc představuje pomoc, která má zabránit sociálnímu vyloučení. Prostřednictvím systému sociální pomoci se zabezpečují základní životní podmínky, zajišťuje se integrace občanů do společnosti a zabraňuje se poruchám fyzického, psychického a sociálního vývoje občana.¹²⁰ Od sociálního pojištění a státní sociální podpory se liší především formami pomoci. Sociální pomoc může být realizována účelovými příspěvky kompenzujícími těžké zdravotní postižení, finančními prostředky při řešení hmotné nouze nebo službami poskytnutými na zmírnění nepříznivé sociální situace.¹²¹ Jelikož se jedná o systémovou část sociálního zabezpečení, kterou nelze v této práci pojmut v celém rozsahu, bude stejně jako v případě České republiky, dále rozebírána pouze problematika hmotná nouze se zaměřením na dávky poskytované rodinám s dětmi.

Pomoc v hmotné nouzi může být poskytnuta osobě v sociální situaci, která je způsobena absencí příjmů nebo příjmů nedosahujících životního minima. Nástroje pomoci v hmotné nouzi jsou záchrannou sítí v systému sociální ochrany pro jednotlivce, rodinu a její členy a jsou upraveny zákonem č. 599/2003 Z. z., o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Pomoc v hmotné nouzi by neměla mít pouze ochrannou povahu, ale měla by zahrnovat i aktivační prvky, které by směřovaly k podpoře aktivní inkluze.

Za stav hmotné nouze se považuje stav, kdy příjem občana a fyzických osob, které se s občanem společně posuzují, nedosahuje životního minima¹²². Životním minimem se rozumí společensky uznaná minimální hranice příjmů fyzické osoby, pod kterou nastává

¹¹⁹ Viz *Vyrovnavacia dávka*. In. Sociálna poisťovňa, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/vyrovnavacia-davka/1295s>.

¹²⁰ WOLFOVÁ, D. a kol. Sociálne zabezpečenie. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, Národohospodarska fakulta. 2008.

¹²¹ MATLÁK, J. a kol. *Právo sociálneho zabezpečenia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 249-256.

¹²² Životní minimum je upraveno zákonem č.601/2003 Z.z., o životnom minime a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

stav hmotné nouze této osoby. Životním minimem fyzické osoby nebo osob se považuje celková výše všech částek životních minim jednotlivých členů domácnosti.

Tab. 4. Výše životního minima od 1. ledna 2013 v SR

	výše ŽM v € za měsíc
pro jednu plnoletou fyzickou osobu	194,58
pro další společně posuzovanou plnoletou fyzickou osobu	135,74
pro nezaopatřené dítě nebo pro zaopatřené neplnoleté dítě	88,82

Zdroj: MPSVR SR, 2013

4.3.1 Dávka v hmotné nouzi

Dávka v hmotné nouzi slouží k zabezpečení základní životních podmínek a poskytnutí pomoci v hmotné nouzi, avšak za předpokladu aktivního přispění občana a fyzických osob, které se s občanem v hmotné nouzi společně posuzují. Společně posuzovanými osobami se rozumí manžel manželka, rodiče nezaopatřených dětí, žijící s nimi v domácnosti, rodiče a jejich děti do 25 let věku, které nemají příjem, popř. mají příjem ve výši minimální mzdy.

Jednou z podmínek nároku na dávku v hmotné nouzi je příjem občana (popř. fyzických osob, které se s občanem společně posuzují), který nedosahuje výše životního minima a tento příjem si nemůže zvýšit svým přičiněním. Podmínkou nároku na dávku je i nemožnost občana (fyzických osob) zabezpečit si základní životní podmínky majetkem nebo uplatněním zákonných nároků.

Za příjem se považuje pro účely posouzení hmotné nouze, příjem ve smyslu ustanovení § 4 zákona č. 601/2003 Z. z., o životním minimu. Pro zjištění výše životního minima se sledují příjmy fyzických osob, které jsou předmětem zdanění a další příjmy vymezené zákonem.

Příjem, který slouží pro posouzení případné hmotné nouze, se zjišťuje za kalendářní měsíc, ve kterém byla podána žádost o posouzení hmotné nouze, přičemž se přihlíží na průměrný měsíční příjem za posledních 12 kalendářních měsíců před podáním žádosti.

Výše dávky může být zvýšena, pokud je mezi posuzovanými osobami těhotná žena od čtvrtého měsíce těhotenství nebo rodič starající se o dítě do jednoho roku, a to o 17,20 €.

Výše dávky může rovněž zvýšena od září do června o 13,50 €, pokud je mezi posuzovanými osobami dítě plnící školní docházku.¹²³

Výše dávky v hmotné nouzi, s ohledem na počet posuzovaných osob činí:

Tab. 5: Výše dávky v hmotné nouzi v € od 1. ledna 2013 v SR

	výše dávky v hmotné nouzi měsíčně v €
u jednotlivce	60,50
u jednotlivce s nejvíce čtyřmi dětmi	115,10
u jednotlivce s více než čtyřmi dětmi	168,20
u dvojice bez dětí	105,20
u dvojice s nejvíce čtyřmi dětmi	157,60
u dvojice s více než čtyřmi dětmi	212,30

Zdroj: MPSVR SR, 2013

4.3.2 Příspěvek k dávce v hmotné nouzi

Na Slovensku je možné k základní dávce pomoci v hmotné nouzi poskytnout i příspěvek k této dávce. Je však třeba plnit podmínky pro jeho poskytování. Nárok na tento příspěvek uplatňuje občan společně s dávkou. Jedná se o tyto čtyři příspěvky: aktivační příspěvek, příspěvek na zdravotní péči, příspěvek na bydlení a ochranný příspěvek.¹²⁴ Jako dávky, které pomáhají rodinám s dětmi, je možné označit příspěvek na bydlení, příspěvek na zdravotní péči a ochranný příspěvek.

Příspěvek na bydlení přispívá na úhradu nákladů spojených s bydlením na pomoc v hmotné nouzi. Nárok na tento příspěvek se přehodnocuje jedenkrát za šest po sobě jdoucích měsíců. Tento příspěvek se poskytuje nejenom majitelům bytu a rodinného domu, ale i nájemcům bytu či domu nebo osobám bydlícím celoročně v zařízení sociálních služeb, popř. bydlícím v rodinném domě, ve kterém mají právo doživotního užívání. Výše

¹²³ Viz *Dávka v hmotnej núdzi*. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/davka-v-hmotnej-nudzi.html>.

¹²⁴ MATLÁK, J., Právo sociálneho zabezpečenia. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 257-267.

příspěvku na bydlení fyzické osoby, která se s osobou v hmotné nouzi společně posuzuje, činí 89,20 € měsíčně.

K dávce v hmotné nouzi lze za stanovených podmínek poskytnout i příspěvek na zdravotní péči. Tento příspěvek se poskytuje občanovi, a s ním společně posuzovaným osobám v hmotné nouzi, na náklady spojené s úhradou za zdravotní služby související s poskytováním zdravotní péče. Výše tohoto příspěvku činí 2,00 € měsíčně.

Zákon taxativně vymezuje důvody na základě, kterých je možné poskytnout dávku ochranný příspěvek. Na tuto dávku má nárok i osamělý rodič ve stavu hmotné nouzi celodenně pečující o dítě do 31 týdnů věku. Výše ochranného příspěvku činí je 63,07 € měsíčně.

4.3.3 Jednorázová dávka v hmotné nouzi

Jednorázovou dávku v hmotné nouzi lze poskytnout občanovi v hmotné nouzi a fyzickým osobám, které se s občanem v hmotné nouzi společně posuzují, např. na úhradu mimořádných výdajů na ošacení, na základní vybavení domácnosti, na zakoupení školních potřeb pro nezaopatřené dítě, na mimořádné léčebné výlohy, a to až do výše prokázaných skutečných nákladů, nejvýše však do výše trojnásobku životního minima.

4.3.4 Dotace na podporu výchovy ke stravovacím návykům dítěte ohroženého sociálním vyloučením

Tato dávka se poskytuje žadateli na základě zákona č. 544/2010 Z. z., o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Dotace na podporu výchovy ke stravovacím návykům dítěte ohroženého sociálním vyloučením se poskytuje na oběd ve výši 1 € nebo ve výši 0,35 € na jiné jídlo za každý stravovací den, ve kterém se zúčastnilo výchovného nebo vzdělávacího procesu v mateřské škole nebo vyučování na základní škole a odebralo si jídlo. Dávka se poskytuje na každý kalendářní měsíc školního roku do 25. dne předcházejícího měsíce.

Tuto dotaci je možné poskytnout pro všechny děti, které navštěvuje předškolní zařízení nebo základní školu a v tomto zařízení je nejméně 50% rodin, kterým se tato dávka poskytuje nebo individuálně pro dítě, které navštěvuje předškolní zařízení nebo základní školu a žije v rodině nacházející se v hmotné nouzi

4.3.5 Dotace na podporu výchovy k plnění školních povinností dítěte ohroženého sociálním vyloučením

I tato dávka se poskytuje žadateli na základě zákona č. 544/2010 Z. z., o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Dotace na podporu výchovy k plnění školních povinností dítěte ohroženého sociálním vyloučením se poskytuje v maximální výši 33,20 € na dítě, a to ve dvou částech, do 25. února a do 25. září. Dotaci je možné poskytnout pro všechny děti, které navštěvují přípravnou třídu předškolního zařízení nebo školu, a v tomto zařízení je nejméně 50% rodin, kterým se tato dávka poskytuje nebo individuálně pro dítě navštěvující přípravnou třídu předškolního zařízení nebo školu a které žije v rodině nacházející se v hmotné nouzi.

Těmto dětem jsou především poskytovány sešity, psací potřeby, učebnice, individuální pomůcky, které souvisí s výchovou vzděláním dítěte.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

V předcházející první části byl ve čtyřech kapitolách vymezen teoretický rámec diplomové práce. Druhá část této práce bude zaměřena na empirický výzkum, jehož podstatou bude obsahová analýza a následná komparace současného stavu podpory rodin s dětmi v systému sociálního zabezpečení v České a Slovenské republice.

5.1 Cíl výzkumu

Již z teoretické části je zřejmé, že ačkoli má Česká a Slovenská republika společnou historii, není systém dávek sociálního zabezpečení zcela totožný. Cílem této práce je poukázat na shody a odlišnosti jednotlivých systémů sociálního zabezpečení v poskytovaných dávkách rodinám s dětmi od 1. ledna 2013 v České a Slovenské republice, a to ze tří hledisek: z hlediska podmínek nároku na dávky, z hlediska výše dávky a z hlediska doby, po kterou je možné, předmětnou dávku pobírat. Tento cíl vystihuje výzkumná otázka: *Která země, je při poskytování finanční podpory rodině s dětmi ze systému sociálního zabezpečení šetřejší? “*

Pro jasnější představu možné výše finanční podpory, která může být rodinám s dětmi poskytnuta prostřednictvím dávek sociálního zabezpečení, bude ze získaných dat vytvořen modelový případ rodiny, který výzkumné šetření doplní a pomůže odpovědět na položenou výzkumnou otázku.

Z důvodu srovnatelnosti výše dávek, které jsou rodinám s dětmi v systému sociálního zabezpečení poskytovány, budou údaje v národní měně Slovenské republiky převedeny pomocí průměrného kurzu za rok 2012 na Kč.¹²⁵

5.2 Metodologie výzkumu

Výzkumné šetření bude, vzhledem k charakteru výzkumného záměru, realizováno obsahovou analýzou dokumentů, především analýzou odborné literatury a platných

¹²⁵ Viz *Kurzy devizového trhu*. In Česká národní banka, [online], [cit. 2013-02-06]. Pro přepočítání byl použit průměrný kurz devizového trhu za rok 2012, který je ČNB stanovován na základě monitorování vývoje měn na mezibankovním devizovém trhu. Kurzy devizového trhu slouží ve smyslu zákona o účetnictví a dalších právních norem pro neobchodní účely (ohodnocování závazků a pohledávek, daňová a celní řízení apod.). Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/faq/jakym_zpusobem_stanovuje_cnb_kurz.html.

právních předpisů, vztahujících se k dané problematice, která bude podkladem pro následnou komparaci jednotlivých systémů sociálního zabezpečení a z nich vybraných dávek poskytovaných rodinám s dětmi. Data pro analýzu lze získat dvěma způsoby. Je možné provést vlastní výzkum a data z tohoto výzkumu následně analyzovat nebo je možné použít data, která již někdo vytvořil. V rámci mého výzkumného šetření byla použita data vytvořená a publikovaná jinými osobami; data sekundární.¹²⁶

Obsahová analýza může být uskutečňována nekvantitativním nebo kvantitativním způsobem. Nekvantitativní způsob je způsob, který se neopírá o jevy, které se zpracovávají numericky. Uskutečňuje se různými způsoby, např. rozborem textu. Kvantitativní obsahová analýza naopak zpracovává obsahové prvky textu matematicky.¹²⁷ Výhodou obsahové analýzy je její časová nezávislost, nevýhodou pak pracnost a časová náročnost.

Vzhledem k názvu práce i vytyčenému cíli, budu další část výzkumného šetření provádět pomocí metody komparace. Komparativní výzkum by neměl být pouhým srovnáním. Za komparativní je možné považovat takový výzkum, kde se pracuje s celky, které lze považovat za samostatné entity, a které jsou vůči sobě ve vzájemném vztahu. Zároveň by se mělo jednat o jednotky, které má význam porovnávat, tzn., že jsou porovnatelé. Komparace může pracovat s daty kvantitativního i kvalitativního charakteru, mohou v ní být uplatněny kvalitativní, kvantitativní i smíšené metody.¹²⁸

V komparativní politologii se za základní pravidla komparace považuje: definování objektu komparace, určení cíle komparace, stanovení kritérií pro vlastní analýzu a její časové vymezení. Komparaci lze provádět v rovině diachronní, kdy jsou sledovány proměny, změny a vývojové tendence určitého jevu v průběhu času nebo v rovině synchronní, kdy jsou sledovány tyto jevy ve stejném časovém bodě. Práce bude vycházet z komparace synchronní, neboť rozsah podpory je sledován ke stavu od 1. ledna 2013. Nedostatkem této metody bývá její staticnost, na druhou stranu však umožňuje vymezit odlišnosti sledovaných oblastí.

¹²⁶ VESELÝ, A., NEKOLA, M. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. 1. vyd. Praha: SLON, 2007, str. 159-167.

¹²⁷ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. rozšíř. české vyd. Brno: Paido, 2010, str. 142-148.

¹²⁸ NEKOLA, M., GEISLER, H., MOURALOVÁ, M. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 170-191.

5.3 Postup výzkumného šetření

Podklady pro obsahovou analýzu jsem čerpala z české i zahraniční odborné literatury, z platných právních předpisů obou zemí, z dokumentů, dat a informací získaných prostřednictvím portálů českých a slovenských institucí, především pak informace poskytované MPSV a MPSVR a dále ze statistik a odborných periodik.

Z dat získaných v teoretické části práce nejdříve vytvořím obecná schémata jednotlivých systémových součástí sociálního zabezpečení, upozorním na to, co je v těchto systémech shodné a v čem se liší. Poté se již budu soustředit na ty druhy dávek, které rodinám s dětmi nabízí jak Česká republika, tak i republika Slovenská. Právě tyto dávky budu analyzovat a porovnávat na základě stanovených kritérií, a to z hlediska podmínek nároku, z hlediska výše¹²⁹ dávky a z hlediska doby, po kterou je možné předmětnou podporu rodinám s dětmi poskytovat. Získaná data budou zpracována do tabulek. Vybranými jednotkami výzkumného šetření budou tyto dávky:

Systém státní sociální podpory:

- přídavek na dítě
- rodičovský příspěvek
- porodné (ČR) / příspěvek při narození dítěte (SR)

Systém sociálního pojištění (oblast nemocenské pojištění):

- peněžité pomoci v mateřství (ČR) / mateřská (SR)
- ošetřovné
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (ČR) / vyrovnávací dávka (SR)

Systém sociální pomoci

- příspěvek na živobytí (ČR) / dávka v hmotné nouzi (SR)
- doplatek na bydlení (ČR) / příspěvek na bydlení (SR)

Výsledky získané komparací dávek podle stanovených kritérií, budou dále využity pro získání odpovědi na výzkumnou otázku, která země je při poskytování finanční podpory rodině s dětmi ze systému sociálního zabezpečení štedřejší. Odpověď na tuto otázku

¹²⁹ Viz *Kurzy devizového trhu – měsíční průměr*. In. Česká národní banka, [online], [cit. 2013-02-06]. Dostupné: http://www.cnb.cz/cs/financni_trhy/devizovy_trh/kurzy_devizoveho_trhu/prumerne_mena.js p?mena=EUR., Poměrný kurz za rok 2012: 1€ = 25,14 Kč.

získám vytvořením modelového případu, na kterém porovnáím rozsah možné finanční podpory čtyřčlenné rodině, složené z otce, matky, pětiletého dítěte a novorozence. Otec i matka (před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství/mateřskou) pobírali v letech 2011 a 2012 průměrnou mzdu České republiky. Tato průměrná česká mzda bude využita i v případě modelové rodiny na Slovensku. Bude však nejdříve z důvodu správnosti výpočtu převedena na eura a následně pro srovnání převedena na zpět na českou měnu. Výše finanční podpory této rodině bude sledována v okamžiku narození druhého dítěte a poté za celé období, od data, kdy žena nastupuje na peněžitou pomoc v mateřství (mateřskou) až do dosažení tří let věku druhorozeného dítěte.

6 INTERPRETACE DAT

Přímá finanční podpora rodin, která je realizována prostřednictvím dávek jednotlivých systémových součástí sociálního zabezpečení je velmi obsáhlou problematikou, kterou není možné celem a plně obsáhnout v rámci této práce. Na základě této skutečnosti, vytvořím ze získaných údajů z empirické části práce celková schémata jednotlivých systémových součástí sociálního zabezpečení. Porovnávat však budu, dle stanovených kritérií, pouze ty dávky sociálního zabezpečení, které jsou vyplácené rodinám s dětmi v obou zemích.

6.1 Systém státní sociální podpory

Podpora rodin s dětmi je ze všech tří pilířů sociálního zabezpečení zajištěna především prostřednictvím dávek státní sociální podpory. Právě systém státní sociální podpory je v České republice, stejně jako ve Slovenské republice zaměřen na pomoc rodinám s dětmi nejvíce. V obou zemích se stát, prostřednictvím dávek státní sociální podpory, snaží přispívat rodinám s dětmi na zvýšené náklady, které s rodičovstvím souvisí. Předmětem podrobnější analýzy budou především ty dávky státní sociální podpory, které jsou vypláceny jak v České republice, tak i na Slovensku.

6.1.1 Celkové schéma vyplácených dávek v ČR a v SR

V České republice je ze systému státní sociální podpory od 1. ledna 2013 vypláceno celkem pět sociálních dávek. Tři z těchto dávek lze vyplácet opakovaně, zbývající dvě dávky jsou dávkami jednorázovými. Na Slovensku je ze stejného systému rodinám s dětmi od 1. ledna 2013 poskytováno celkem deset různých dávek. Prostřednictvím příspěvku na podporu náhradní péče o dítě je však možné uplatnit nárok na pět druhů dávek. Z tohoto důvodu má na Slovensku rodina s dětmi možnost čerpat ze systému státní sociální podpory celkem čtrnáct druhů sociálních dávek (pět dávek je poskytováno jednorázově a devět dávek je dávek opakovaných). Jednotlivé druhy dávek, které jsou rodinám s dětmi poskytovány od 1. ledna 2013 ze systému státní sociální podpory v České a Slovenské republice, včetně údaje, zda – li se jedná o dávku jednorázovou či dávku opakovanou lze nalézt v tabulce č. 1.

V České republice je výplata tří dávek (porodné, přídavek na dítě a příspěvek na bydlení) podmíněno výší příjmu. Jde tedy o dávky testované a nárok na tyto dávky má pouze rodina s nižšími příjmy. V případě porodného a přídavku na dítě se nárok na tyto dávky odvíjí od výše příjmů rodiny, který nesmí převyšovat v obou případech 2,4 násobek životního

minima. V případě dávky příspěvek na bydlení se sledují tzv. normativní náklady na bydlení. Nárok na tento příspěvek má rodina, jestliže 30%, v Praze 35% jejího příjmu nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30% (35%) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady na bydlení. Na Slovensku se při poskytování státní podpory rodinám s dětmi příjem rodiny nesleduje, až na výjimku, a tou je poskytování náhradního výživného. Nárok na náhradní výživné je podmíněn výší příjmu, který nesmí být vyšší než 2,2 násobek životního minima. Dávka opakovaný příspěvek dítěti svěřenému do náhradní péče, který je určený na podporu uspokojení potřeb dítěte, zejména na úhradu nákladů na výživu, výchovu, vzdělávání a bydlení dítěte nepatří mezi dávky testované, podmínkou nároku na tuto dávku však je, že dítě nemá příjem, případně, že je jeho příjem nižší než je výše tohoto příspěvku, tj. 135,69 € = 3 411 Kč.

V České i Slovenské republice se nezaopatřeným dítětem, pro účely dávek státní sociální podpory, rozumí dítě do skončení povinné školní docházky, popř. dítě připravující se na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole. Za nezaopatřené dítě je rovněž považováno dítě, které se nemůže připravovat na budoucí povolání pro nemoc či úraz nebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, kvůli kterému není schopno vykonávat pracovní činnost. Rozdíl spočívá ve věku dítěte, do kterého se považuje za nezaopatřené. V České republice je takovým dítěte, dítě do 26 let, na Slovensku do 25 let.

6.1.2 Komparace vybraných dávek vyplácených v ČR a v SR

Pouze tři dávky státní sociální podpory, podporující rodiny s dětmi, jsou vypláceny v obou zemích, a to: přídavek na dítě, porodné (příspěvek při narození dítěte) a rodičovský příspěvek.

Přídavek na dítě

Přídavek na dítě se v obou zemích poskytuje rodinám s dětmi na krytí nákladů spojených s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Porovnání přídavku na dítě, dle stanovených hledisek, je zaznačeno v příloze PIV.

Hledisko podmínek nároku

Základní podmínkou nároku na tuto dávku v České republice je příjem rodiny, který nesmí přesáhnout 2,4násobek částky životního minima společně posuzovaných osob. Pro nárok se posuzuje příjem rodiny za kalendářní rok předcházející kalendářnímu roku, do něhož

spadá počátek období od 1. října do 30. září. Oprávněnou osobou, které vzniká nárok na dávku je v České republice nezaopatřené dítě. Dávka se však vyplácí, až do zletilosti tohoto dítěte, osobě, která má dítě v přímém zaopatření. Na Slovensku není výplata přídatku na dítě podmíněna výši příjmu, tak, jak je tomu v České republice. Příjem slovenské rodiny se nesleduje. Podmínkou nároku je péče o nezaopatřené dítě. Oprávněnou osobou je rodič nezaopatřeného dítěte. Plnoleté nezaopatřené dítě je oprávněnou osobou jen v taxativně vymezených případech stanovených zákonem.

Hledisko výše dávky

V České republice je výše přídatku dána věkem dítěte. Přídatok na dítě ve věku do 6 let činí 500 Kč měsíčně, na dítě od 6 do 15 let 610 Kč měsíčně a na dítě ve věku od 15 do 26 let 700 Kč měsíčně. Dávka se poskytuje nejdéle do 26 let věku dítěte. Na Slovensku je výše přídatku na děti stejná pro všechny věkové kategorie, a to 23,10 € = 581 Kč měsíčně. Přídatok na dítě se vyplácí maximálně do 25 let věku tohoto dítěte.

Hledisko doby, po kterou je možné dávku uplatňovat

Sociální dávka, přídatok na dítě, může být v České republice vyplácena, při plnění ostatních podmínek nároku, do skončení povinné školní docházky, tj. do konce školního roku, ve kterém dítě dovrší 16 let. Do 26 let věku, je dítě považováno za nezaopatřené, připravuje-li se soustavně na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole. Za nezaopatřené může být považováno i dítě do 18 let, které se nemůže připravovat na budoucí povolání pro nemoc či úraz nebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, kvůli kterému není schopno vykonávat pracovní činnost. Do 18 let může být za nezaopatřené považováno i dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce. Na Slovensku je možné pobírat přídatok na dítě do skončení povinné docházky, nejdéle však do 25 let věku dítěte, připravuje – li se soustavně na své budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole. Do 18 let se za nezaopatřené považuje dítě, které není schopno vykonávat pracovní činnost z důvodu nemoci, úrazu nebo dlouhodobého nepříznivého zdravotního stavu.

2. Rodičovský příspěvek

Stejně jako přídatok na dítě, tak i rodičovský příspěvek se v obou zemích poskytuje rodinám s dětmi na krytí nákladů na výchovu a výživu nezaopatřených dětí. Porovnání rodičovského příspěvku, podle stanovených kritérií, je zaznačeno v příloze PV.

Hledisko podmínek nároku

Na rodičovský příspěvek má v České republice nárok rodič (popř. osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů), který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte. Podmínka osobní celodenní a řádné péče pro nárok na rodičovský příspěvek je splněna i v případě, kdy dítě mladší 2 let navštěvuje jesle, mateřskou školu nebo jiné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 46 hodin měsíčně. U dítěte, které dovršilo 2 roky věku, není docházka do zařízení omezena. Příjmy rodiče nejsou sledovány, tzn., že rodič může při nároku na výplatu rodičovského příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností. Podmínkou však je zajištění péče o dítě jinou zletilou osobou. Na rodičovský příspěvek na Slovensku má nárok rodič dítěte, popř. osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy nebo manžel rodiče dítěte, pokud žije s rodičem ve společné domácnosti. Podmínkou nároku na dávku je řádná péče o dítě a trvalý, popř. přechodný pobyt oprávněné osoby na území SR. Za řádnou péči o dítě se považuje péče o přiměřenou výživu, o všestranný psychický a fyzický vývoj a o hygienu dítěte. Nárok na rodičovský příspěvek má i oprávněná osoba, pokud zajistí řádnou péči o dítě jinou plnoletou fyzickou nebo právnickou osobou.

Hledisko výše dávky

Rodič v České republice si může volit výši a délku pobírání rodičovského příspěvku, pokud lze alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění. V případě, kdy lze denní vyměřovací základ stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví s odkazem na denní vyměřovací základ. Je – li 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč. Pokud však 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou. Maximálně však výše rodičovského příspěvku je 11 500 Kč měsíčně. Pokud nelze ani jednomu z rodičů denní vyměřovací základ stanovit, náleží rodině rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7 600 Kč do konce devátého měsíce věku dítěte a následně ve výši 3 800 Kč. V České republice nemá počet současně narozených dětí vliv na výši rodičovského příspěvku.

Výše rodičovského příspěvku na Slovensku nesouvisí, tak jak je tomu v České republice, s výší vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství, byť je tato dávka na Slovensku rovněž z nemocenského pojištění poskytována. Rodičovský příspěvek, bez ohledu na příjem rodiny či věk dítěte, činí 199,60 € = 5 018 Kč. Pokud však oprávněná osoba řádně pečuje o dvě nebo více současně narozené děti, zvyšuje se výše rodičovského příspěvku o 25%, tj. 49,90 € = 1 255 Kč na každé dítě, které se narodilo současně.

Hledisko doby, po kterou je možné dávku uplatňovat

V obou zemích se jedná o dávku opakovanou, vyplácenou vždy jedenkrát za kalendářní měsíc. V České republice lze rodičovský příspěvek poskytnout nejdéle do 4 let věku dítěte, na Slovensku je možné tuto dávku pobírat do 3 let věku, resp. do 6 let, jde – li o dítě s dlouhodobým nepříznivým zdravotním stavem.

3. Porodné/ příspěvek při narození dítěte

Základním rozdílem mezi porodným poskytovaným v České republice a příspěvkem při narození dítěte poskytovaným rodinám na Slovensku, tedy dávkami poskytovanými rodinám z důvodu téže sociální události, tj. narození dítěte, je testování příjmu rodin v České republice. Porovnání porodného/příspěvku při narození dítěte, dle stanovených hledisek, je zaznačeno v příloze PVI.

Hledisko podmínek nároku

Nárok na porodné v České republice mají pouze rodiny, jejichž měsíční příjem v kalendářním čtvrtletí, kterému předchází narození dítěte, nedosahuje výše 2,4 násobku životního minima. Další nezanedbatelnou podmínkou nároku na dávku v České republice je, že porodné náleží pouze v případě narození prvního dítěte (dětí). Podmínkami nároku na výplatu příspěvku při narození dítěte na Slovensku je narození dítěte a uplatnění nároku osobou s trvalým nebo přechodným pobytem na jeho území. Na rozdíl od české rodiny se na Slovensku výše příjmu rodiny nesleduje. Na příspěvek při narození dítěte nemá rovněž vliv pořadí narozeného dítěte.

Hledisko výše dávky

Pokud česká rodina plní stanovené podmínky, má nárok na porodné ve výši 13 000 Kč nebo 19 500 Kč v případě vícečetného porodu. Příspěvek při narození dítěte je na Slovensku nižší než poskytované porodné v případě české rodiny. Zvýhodněny jsou však rodiny, jimž se narodí současně více dětí. Výše příspěvku při narození dítěte činí 3 805 Kč,

narodí – li se jedno dítě, 5 708 Kč náleží rodině, narodí – li se dvě děti současně, atd. Výše příspěvku se zvedá o jednu polovinu z částky 3 805 Kč na každé dítě, které se dožilo 28 dní.

Hledisko doby, po kterou je možné dávku uplatňovat

V obou zemích se jedná o dávku jednorázovou. Na Slovensku nárok na dávku zaniká uplynutím šesti měsíců od narození dítěte. Nárok na dávku v České republice zaniká do jednoho roku.

6.1.3 Dílčí vyhodnocení

Ze získaných dat je zřejmé, že systém státní sociální podpory na Slovensku je v podpoře rodiny štědřejší než systém český. Nejde pouze o počet dávek, které Slovenská republika rodinám s dětmi z tohoto pilíře sociálního zabezpečení poskytuje, jde především o fakt, že je zajištěno stejné zabezpečení pro všechny rodiny, a to pouze na základě státem uznaných životních událostí. Slovenský systém netestuje příjem rodiny, tak, jako je tomu v České republice, nerozlišuje mezi rodinami „bohatšími“ a „chudšími“. Na přídavek na dítě a na porodné v České republice dosáhnou pouze nízkopříjmové rodiny. Na Slovensku se jedná o dávky vyplácené plošně, bez omezení ve výši příjmu rodiny.

Na této skutečnosti nezmění nic ani fakt, že výše přídávku na dítě i porodné je vyšší v České republice než přídavek na dítě a příspěvek při narození dítěte na Slovensku. Česká rodina je při uplatnění nároku na porodné limitována nejenom rodinným příjmem, ale i pořadím narozeného dítěte. Nárok na porodné má pouze žena, která porodila první dítě. Rovněž neplatí, že porodné v České republice je vyšší než příspěvek při narození dítěte poskytovaný na Slovensku, neboť na Slovensku je tato dávka zvýšena o příplatek k příspěvku při narození dítěte, dožije – li se narozené dítě 28 dní. Štědřejší je Slovensko i v případech rodin, jimž se narodí více dětí současně. Stát se podílí na krytí nákladů spojených s narozením více dětí a těmto rodinám poskytuje pravidelné každoroční příspěvky, a to až do 15 let věku těchto dětí. V České republice mají nárok na vyšší porodné pouze ženy prvorozených dvojčat, a to pouze v případě, kdy výše příjmu rodiny nepřesáhne stanovený násobek životního minima.

Významnou dávkou státní sociální podpory je pro českou rodinu rodičovský příspěvek. Nezanedbatelná je především doba, po kterou mohou rodiny tuto dávku čerpat a Česká republika patří v tomto směru k nejtědřejším zemím Evropy. Rovněž výše rodičovského

příspěvku je vyšší než na Slovensku, a to platí i v případě rodin, u nichž nelze stanovit vyměřovací základ pro stanovení peněžité pomoci v mateřství, což vyplývá právě z možné doby čerpání rodičovského příspěvku, tj. do čtyř let věku dítěte.

6.2 Systém sociálního pojištění – nemocenské pojištění

Rodina je podporována i prostřednictvím dávek nemocenského pojištění. Dávky nemocenského pojištění, které se poskytují v České republice českým rodinám, jsou totožné s dávkami, které se poskytují slovenským rodinám na Slovensku. Odlišné jsou však podmínky nároku na tyto dávky. Odlišná je i jejich výše a doba, po kterou lze tyto dávky pobírat. Mezi dávky nemocenského pojištění podporující rodiny s dětmi patří: peněžítá pomoc v mateřství (dávka v ČR) a jí na roveň mateřská (dávka v SR), ošetřovné (dávka vyplácená v obou zemích) a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (dávka v ČR) a vyrovnávací dávka (dávka v SR). Všechny uvedené dávky rodinu finančně podporují. Pro rodinu s dětmi je však z dávek nemocenského pojištění nejvýznamnější peněžítá pomoc v mateřství (mateřská), neboť slouží jako základní hmotné zajištění v souvislosti s těhotenstvím a péčí o malé děti.

6.2.1 Celkové schéma vyplácených dávek v ČR a v SR

V České i Slovenské republice jsou od 1. ledna 2013 vypláceny tři dávky nemocenského pojištění, jejichž účelem je částečné nahrazení ušlého příjmu, o který rodiče přicházejí v důsledku sociálních událostí spojených s těhotenstvím a mateřstvím. Jedná se o peněžítou pomoc v mateřství (mateřskou), ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (vyrovnávací dávku).

Dávky nemocenského pojištění náleží jen osobám, které jsou účastny nemocenského pojištění, popř. jsou v ochranné lhůtě. Nemocenského pojištění jsou v obou zemích účastny především osoby zaměstnané, dále osoby samostatně výdělečně činné a osoby dobrovolně pojištěné. Každá země si však stanoví specifické podmínky, na základě kterých lze určit, jestli je daná osoba pojištěná či nikoliv. Další podmínkou nároku na dávky nemocenského pojištění je příslušná sociální událost, která vznikne v době existence nemocenského pojištění, popř. v již zmiňované ochranné lhůtě. Ochranná lhůta trvá v České i Slovenské republice zpravidla 7 dní, specifická ochranná lhůta platí v případě těhotných žen.

Výše dávek se určuje procentuálně z denního vyměřovacího základu. Denní vyměřovací základ v České republice se vypočítá z tzv. vyměřovacího základu pro odvod pojistného na sociální zabezpečení a jeho výše je upravena pomocí tří redukčních hranic. Slovenský denní vyměřovací základ se stanoví z hrubé mzdy, z které se odvádí pojistné na nemocenské pojištění a není již dále redukován. Výše dávek však není neomezená. V obou zemích existují limity, které nelze překročit. V České republice se všechny dávky nemocenského pojištění vyplácejí za kalendářní dny, na Slovensku je výjimkou vyrovnávací dávka, která se poskytuje za kalendářní měsíc.

6.2.2 Komparace vybraných dávek vyplácených v ČR a v SR

Předmětem komparace budou všechny tři výše uvedené dávky nemocenského pojištění, vztahující se k zabezpečení jedince pro případ těhotenství a mateřství a podobně jako v případě dávek státní sociální podpory, budou porovnávány na základě tří stanovených kritérií.

1. Peněžité pomoci v mateřství v ČR/ mateřská v SR

Peněžité pomoci v mateřství a jí na roveň postavená mateřská jsou dávkami nemocenského pojištění, které mohou být poskytnuty ženě, z důvodu jejího těhotenství nebo ženě, která porodila, popř. jiné oprávněné osobě z důvodu péče o narozené dítě. Porovnání peněžité pomoci v mateřství/mateřské, dle stanovených hledisek, je zaznačeno v příloze PVII.

Hledisko podmínek nároku

Nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství má v České i v Slovenské republice nemocensky pojištěná osoba, popř. osoba v ochranné lhůtě. Ochranná lhůta pro ženu, která ukončila pracovní poměr v době těhotenství, činí v České republice 180 kalendářních dnů ode dne skončení zaměstnání. Na Slovensku platí pro tuto ženu ochranná lhůta 8 měsíců. Podmínky nároku na dávky jsou v obou zemích téměř shodné, tj. účast na nemocenském pojištění po dobu 270 kalendářních dnů před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství (mateřskou) a nástup na peněžitou pomoc v mateřství (mateřskou) v rozmezí šesti až osmi týdnů před porodem. Rozdílné jsou však podmínky nároku na tyto dávky pro osoby samostatně výdělečně činné. V České republice musí být tato osoba, mimo základní podmínku 270 kalendářních dnů pojištění v průběhu dvou let před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství, účastna pojištění jako osoba samostatně výdělečně činná alespoň po dobu 180 dnů. Na Slovensku pro tuto osobu rovněž platí základní podmínka 270

kalendářních dnů pojištění a další podmínkou pro nárok na mateřskou je zaplacení pojistného ve správně výši. Doba pojištění nemá na nárok na dávku vliv. V obou zemích může tuto dávku pobírat otec dítěte, a to na základě dohody uzavřené s matkou dítěte. Český otec může dítě převzít do péče od 7 týdne po porodu, a to na dobu nejméně 7 dnů po sobě jsooucích. Otec dítěte na Slovensku, tak může učinit již 6 týden po porodu dítěte, přičemž nejkratší doba převzetí není stanovena.

Hledisko výše dávky

V obou zemích se výše peněžité pomoci v mateřství stanoví z denního vyměřovacího základu. Způsob výpočtu denního vyměřovacího základu se však liší, neboť na Slovensku se vypočtený denní vyměřovací základ již dále neredukuje. Liší se i procentuální výše, v které se dávka poskytuje. V České republice činí výše peněžité pomoci v mateřství 70% denního vyměřovacího základu za kalendářní den. Na Slovensku činí výše mateřské 65% denního vyměřovacího základu za kalendářní den.

Hledisko doby, po kterou je možné dávku uplatňovat

Česká žena, která dítě porodila, může peněžitou pomoc v mateřství pobírat po dobu 28 týdnů, popř. 37 týdnů porodí – li dvě a více dětí, přičemž alespoň o dvě z nich pečuje po uplynutí 28 týdnů. Současná právní úprava v České republice již neřeší, a tudíž nezvýhodňuje osamělost ženy, která porodila dítě. Na Slovensku může žena, která dítě porodila, pobírat tuto dávku po dobu 34 týdnů, popř. 43 týdnů, porodila – li dvě a více dětí a alespoň o dvě z nich se stará. Žena osamělá má nárok na mateřskou po dobu 37 týdnů. V obou zemích platí, že tato dávka pro ženu, která porodila, nesmí být kratší než 14 týdnů od vzniku nároku na dávku a nesmí skončit před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu.

2. Ošetřovné

Ošetřovné je dávkou nemocenského pojištění, která se poskytuje oprávněným osobám z důvodu ošetřování nebo péče o dítě, či jiného člena domácnosti. Porovnání ošetřovného, podle stanovených kritérií, je zaznačeno v příloze PVIII.

Hledisko podmínek nároku

Zatímco v České republice má na tuto dávku nárok pouze zaměstnanec, na Slovensku může být poskytována nejenom zaměstnanci, ale i osobě samostatně výdělečně činné. Česká i Slovenská republika poskytují ošetřovné ze dvou důvodů. Jedním z důvodů je ošetřování dítěte, či jiné osoby z důvodu nemoci nebo úrazu těchto osob a druhým

důvodem je péče o dítě mladší 10 let z důvodu uzavření školního zařízení nebo z důvodu karantény, popř. z důvodu nemoci osoby, která jinak o dítě pečuje. U osob starších 10 let je v České republice nutné plnit podmínku společné domácnosti. Na Slovensku není společná domácnost oprávněné osoby a ošetřovaného podmínkou nároku. Nárok na tuto dávku má oprávněná osoba v případě ošetřování z důvodu nemoci nebo úrazu manžela, manželky, rodiče či rodiče manžela, a to bez ohledu na jejich bydliště.

Hledisko výše dávky

I v případě ošetřovného v obou zemích platí, že se jeho výše stanoví z denního vyměřovacího základu. Výše ošetřovného v České republice činí 60% denního vyměřovacího základu, na Slovensku pak 55 % denního vyměřovacího základu.

Hledisko doby, po kterou je možné dávku uplatňovat

V České republice se ošetřovné poskytuje po dobu 9 kalendářních dnů, popř. po dobu 16 kalendářních dnů, jde – li o zaměstnance osamělého, který má v trvalé péči dítě do 16 let věku, které neukončilo povinnou školní docházku. Na Slovensku lze tuto dávku poskytnout nejdéle po dobu 10 kalendářních dnů. Osamělost zaměstnance nemá na dobu poskytování ošetřovného žádný vliv.

3. Vyrovnací příspěvek v těhotenství a mateřství v ČR/ vyrovnávací dávka v SR

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství či vyrovnávací dávka jsou dávkami nemocenského pojištění, jejichž účelem je dorovnat rozdíl mezi mzdou, kterou těhotná žena nebo matka do konce devátého měsíce po porodu, měla před tím, než byla převedena na jinou práci. Porovnání vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství/vyrovnávací dávky, podle stanovených hledisek, je zaznačeno v příloze PIX.

Hledisko podmínek nároku

Tato dávka se vyplácí v obou zemích pouze zaměstnaným ženám. Žena, které je samostatně výdělečně činná nebo dobrovolně pojištěná osoba, nemá na tuto dávku nárok. Podmínky nároku na tuto dávku jsou shodné v obou zemích. Základní podmínkou nároku je, že zaměstnankyně byla kvůli těhotenství nebo mateřství dočasně převedena na jinou práci a z ní bez svého zavinění má nižší výdělek. Důvodem pro převedení byla skutečnost, že zaměstnankyně vykonávala práci, která je těhotným ženám nebo matkám do devíti měsíce po porodu zakázána.

Hledisko výše dávky

Způsob výpočtu výše dávky je rozdílný. V České republice výše vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství činí rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po převedení. Na Slovensku se výše vyrovnávací dávky určuje z denního vyměřovacího základu a činí 55% rozdílu mezi měsíčním vyměřovacím základem a vyměřovacím základem, kterého zaměstnankyně dosahovala v jednotlivých měsících po přeřazení.

Hledisko doby, po kterou je možné dávku uplatňovat

Rozdílné je i stanovení doby, po kterou se tato dávka poskytuje. V České republice vzniká nárok na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství ode dne převedení a náleží za kalendářní dny, v nichž převedení trvalo, nejdéle do počátku 6 týdne před porodem a po mateřské nejdéle do konce 9 měsíce po porodu. Na Slovensku se vyrovnávací dávka převedené ženě vyplácí za kalendářní měsíc včetně měsíce začátku a ukončení daného pracovního přeřazení, nejdéle do nástupu na mateřskou dovolenou a po mateřské nejdéle do konce 9 měsíce po porodu.

6.2.3 Dílčí vyhodnocení

Oblast nemocenského pojištění je oblastí, která je ze všech systémových součástí sociálního zabezpečení na první pohled nejméně rozdílná. Rozsah poskytovaných dávek je zcela totožný a v mnohém jsou si podobné i podmínky nároku pro jejich výplatu.

Rozdílný je však způsob výpočtu denního vyměřovacího základu pro stanovení výše dávky. Výše denního vyměřovacího základu v České republice je upravena pomocí tří redukčních hranic. Slovenský denní vyměřovací základ není redukován, je však stanoven maximální denní vyměřovací základ. Právě způsob výpočtu nemocenských dávek způsobuje, že v České republice jsou oproti Slovensku zvýhodněny ty nemocensky pojištěné osoby, které mají vysoké příjmy. Pro Českou republiku tedy platí, že čím vyšší příjmy, tím vyšší dávky nemocenského pojištění. Nicméně i v České republice jsou stanovena omezení ve výši poskytovaných dávek nemocenského pojištění (k částce nad třetí redukční hranici se nepřihlíží).

Rovněž i procentuální vyjádření denního vyměřovacího základu pro stanovení výše dávek nemocenského pojištění se liší. V procentech vyjádřená výše denního vyměřovacího

základu pro stanovení ošetřovného, je na Slovensku nižší (55%) než v České republice (60%). Totéž platí i pro peněžitou pomoc v mateřství, tzn., že procentuální vyjádření denního vyměřovacího základu pro stanovení výše peněžitě pomoci v mateřství vyplácené v České republice je vyšší (70%) než procentuální vyjádření denního vyměřovacího základu pro stanovení výše mateřské (65%) poskytované na Slovensku.

Shodná není ani doba, po kterou lze dávky nemocenského pojištění pobírat. Na Slovensku je doba nároku na mateřskou pro všechny oprávněné delší, než doba nároku na poskytování peněžitě pomoci v mateřství v České republice. Při stanovení doby, po kterou lze na Slovensku pobírat mateřskou, se přihlíží i k osamělosti ženy, která dítě porodila nebo převzala. V České republice nemá osamělost ženy na dobu nároku na peněžitou pomoc v mateřství žádný vliv. Rovněž doba, po kterou lze pobírat ošetřovné, je na Slovensku delší než v České republice. V České republice jsou však při stanovení doby pobírání ošetřovného zvýhodněni osamělí zaměstnanci.

Pro dávky vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a vyrovnávací dávku platí stejné podmínky nároku. Liší se však ve způsobu výpočtu výše denní dávky i dobou, po kterou jsou tyto dávky poskytovány. V České republice se vyplácí za kalendářní dny, v nichž převedení trvalo. Na Slovensku se dávka poskytuje za měsíc, a to i tehdy, když byla zaměstnankyně přeřazena na jinou práci nebo přeřazení v průběhu měsíce skončilo.

6.3 Systém sociální pomoci

Sociální pomoc v České i Slovenské republice je systémovou součástí sociálního zabezpečení, kterou se stát, za aktivní účasti občana, snaží zabránit jeho sociálnímu vyloučení.

6.3.1 Celkové schéma vyplácených dávek v ČR a v SR

K posouzení dostatečnosti (nedostatečnosti) příjmů se využívá v obou zemích institutu životního minima (v České republice i existenčního minima). V příloze PIII jsem porovнала výše životních minim platných od 1. ledna 2013 v České a Slovenské republice. Jednotlivé částky jsou pro srovnání uváděny v korunách českých.

V obou zemích je oblast sociální pomoci natolik rozsáhlá a zároveň různorodá, že předmětem mého výzkumného šetření budou pouze dávky podporující rodinu s dětmi z důvodu hmotné nouze. Rovněž i tyto dávky lze dělit na dávky jednorázové a na dávky,

kteřé jsou vypláceny opakovaně. V příloze PII jsou uvedeny vybrané dávky hmotné nouze, které mohou být, v případě plnění zákonných podmínek, rodinám s dětmi vypláceny.

6.3.2 Komparace vybraných dávek vyplácených v ČR a v SR

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno, že pouze dva druhy dávek lze do určité míry porovnávat. První srovnávanou dvojicí jsou dávky: příspěvek na živobytí (dávka v ČR) a dávka v hmotné nouzi (dávka v SR). Jedná se o dávky, které jsou považovány za základní dávky hmotné nouze v daných zemích. Druhou dvojicí jsou pak dávky, kterými stát přispívá osobám v hmotné nouzi na úhradu nákladů spojených s bydlením, tzn. doplatek na bydlení (dávka v ČR) a příspěvek na bydlení (dávka v SR).

1. Příspěvek na živobytí v ČR / dávka v hmotné nouzi v SR

Příspěvek na živobytí v České republice a dávka v hmotné nouzi na Slovensku patří mezi základní dávky hmotné nouze, které jsou v případě plnění zákonných podmínek, poskytovány oprávněným osobám opakovaně. Porovnání příspěvku na živobytí/dávky v hmotné nouzi, podle stanovených hledisek, je zaznačeno v příloze PX.

Hledisko podmínek nároku

První podmínkou nároku na dávku je uznání společně posuzovaných osob za osoby, nacházející se v hmotné nouzi. Tato podmínka platí v obou zemích. Druhou podmínkou je nedostatečný příjem, který si společně posuzované osoby nemohou z objektivních důvodů zvýšit (vlastním přičiněním, řádným uplatněním nároku a pohledávek, využitím majetku). V České republice to znamená, že společně posuzované osoby nedosahují příjmu živobytí, přičemž příjem živobytí vychází z existenčního nebo životního minima. Na Slovensku se nedostatečným příjmem rozumí příjem nedosahující životního minima.

Hledisko výše dávky

Na Slovensku je výše dávky stanovená pevnou částkou a souvisí s počtem společně posuzovaných osob (Tab. 5). Tato výše dávky může být zvýšena o 339 Kč, pokud je mezi posuzovanými osobami těhotná žena od čtvrtého měsíce těhotenství nebo rodič, starající se o dítě do jednoho roku. Dávka může být také zvýšena o 432 Kč v období od září do června, je-li mezi posuzovanými osobami dítě plnící školní docházku.

V České republice tomu tak není, výše příspěvku na živobytí se odvíjí od částky živobytí, která vychází z výše existenčního a životního minima. Částka živobytí se stanoví individuálně pro každou osobu na základě zhodnocení její snahy, možností a potřeb.

Nicméně i v případě České republiky je možné dávku měsíčně zvýšit, pokud zdravotní stav posuzované osoby vyžaduje zvýšené náklady na dietní stravování.

Hledisko doby, po kterou je možné dávku uplatňovat

V obou zemích se dávka vyplácí měsíčně a to po dobu plnění podmínek nároku.

2. Doplatek na bydlení v ČR / příspěvek na bydlení v SR

Doplatek na bydlení (dávka hmotné nouze v ČR) a příspěvek na bydlení (dávka hmotné nouze v SR) patří v obou zemích mezi dávky hmotné nouze, které jsou oprávněným osobám vypláceny opakovaně. Porovnání doplatku na bydlení/příspěvku na bydlení, podle stanovených hledisek, je zaznačeno v příloze PXI.

Hledisko podmínek nároku

V České republice žádá o dávku vlastník nebo nájemce bytu, popř. nájemce obytné místnosti určené k bydlení, který má nárok na příspěvek na živobytí. Tato podmínka však není absolutní, neboť ve výjimečných případech je možné tuto dávku poskytnout i v případech, kdy žadatel sice nemá nárok na příspěvek na živobytí, protože příjem společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3násobek této částky.

Na Slovensku, v případě hmotné nouze, může žádat o příspěvek nejenom nájemce nebo vlastník bytu, ale také nájemce či vlastník domu, nájemce obytné místnosti nebo osoba, mající právo na doživotní užívání domu nebo bytu. Podmínkou jsou rovněž uhrazené náklady spojené s bydlením za posledních šest měsíců před podáním žádosti o dávku.

Hledisko výše dávky

V České republice výše dávky vychází z odůvodněných nákladů na bydlení, které připadají na aktuální kalendářní měsíc. Tyto náklady se sníží o příspěvek na bydlení. A tato částka se odečte od částky, o kterou příjem osoby včetně příspěvku na živobytí převyšuje částku živobytí společně posuzovaných osob. Výše doplatku na bydlení je vymezena tak, aby po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení, zůstala rodině či osobě částka živobytí.

Výše příspěvku na bydlení na Slovensku pro více osob činí 2 242 Kč měsíčně.

Hledisko doby, po kterou je možné dávku uplatňovat

V České republice je výplata doplatku na bydlení časově omezena na 84 kalendářních měsíců v období posledních 10 kalendářních let.

Na Slovensku není nárok na dávku časově omezen, každých šest měsíců se však přehodnocuje nárok na její poskytování.

6.3.3 Dílčí vyhodnocení

Rozsah dávek poskytovaných osobám v hmotné nouzi na Slovensku je širší než je tomu v České republice. V obou zemích platí, že pro posouzení stavu hmotné nouze je třeba znát výši příjmu fyzické osoby, popř. výši příjmu společně posuzovaných osob. V České republice je rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem těchto osob u opakujících se dávek, období tří kalendářních měsíců před měsícem, ve kterém byla podána žádost o dávku. V případě jednorázových dávek je rozhodným obdobím kalendářní měsíc, který předchází kalendářnímu měsíci, ve kterém žadatel uplatnil nárok na dávku. Příjem žadatele, resp. příjem společně posuzovaných osob na Slovensku se zjišťuje za kalendářní měsíc, ve kterém byla podána žádost o posouzení stavu hmotné nouze. Přihlíží se však k průměrnému příjmu společně posuzovaných osob za posledních 12 kalendářních měsíců před měsícem podání žádosti. Pro zjištění nároku na dávky v hmotné nouzi se v obou zemích hodnotí případná nemožnost občana (společně posuzovaných osob) si zabezpečit nebo zvýšit svůj příjem vlastním přičiněním, prodejem majetku nebo uplatněním zákonných nároků.

V České republice má nárok na uvedené dávky osoba nebo společně posuzované osoby, které nedosahují částky živobytí. Částka živobytí se stanoví pro každou osobu individuálně, na základě zhodnocení její snahy, možností a potřeb a odvíjí se od výše existenčního nebo životního minima. Příspěvek na živobytí lze zvýšit z důvodu zdravotního stavu posuzované osoby, pokud tento stav vyžaduje zvýšené náklady na dietní stravování. Pokud příjem společně posuzovaných osob nedosahuje na Slovensku výše životního minima, je těmto osobám vyplacena dávka v hmotné nouzi v zákonem stanovené výši podle počtu osob (Tab. 5). Dávka v hmotné nouzi může být zvýšena, je – li mezi posuzovanými osobami těhotná žena, popř. rodič starající se o dítě do 1 roku nebo dítě plnící školní docházku. Také výše příspěvku na bydlení je stanovena zákonem.

6.4 Popis modelové situace v ČR a v SR

Vytvořená modelová situace je platná pro obě země, neboť to je podmínkou pro porovnání výše finanční podpory poskytované rodinám v těchto zemích.

Vdaná těhotná zaměstnankyně pobírala hrubou měsíční mzdu ve výši průměrné mzdy v ČR, která v roce 2012, dle údajů statistického úřadu ČR, činila 25 101 Kč.¹³⁰ Jelikož se jedná o zaměstnankyni, která je v pracovním poměru již delší dobu, podmínka účasti na nemocenském pojištění nejméně po dobu 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech, je splněna. Termín očekávaného dne porodu je 12.2. 2013. Na mateřskou dovolenou zaměstnankyně nastoupila přesně 6 týdnů před stanoveným termínem porodu, tj. 1.1.2013. Rovněž i podmínka nástupu na peněžitou pomoc v mateřství (mateřskou) je tímto splněna.

Pro výpočet dávky přídavek na dítě bude v České republice nutné pracovat i s příjmem za rok 2011, který opět oba z manželů měli ve výši průměrné mzdy platné pro rok 2011, tj. 24 319¹³¹.

Manžel těhotné zaměstnankyně je zaměstnán a stejně jako jeho žena, pobírá měsíční příjem ve výši průměrné mzdy v ČR. Očekávané dítě bude jejich druhým potomkem, neboť jsou již rodiči pětiletého dítěte.

6.4.1 Rozbor modelové situace v ČR

Aby byl výzkum, co možná nejpřesnější, budou součástí rozboru všechny dávky, které by bylo možné rodině s dětmi ze všech systémových součástí sociálního zabezpečení poskytnout, tak, jak jsou vymezeny v teoretické části práce, tzn., i ty druhy dávek, které nebyly předmětem komparace. Ze stejného důvodu bude sledován celkový rozsah poskytované podpory této rodině za období od 1. ledna 2013 (nástup na PPM) až do 12.2.2016 (dosažení 3 let věku druhorozeného dítěte).

Údaje nutné pro výpočet dávek v ČR:

- měsíční hrubý příjem manžela v roce 2012 = 25 101 Kč
- měsíční hrubý příjem manžela v roce 2011 = 24 319 Kč
- měsíční čistý měsíční příjem manžela v roce 2012 (s odpočtem na 1 dítě) = 20 471 Kč¹³²

¹³⁰ Viz *Průměrná mzda v roce 2012*. In: Český statistický úřad. [online], [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/esu.nsf/informace/pmz031113_213.xls/\\$File/pmz031113_2.xls](http://www.czso.cz/csu/esu.nsf/informace/pmz031113_213.xls/$File/pmz031113_2.xls)

¹³¹ Viz *Průměrná mzda v roce 2011*. In: Český statistický úřad. [online], [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/esu.nsf/informace/pmz030912_212.xls/\\$File/pmz030912_2.xls](http://www.czso.cz/csu/esu.nsf/informace/pmz030912_212.xls/$File/pmz030912_2.xls)

¹³² Viz *Kalkulátor čisté mzdy 2011, 2012*. In: I.DNES, [online], [cit. 2013-03-06]. Dostupné z: http://kalkulacky.idnes.cz/cr_kalkulator-ciste-mzdy-2012.php

- měsíční čistý měsíční příjem manžela v roce 2011 (s odpočtem na 1 dítě) = 19 690 Kč
- měsíční hrubý příjem manželky v roce 2012 = 25 101 Kč (hrubá mzda je zároveň i vyměřovacím základem pro odvod pojistného na sociální zabezpečení)
- měsíční hrubý příjem manželky v roce 2011 = 24 319 Kč
- měsíční čistý měsíční příjem manželky v roce 2012 (bez odpočtu) = 19 354 Kč
- měsíční čistý měsíční příjem manželky v roce 2011 (bez odpočtu) = 18 723 Kč
- výpočet čistého ročního příjmu rodiny za rok 2012 = 477 900 Kč
($12 \cdot 19\,354 + 12 \cdot 20\,471$)
- výpočet čistého ročního příjmu rodiny za rok 2011 = 460 956 Kč
($12 \cdot 18\,723 + 12 \cdot 19\,690$)
- měsíční ŽM rodiny pro nárok na přídavek na dítě v roce 2013:
 $3\,140 + 2\,830 + 1\,740 + 1\,740 = 9\,450$ Kč, $9\,450 \cdot 2,4 = 22\,680$ Kč

Jelikož se jedná o rodinu s průměrným příjmem, nemá tato rodina nárok na dávky ze systému sociální pomoci. V úvahu připadají pouze dávky nemocenského pojištění, popř. dávky státní sociální podpory.

1. Peněžitá pomoc v mateřství

Těhotná žena plní podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství. Vyměřovací základ pro odvod pojistného je v tomto případě totožný s hrubou mzdou, tj. 25 101 Kč za měsíc. Rozhodné období pro výpočet peněžitě pomoci v mateřství je od 1.1.2012 do 31.12.2012. Jelikož dotyčná zaměstnankyně nebyla v rozhodném období práce neschopná, bude celkový vyměřovací základ ve výši 301 212 (příjem za období od 1/2012 do 12/2012) dělen počtem kalendářních dnů v rozhodném období, tj. 365 dní. Tímto podílem získáme výši denního vyměřovacího základu pro stanovení výše peněžitě pomoci v mateřství. Stanovený denní vyměřovací základ, tj. 825,23 upravujeme pomocí redukčních hranic. V případě peněžitě pomoci v mateřství se redukce provede započtením 100% denního vyměřovacího základu. Jelikož první redukční hranice v roce 2013 činí 863 Kč, bude námi vypočtený denní vyměřovací základ pro výpočet peněžitě pomoci v mateřství započítán plně. Protože výše peněžitě pomoci v mateřství činí 70% denního vyměřovacího základu, znamená to, že denní výše dávky bude po zaokrouhlení činit 578 Kč. Jelikož se jedná

o vdanou ženu, bude jí peněžitá pomoc v mateřství vyplácena po dobu 28 týdnů, tzn. od 1.1. 2013 do 15.7.2013. Za tuto dobu jí bude celkem vyplaceno 113 288 Kč.

Výpočtový vzorec:

$25\ 101 * 12 = 301\ 212$ (roční VZ pro odvod pojistného na sociální zabezpečení)

$301\ 212 / 365 = 825,23$ (DVZ pro stanovení výše nemocenské dávky)

$825,23$ (není nutné redukovat, 100% zápočet) * 70% = 578 Kč

$578 * 196$ dnů (28 týdnů: nárok na PPM ženy, která porodila) = 113 288 Kč

2. Porodné

Tato rodina nebude mít nárok na porodné, neboť neplní jednu z podmínek pro výplatu porodného, tj., porod prvorozeného dítěte.

3. Přídavek na dítě

Pro výpočet nároku na přídavek na dítě je nutné pracovat s čistým příjmem rodiny za rok 2011, neboť ke vzniku nároku došlo v období od 1.10.2012 do 30.9.2013. V tuto dobu byli oba manželé výdělečně činní a jejich celková čistá mzda za uvedené období činila 460 956 Kč (v roce 2011 z měsíční hrubé mzdy 24 319 činila čistá měsíční mzda 18 723 Kč, při zápočtu daňového zvýhodnění na dítě pak 19 690 Kč). Aby vznikl modelové rodině nárok na tuto dávku v roce 2013, musela by výše jejich příjmů být nižší než 2,4násobek částky životního minima rodiny. V případě rodiny tvořené 2 rodiči a 2 dětmi do 6 let je hranice rozhodného měsíčního příjmu 22 680 Kč. Měsíční příjem rodiny by tedy nesměl přesáhnout tuto částku. Z uvedeného vyplývá, že rodina nebude mít na přídavek na dítě nárok.

4. Příspěvek na bydlení

Příspěvek na bydlení je dávkou českého systému státní sociální podpory. Tato dávka se na Slovensku nevyplácí. Protože jde o dávku testovanou, nárok na ni je podmíněn příjmem rodiny. Pro určení, zda – li na dávku bude mít tato rodina nárok či nikoliv je však nutné mimo výši příjmu znát i výši nákladů, které tato rodina vynakládá za bydlení (tzn. náklady za plyn, elektřinu, nájemné, vodné, stočné, atd.), dále bydliště rodiny, resp. počet obyvatel obce či města, ve kterém rodina bydlí a druh bydlení. Vzhledem k rozličnosti možností v místě bydliště rodiny, formě bydlení rodiny i ve výši nákladů této modelové rodiny na

bydlení, nebude tato dávka zahrnuta do výzkumného šetření. Vytvoření případných nákladů by bylo pouze účelné a ovlivnilo by výsledek výzkumného šetření.

5. Rodičovský příspěvek

Pro zjištění výše rodičovského příspěvku je nutné vycházet z denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství. Pro pobírání nejvyšší možné výše rodičovského příspěvku je nutné, aby 70% 30násobku denního vyměřovacího základu byl vyšší nebo roven 7 600 Kč. Maximální výše rodičovského příspěvku pak může činit 11 500 Kč měsíčně. Zde však platí omezení v celkové možné částce čerpání dávky rodičovského příspěvku, tj. 220 000 Kč na totéž nejmladší dítě v rodině. Tato částka nemůže být překročena.

Výpočtový vzorec:

$$825,23 \text{ (DVZ pro stanovení PPM)} * 30 \text{ (násobek DVZ)} = 24\,756,90 * 70\% = 17\,330$$

Jelikož tato výše převyšuje 7 600 Kč, může žena pobírat rodičovský příspěvek v maximální výši 11 500 Kč měsíčně. Vzhledem ke skutečnosti, že výši podpory modelové rodině sledujeme až do tří let věku narozeného dítěte, je nutné za tuto dobu počítat s celkovou možnou maximální výší 220 000 Kč.

6.4.2 Rozbor modelové situace v SR

Jak je uvedeno již v popisu modelové situace, vdaná těhotná zaměstnankyně, očekávající narození druhého dítěte, pobírala hrubou měsíční mzdu ve výši 998,4486 €, tj. 25 101 Kč. Podmínky nároku na tuto dávku jsou shodné jak v České republice, tak i na Slovensku a proto i tato žena plní podmínky nároku na mateřskou. Výše příjmu manžela, věk a pořadí dítěte není nutné upřesňovat, neboť na dávky ze systému sociálního pojištění a státní sociální podpory, nemají tyto skutečnosti vliv.

I v případě modelové rodiny na Slovensku budou součástí rozboru všechny dávky, které by bylo možné rodině s dětmi ze všech systémových součástí sociálního zabezpečení poskytnout, a to z důvodu, co nejpřesnějšího šetření. Propočítána bude celková výše podpory, která bude rodině poskytnuta za celé období až do tří let druhorozeného dítěte.

1. Peněžítá pomoc v mateřství

Těhotná žena plní podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství. Vyměřovací základ pro odvod pojistného je v tomto případě totožný s hrubou mzdou, tj. 998,4486 € za měsíc.

Rozhodné období pro výpočet peněžité pomoci v mateřství je od 1.1.2012 do 31.12.2012 . Jelikož dotyčná zaměstnankyně nebyla v rozhodném období práce neschopná, bude celkový vyměřovací základ ve výši 11 981,3832 € (příjem za období od 1/2012 do 12/2012) dělen počtem kalendářních dnů v rozhodném období, tj. 365 dní. Tímto podílem získáme výši denního vyměřovací základ pro stanovení peněžité pomoci v mateřství. Stanovený denní vyměřovací základ, tj. 32,8257 € nepřesáhl výši maximálního vyměřovacího základu, a z tohoto důvodu ho lze započítat v celém rozsahu. Jelikož výše mateřské činí 65% denního vyměřovacího základu, znamená to, že denní výše dávky bude činit 21,3367 €.

Výpočtový vzorec:

$998,4486 * 12 = 11\,981,3832$ (roční VZ pro odvod pojistného na sociální zabezpečení)

$11\,981,3832 / 365 = 32,8257$ (denní vyměřovací základ pro stanovení výše nemocenské dávky)

$32,8257 * 65\% = 21,3367 \text{ €} = 21,4 \text{ €}$

$21,4 * 238$ dní (34 týdnů: nárok na mateřskou vdane ženy, která porodila) = 5093,2 € = 128 043 Kč

2. Příspěvek při narození dítěte

Nárok na příspěvek při narození dítěte vzniká na Slovensku narozením dítěte. Příjem rodiny se netestuje, dávka není podmíněna výší příjmů v rodině. Tato rodina bude mít nárok na příspěvek při narození dítěte ve výši 151,37 €, tj. 3 805 Kč.

3. Příplatek k příspěvku při narození dítěte

Příspěvek při narození dítěte však není na Slovensku jedinou dávkou, kterou může rodina ze systému státní sociální podpory v souvislosti s narozením dítěte získat. Slovenská rodina může uplatnit nárok i na jednorázový příplatek při narození dítěte. Podmínkou pro získání této dávky je, aby se narozené dítě dožilo alespoň 28 dní. V takovém případě se rodině poskytne dávka ve výši 678,49 € = 17 057 Kč. Rodina plní podmínky nároku na tuto dávku.

4. Přídavek na dítě

Jelikož přídavek na dítě není na Slovensku dávkou testovanou, tudíž jeho výplata není podmíněna výší příjmu, má tato modelová rodina nárok na dávku, a to ve výši 23,10 €.

Protože se však jedná o čtyřčlennou rodinu se dvěma dětmi, má tato rodina nárok na přírůstek na dítě na obě děti, tj. $23,10 \cdot 2 = 46,20$ € měsíčně.

Výpočtový vzorec:

$23,10 \cdot 38$ (období od 1/2013 do 2/2016) = 877,80 €, tj. 22 068 Kč

(výše přírůstku na první dítě)

$23,10 \cdot 37$ (období od 2/2013 do 2/2016) = 854,7 €, tj. 21 487 Kč

(výše přírůstku na druhé dítě)

Celkem na obě děti: $22\ 068 + 21\ 487 = 43\ 555$

5. Přírůstek k přírůstku na dítě

Pouze na Slovensku může rodina společně s přírůstkem na dítě pobírat i další dávku, a tou je přírůstek k přírůstku na dítě. Podmínkami nároku na výplatu přírůstku k přírůstku na dítě, je plnění podmínek pro poskytování přírůstku na dítě, nevykonávání výdělečné činnosti, nepřiznání nároku na daňový bonus na nezaopatřené dítě a pobírání starobní, popř. předčasného, invalidního nebo výsluhového důchodu. V případě, že rodina plní všechny uvedené podmínky, má nárok na přírůstek ve výši 10,83 € = tj. 272 Kč měsíčně, a to nejdéle do 25 let dítěte, je-li v této době stále považováno za nezaopatřené.

Na tuto dávku nebude mít modelová rodina nárok, neboť neplní uvedené zákonné podmínky pro jeho výplatu.

6. Rodičovský příspěvek

Výše rodičovského příspěvku na Slovensku od 1. ledna 2013 činí 199,60 €, tj. 5 018 Kč měsíčně. Rodičovský příspěvek je možné na Slovensku pobírat maximálně do 3 let věku dítěte. Jelikož mateřská se na Slovensku vyplácí vdané ženě, která porodila po dobu 34 týdnů, bude mateřská vyplacena do 26.8. 2013. Rodičovský příspěvek je tedy možné vyplatit za období od 8/2013 do 2/2016, tj. 31 (měsíců) $\cdot 199,60 = 6187,6$ €, tj. 155 556 Kč.

7. Příspěvek na péči o dítě

Nárok na tuto dávku je podmíněn skutečností, že osoba, která o dítě pečuje, nepobírá rodičovský příspěvek nebo jinou obdobnou dávku. Z tohoto důvodu nebude mít tato modelová rodina nárok na dávku, neboť neplní uvedené zákonné podmínky pro jeho výplatu.

6.4.3 Celkové vyhodnocení

Na základě tohoto modelového případu je zřejmé, že slovenský systém sociálního zabezpečení je v podpoře rodiny s dětmi štedřejší než je systém český. Toto tvrzení je doloženo výpočty, které jsou zapracovány v přílohách PXII a PXIII. Štedřejší je slovenský systém sociálního zabezpečení nejenom v době těhotenství a porodu, ale i v době mateřství a rodičovství. Podpora rodiny na Slovensku činí v měsíci (2/2013), kdy se narodilo druhé dítě, 37 088 Kč. Česká rodina ve stejné situaci je podpořena dávkami v celkové výši 16 184 Kč. Pokud posoudíme výši všech případných dávek, na které má tato rodina nárok v průběhu období od 1.1 2013 (datum nástupu na peněžitou pomoc v mateřství/mateřskou) až do 12.2. 2016 (druhorozené dítěte dosáhlo věku 3 let), je i v tomto případě slovenský systém k rodinám s dětmi štedřejší. Celková výše všech poskytnutých dávek za toto období činí na Slovensku 348 016 Kč, v České republice může rodina za stejné období z českého systému sociálního zabezpečení získat 333 288 Kč. Je však třeba brát v potaz i případnou možnost české rodiny na nárok na příspěvek na bydlení. Ta je však vzhledem k příjmům rodiny nízká.

Podpora modelové rodiny na Slovensku vysoce převyšuje podporu rodiny v České republice především v době narození dítěte, a to díky dávkám, které jsou s touto sociální událostí spjaté (příloha PXII). Velmi významná je skutečnost, že slovenský systém státní sociální podpory není zatížen testováním příjmu rodiny, tak jak je tomu v České republice.

Rovněž i dávky poskytované rodinám s dětmi ze systému sociálního pojištění, resp. dávky nemocenského pojištění jsou v konečném důsledku vyšší na Slovensku. I když denní výše dávky nemocenského pojištění (peněžité pomoci v mateřství/mateřské) je díky procentní sazbě denního vyměřovacího základu vyšší v České republice (70%) než je na Slovensku (65%), rozhodující vliv na celkovou výši podpory má doba, po kterou je tato dávka nemocenského pojištění poskytována, a ta je na Slovensku (34 týdnů) delší než v České republice (28 týdnů).

Případný rozsah podpory poskytované rodinám s dětmi prostřednictvím dávek systému sociální pomoci, nelze tímto výzkumným šetřením věrohodně porovnat, a to nejenom z důvodu modelové rodiny, která nebyla rodinou v hmotné nouzi, ale i z důvodu množství kritérií (celkové sociální a majetkové poměry rodiny, posouzení možnosti zvýšení příjmu vlastním přičiněním, uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo jiným využitím majetku, atd.), která jsou při stanovení nároku na dávky v hmotné nouzi rozhodující.

Na výzkumnou otázku, která země je při poskytování finanční podpory ze sociálního zabezpečení štedřejší, lze na základě provedeného výzkumného šetření rozsahu podpory poskytované rodině s dětmi z pilíře státní sociální podpory a z pilíře sociálního pojištění (podpora poskytovaná rodinám s dětmi prostřednictvím dávek nemocenského pojištění) jednoznačně odpovědět, že více prorodinný, více štedřejší je systém slovenský.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo poukázat na shody a odlišnosti v poskytovaných dávkách rodinám s dětmi z jednotlivých systémových součástí sociálního zabezpečení v České a Slovenské republice. Z dat získaných v rámci výzkumného šetření, s pomocí modelového případu konkrétní rodiny, měla kvalifikovaně odpovědět na výzkumnou otázku, která země je při poskytování finanční podpory ze sociálního zabezpečení štedřejší.

Jak vyplynulo z teoretické části práce, je oblast sociálního zabezpečení natolik obsáhlou problematikou, že ji nebylo možné v této práci zcela obsáhnout a z tohoto důvodu bylo provedené výzkumné šetření zúženo, podle předem stanovených kritérií. Porovnávána byla pouze ta finanční podpora, kterou poskytují rodinám s dětmi obě země prostřednictvím stejných sociálních dávek.

Zvoleným případem modelové rodiny však byl porovnán rozsah dávek poskytovaných rodině s dětmi pouze ze dvou systémových součástí sociálního zabezpečení, a to ze systému státní sociální podpory a ze systému sociálního pojištění, který byl již v úvodu práce omezen pouze na oblast nemocenského pojištění. Modelová rodina neplnila podmínky pro poskytování dávek v hmotné nouzi. Z tohoto důvodu nebylo možné posoudit štedrost dávek z této systémové součástí sociálního zabezpečení.

Z výsledku výzkumného šetření bylo zjištěno, že štedrost sociálního zabezpečení je na Slovensku spojena především s pilířem státní sociální podpory, který na rozdíl od českého systému, neklade podmínky v podobě testování příjmu rodiny. Na druhou stranu lze, ze získaných dat, dospět k závěru, že přestože slovenský systém státní sociální podpory poskytuje širší spektrum různých dávek a příspěvků podporujících rodinu s dětmi, jeví se český systém vyváženějším. Na Slovensku je rodina s dětmi podpořena především při svém vzniku, tj. při narození dítěte (dětí). Stát se více podílí i na krytí nákladů spojených s vícečetným těhotenstvím a porodem; poskytuje těmto rodinám pravidelné každoroční příspěvky. Na druhou stranu doba péče o dítě, tedy doba, kdy rodič dítěte pobírá rodičovský příspěvek, je na Slovensku oceněna méně, než je tomu v České republice.

Ze všech tří systémů sociálního zabezpečení České a Slovenské republiky si jsou nejvíce podobné oblasti nemocenského pojištění. Rozsah poskytovaných dávek je zcela totožný, v mnohém jsou si podobné i podmínky nároku pro jejich výplatu. Významným rozdílem je však maximální výše nemocenských dávek, kdy slovenský systém daleko méně zohledňuje výši odvedeného pojistného do výše dávky než systém český.

Výzkumným šetřením jsem došla k závěru, že slovenský systém podpory rodinám s dětmi je štědřejší než systém český. Otázkou však zůstává, zda – li je, v době, kdy se sociální systém ve všech evropských zemí ocitá před nutností zásadní reformy, od které se očekává ozdravení veřejných financí, v této podobě a v tomto rozsahu udržitelný. Zároveň vyvstává otázka, v jakém rozsahu budou tyto reformy provedeny, zda – li jsou reformy provedené v českém systému sociální zabezpečení dostatečné, popř. jakým způsobem budou případné změny v sociálních dávkách rodinám s dětmi kompenzovány, neboť podpora rodiny, v jakékoliv podobě, by nadále měla zůstat prioritou každé země.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ARNOLDOVÁ, A. *Sociální zabezpečení I.* 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 350 s. ISBN: 978-80-247-3724-9.

BECK, P., HACAPERKOVÁ, D., KRÁLOVÁ, J., NIEDERLE, P. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením: k 1. 5. 2012: komentář, právní předpisy.* 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, 447 s. ISBN: 978-80-7263-744-7.

ČERNÁ, J., VACÍK, A. *Právo sociálního zabezpečení v rámci Evropské unie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 222s. ISBN: 80-86898-14-8.

ČERNÁ, J., TRINNEROVÁ, D., VACÍK, A. *Právo sociálního zabezpečení. 2., rozšíř. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 230s. ISBN: 978-80-7380-019-2.

FAIRHURST, J. *Law of the European Union.* 7th Edition. London: Longman is an imprint of Pearson, 2010.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu. 2., rozšíř. české vyd.* Brno: Paido, 2010, 261s. ISBN: 978-80-7315-185-0.

GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. *Sociální zabezpečení. 2., aktualiz. a dopl. vyd.* Brno: Masarykova univerzita: DOPLNĚK, 2005, 280s. ISBN: 1081-287-2005.

GREGOROVÁ, Z., PÍCHOVÁ, I. *Základy pracovního práva a sociálního zabezpečení v Evropských společenstvích.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 168s. ISBN: 80-210-2729-0.

CHVÁTALOVÁ, I. a kol. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 290s. ISBN: 978-80-7380-374-2.

KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo.* 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007, 176s. ISBN: 978-80-7179-620-6.

KOZLOVÁ, L. *Sociální služby.* 1. vyd. Praha: Triton, 2005, 80s. ISBN: 80-7254-662-7.

KREBS, V. a kol. *Sociální politika. 4., přeprac. a aktualiz. vyd.* Praha: ASPI, 2007, 504s. ISBN: 978-80-7357-276-1.

MATĚJKOVÁ, B., PALONCYOVÁ, J. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice.* Brno: Masarykova univerzita, 2005, 80s. ISBN: 80-210-3630-3.

MATLÁK, J. *Právo sociálneho zabezpečenia.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 383s. ISBN: 978-80-7380-212-7.

MITCHELL, E. Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu.: Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky. Praha: ČVUT, 2010, 112s. ISBN: 978-80-86729-54-1.

MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009, 189s. ISBN: 80-246-0780-8.

MÜHLPACHR, P. a kol. *Sociální pedagogika II*. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 251s.

NÁRODNÍ POJIŠTĚNÍ. *Rodičovský příspěvek* Odborný měsíčník České správy sociálního zabezpečení 2/2012, ISSN: 0323-2395.

NEKOLA, M., GEISLER, H., MOURALOVÁ, M. *Současné metodologické otázky veřejné politiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 305 s. ISBN: 978-80-246-1865-4.

ODBOR EVROPSKÉ UNIE A MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE MPSV. *Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie*. Praha: MPSV, 2009, 280s. ISBN: 978-80-7421-009-9.

PETRÁŠEK, J. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007, 120s. ISBN: 978-80-86723-41-9.

PŘIB, J., BŘESKÁ, N., ŠPUNDOVÁ, E., PILÁTOVÁ, J. *Mateřská a rodičovská dovolená*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2003, 156s. ISBN: 80-247-0675-X.

RIEVAJOVÁ, E. a kol. *Sociálne zabezpečenie*. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta, 2008, 236s. ISBN: 978-80-225-2545-9.

SPIRIT, M. a kol. *Pracovní právo a právo sociálního zabezpečení v ČR*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 414s. ISBN: 978-80-7380-189-2.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 377s. ISBN: 978-807367-313-0.

TICHÝ, L., ARNOLD, R., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R., DUMBROVSKÝ, T. *Evropské právo*. 4. přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 953s. ISBN: 978-80-7400-333-2.

TOMEŠ, I., KOLDINSKÁ, K. *Sociální právo Evropské unie*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2003, 267s. ISBN: 80-7179-831-2.

TOMEŠ, I. a kol. *Sociální správa*. 2., rozšíř. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009, ISBN: 978-80-7367-483-0.

TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H.Beck, 2008, 404s. ISBN: 978-80-7400-032-4.

VESELÝ, A., NEKOLA, M. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. 1. vyd. Praha: SLON, 2007, 407s. ISBN: 80-86429-50-4.

WOLFOVÁ, D. a kol. *Sociálne zabezpečenie: (aplikačné praktikum)*. 1.vyd. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta, 2008, 125s. ISBN: 978-80-225-2499-5.

ŽENÍŠKOVÁ, M., PŘIB, J.. *Zákon o nemocenském pojištění: od 1. 1. 2012: s komentářem a příklady*. 5. aktualiz. vyd. Olomouc: ANAG, 2012, 280s. ISBN: 978-80-7263-725-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE

About the ILO. ILO [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>

Dávka v hmotnej núdzi. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/davka-v-hmotnej-nudzi.html>.

Doplatek na bydlení. In. Ministerstvo práce a sociálních věcí, [online], [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>.

Koordinace sociálního zabezpečení. In. Česká správa sociálního zabezpečení, [online], [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/evropska-unie/socialni-zabezpeceni>.

Kurzy devizového trhu. In. Česká národní banka, [online], [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/faq/jakym_zpusobem_stanovuje_cnb_kurz.html.

Materské. In. Sociálna poisťovňa, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/materske/1293s>.

Nemocenské poistenie. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/nemocenske-poistenie.html/1>.

Nemocenské pojištění. In. Česká správa sociálního zabezpečení, [online], [cit. 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/nemocenske.htm>.

Osobitný opakovaný príspevok nahradnemu rodičovi. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/osobitny-opakovany-prispevok-nahradnemu-rodicovi.html>

Ošetrovné. In. Sociálna poisťovňa, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/osetrovne/1294s>.

Pomoc v hmotné nouzi. In. Ministerstvo práce a sociálních věcí, [online], [cit. 2013-02-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5#djp>.

Prídavok na dieťa. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/pridavok-na-dieta.html>.

Príplatok k prídavku na dieťa. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/priplatok-k-pridavku-na-dieta.html>.

Příplatok k príspevku pri narodení dieťaťa. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-23] Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/priplatok-k-prispevku-pri-narodení-dietata.html>.

Príspevok na starostlivosť o dieťa. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/prispevok-na-starostlivosť-o-dieta.html>.

Príspevok pri narodení dieťaťa. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/prispevok-pri-narodení-dietata.html>.

Průměrná mzda v roce 2012. In. Český statistický úřad. [online], [cit. 2013-03-15].

Dostupné z

[http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/pmz031113_213.xls/\\$File/pmz031113_2.xls](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/pmz031113_213.xls/$File/pmz031113_2.xls)

Průměrná mzda v roce 2011. In. Český statistický úřad. [online], [cit. 2013-03-06].

Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/pmz030912_212.xls/\\$File/pmz030912_2.xls](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/pmz030912_212.xls/$File/pmz030912_2.xls)

Príspevek na bydlení. In. Ministerstvo práce a sociálnych vecí, [online], [cit. 2013-02-21].

Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni.

Príspevek na živobytí. In. Ministerstvo práce a sociálnych vecí, [online], [cit. 2013-02-21].

Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivobyti/>.

Rodičovský príspevok. In. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, [online], [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/rodicovsky-prispevok.html>.

Slovník pojmov – ochranná lehota. In. Sociálna poisťovňa, [online], [cit. 2013-02-24].

Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/dictionary-ochranna-lehota?prm1=3>.

Úmluva MOP č. 102 z roku 1952, [online]. [cit. 2012-11-15]. Dostupné z:

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1178/102.pdf>

Všeobecná deklaráce lidských práv. [online]. [cit.2012-11-15]. Dostupné z:

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Vyrovnavacia dávka. In. Sociálna poisťovňa, [online], [cit. 2013-02-24]. Dostupné z:

<http://www.socpoist.sk/vyrovnavacia-davka/1295s>.

Životní a existenční minimum. In. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, [online],

[cit. 2013-01-09]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11852>.

PŘÁVNÍ PŘEDPISY

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 600/2003 Z. z., o přídavku na dítě a o změně a doplnění zákona č. 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 235/1998 Z. z., o příspěvku při narození dítěte, o příspěvku rodičům, kterým se současně narodily tři děti anebo více dětí anebo kterým se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata a kterým se mění další zákony ve znění zákona č. 453/2003 Z. z., zákona č. 601/2003 Z. z., zákona č. 471/2005 Z. z., zákona č. 676/2006 Z. z., zákona č. 592/2007 Z. z., zákona č. 554/2008 Z. z., zákona č. 571/2009 Z. z., zákona č. 180/2011 Z. z. a zákona č. 468/2011 Z. z.

Zákon č. 571/2009 Z. z., o rodičovském příspěvku a o změně a doplnění některých zákonů ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 561/2008 Z. z., o příspěvku na péči o dítě a o změně a doplnění některých zákonů ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 627/2005 Z. z., o příspěvcích na podporu náhradní péče o dítě ve znění zákona č. 561/2008 Z. z.

Zákon č. 201/2008 Z. z., o náhradním výživném a o změně a doplnění zákona č. 36/2005 Z. z., o rodině a o změně a doplnění některých zákonů ve znění nálezu Ústavného soudu Slovenské republiky č. 615/2006 Z. z., ve znění zákona č. 554/2008 Z. z.

Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění

Zákon č. 599/2003 Z. z., o pomoci v hmotné nouzi a o změně a doplnění některých zákonů ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 601/2003 Z. z., o životním minimu a o změně a doplnění některých zákonů ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Čl	Článek
ČR	Česká republika
DVZ	Denní vyměřovací základ
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
MOP	Mezinárodní organizace práce
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MPSVR	Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny
MVZ	Měsíční vyměřovací základ
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PPM	Peněžitá pomoc v mateřství
SSP	Státní sociální podpora
VPTM	Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství
ŽM	Životní minimum

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku v roce 2013 v ČR.....	33
Tab. 2. Výše životního minima v ČR od 1. ledna 2013.....	41
Tab. 3. Výše příspěvku rodičům, kterým se současně narodily tři nebo více dětí anebo, kterým se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata od 1. ledna 2013 v SR.....	52
Tab. 4. Výše životního minima v SR od 1. ledna 2013.....	59
Tab. 5. Výše dávky v hmotné nouzi v SR od 1. ledna 2013 v	60
Tab. 6. Porovnání výše dávek ze systému sociálního zabezpečení stejné modelové rodiny v ČR a SR.....	86

SEZNAM PŘÍLOH

P I	Tabulka I: Druhy dávek státní sociální podpory v ČR a v SR
P II	Tabulka II.: Druhy dávek sociální pomoci rodinám s dětmi v ČR a v SR
PIII	Tabulka III.: Výše životního minima od 1. Ledna 2013 v ČR a v SR v Kč
P IV	Tabulka IV.: Přídavek na dítě v ČR a v SR od 1. ledna 2013
P V	Tabulka V.: Rodičovský příspěvek v ČR a v SR od 1. ledna 2013
P VI	Tabulka VI.: Porodné v ČR/příspěvek při narození dítěte v SR od 1. ledna 2013
P VII	Tabulka VII.: Peněžité pomoc v mateřství v ČR/ mateřská v SR od 1. ledna 2013
P VIII	Tabulka VIII.: Ošetřovné v ČR a v SR od 1. ledna 2013
P IX	Tabulka IX.: VPTM v ČR/vyrovňovací dávka v SR od 1. ledna 2013
P X	Tabulka X.: Příspěvek na živobytí v ČR/ dávka v hmotné nouzi v SR od 1 ledna 2013
P XI	Tabulka XI.: Doplatek na bydlení v ČR/ příspěvek na bydlení v SR od 1. ledna 2013
P XII	Tabulka XII.: Porovnání výše poskytovaných dávek v Kč ze systému sociálního zabezpečení modelové rodině v ČR a v SR v měsíci 2/2013 (měsíc narození dítěte)
P XIII	Tabulka XIII.: Porovnání výše poskytovaných dávek v Kč ze systému sociálního zabezpečení modelové rodině v ČR a v SR od 1/2013 do 2/2016 (do 3 let věku dítěte)

PŘÍLOHA PI: Tabulka I: Druhy dávek státní sociální podpory v ČR a v SR

název dávky	Česká republika	Slovenská republika
přídavek na dítě	opakovaná dávka	opakovaná dávka
příplatek k přídavku na dítě	neposkytuje se	opakovaná dávka
rodičovský příspěvek	opakovaná dávka	opakovaná dávka
porodné/příspěvek při narození dítěte	jednorázová dávka	jednorázová dávka
příplatek k příspěvku při narození dítěte	neposkytuje se	jednorázová dávka
příspěvek rodičům, kterým se současně narodily tři nebo více dětí anebo v průběhu dvou let opakovaně dvojčata	neposkytuje se	opakovaná dávka
příspěvek na péči o dítě	neposkytuje se	opakovaná dávka
příspěvek na bydlení	opakovaná dávka	neposkytuje se
Pohřebné	jednorázová dávka	jednorázová dávka
náhradní výživné	neposkytuje se	opakovaná dávka
jednorázový příspěvek dítěti při svěřeni do náhradní péče	neposkytuje se	jednorázová dávka
jednorázový příspěvek dítěti při zániku náhradní péče	neposkytuje se	jednorázová dávka
opakovaný příspěvek dítěti svěřenému do náhradní péče	neposkytuje se	opakovaná dávka
opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči	neposkytuje se	opakovaná dávka
osobní opakovaný příspěvek náhradnímu	neposkytuje se	opakovaná dávka

PŘÍLOHA PII: Tabulka II.: Druhy dávek sociální pomoci rodinám s dětmi v ČR a v SR

název dávky	ČR	SR
příspěvek na živobytí / dávka v hmotné nouzi	opakovaná dávka	opakovaná dávka
doplatek na bydlení / příspěvek na bydlení	opakovaná dávka	opakovaná dávka
mimořádná okamžitá pomoc pro osobu, která nesplňuje podmínky pro vznik nároku na opakované dávky, ale hrozí jí újma na zdraví	jednorázová dávka	neposkytuje se
mimořádná okamžitá pomoc z důvodu nedostatku prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby	jednorázová dávka	neposkytuje se
mimořádná okamžitá pomoc na úhradu odvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí	jednorázová dávka	neposkytuje se
příspěvek na zdravotní péči	neposkytuje se	opakovaná dávka
ochranný příspěvek	neposkytuje se	opakovaná dávka
jednorázová dávka v hmotné nouzi	neposkytuje se	jednorázová dávka
dotace na podporu výchovy ke stravovacím návykům dítěte ohroženého sociálním vyloučením	neposkytuje se	jednorázová dávka
dotace na podporu výchovy k plnění školních povinností dítěte ohroženého sociálním vyloučením	neposkytuje se	jednorázová dávka

PŘÍLOHA PIII: Tabulka III.: Výše životního minima od 1. Ledna 2013 v ČR a v SR v Kč

	ČR	SR
pro jednotlivce	3410	4892
pro první osobu v domácnosti	3140	3413
pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2830	3413
pro nezaopatřené dítě do 6 let	1740	2233
pro nezaopatřené dítě od 6 do 15 let	2140	2233
pro nezaopatřené dítě od 15 do 26 let (v SR do 25 let)	2450	2233
zaopatřené neplnoleté dítě	2830	2233

Zdroj: MPSV ČR + MPSVR SR 2013

PŘÍLOHA PIV: Tabulka IV.: Přídavek na dítě v ČR a v SR od 1. ledna 2013

	oprávněná osoba	podmínky nároku	výše dávky v Kč	dobu, po kterou se dávka poskytuje
ČR	nezaopatřené dítě (do zletilosti dítěte je příspěvek vyplácen osobě, která má dítě v přímém zaopatření)	Rozhodný příjem rodiny je nižší než 2,4násobek částky životního minim.	do 6 let = 500 6-15 let = 610 15-26 let = 700	do skončení povinné školní docházky, a po té nejdéle do 26 let věku dítěte: a) připravuje – li se soustavně na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole b) nemůže se připravovat na budoucí povolání pro nemoc či úraz nebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, kvůli kterému není schopno vykonávat pracovní činnost. c) po skončení povinné školní docházky, pokud je vedeno v evidenci ÚP a nemá nárok na podporu nezaměstnanosti nebo rekvalifikaci – nejdéle do 18 let věku dítěte
SR	a) rodič nezaopatřeného dítěte b) osoba, které je nezaopatřené dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě pravomocného rozhodnutí soudu c) plnoleté nezaopatřené dítě, pokud nemá rodiče, pokud má upravenou vyživovací povinnost od rodičů, d) plnoleté nezaopatřené dítě, které uzavřelo manželství, nebo jehož manželství zaniklo	a) péče oprávněné osoby o nezaopatřené dítě b) trvalý nebo přechodný pobyt (u cizinců) na území SR oprávněné osoby i nezaopatřeného dítěte na území SR	581	do skončení povinné školní docházky, a po té nejdéle do 25 let věku dítěte: a) připravuje – li se soustavně na budoucí povolání studiem b) nemůže se připravovat na budoucí povolání pro nemoc či úraz nebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, kvůli kterému není schopno vykonávat pracovní činnost – nejdéle do 18 let věku

PŘÍLOHA PV: Tabulka V.: Rodičovský příspěvek v ČR a v SR od 1. ledna 2013

	Oprávněná osoba	podmínky nárok	výše dávky v Kč	doba, po kterou se dávka poskytuje
ČR	a) rodič dítěte (rodičem pro účely rodičovského příspěvku je i osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů)	a) osobní a řádná celodenní péče o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte. (u dětí starších 2 let se docházka do jeslí a jiných předškolních zařízení nesleduje, podmínka je splněna i tehdy, kdy rodič zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou v době, kdy je výdělečně činný nebo studuje).	pokud 70% 30násobku DVZ je: ≤7600 = 7600 >7600 = 11500 pokud nelze VZ stanovit = 7600 do 9. měsíců a dále 3800 do 4 let	maximálně do 4 let věku dítěte
SR	a) rodič dítěte b) fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu, popř. úřadu c) manžel rodiče dítěte, pokud žije s rodičem dítěte ve společné domácnosti	a) řádné zabezpečení péče o dítě do tří let věku dítěte, popř. do šesti let věku dítěte, které má dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav b) trvalý pobyt nebo přechodný pobyt (u cizinců) oprávněné osoby na území SR Podmínka osobní a řádné péče je splněna, pokud je zajištěna řádná péče jinou plnoletou fyzickou nebo právnickou osobou.	1 dítě = 5018 +1255 na každé další společně narozené dítě	maximálně do 3 let věku dítěte, popř. maximálně do 6 let věku dítěte, jedná – li se o dítě dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem

PŘÍLOHA PVI: Tabulka VI.: Porodné v ČR/ příspěvek při narození dítěte v SR od 1. ledna 2013

	Oprávněná osoba	podmínky nároku	výše dávky v Kč	dobu, po kterou se dávka poskytuje
ČR	<p>a) žena, která porodila první živé dítě, popř. současně s prvním porodila další živé dítě nebo děti</p> <p>b) otec prvního živého dítěte nebo dětí, jestliže žena, která porodila, zemřela</p> <p>c) osoba, která dítě do 1 roku jeho věku převzala, a bylo prvním dítětem této ženy, na které z důvodu jeho převzetí vznikl nárok na porodné</p>	<p>a) narození prvního živého dítěte (dětí)</p> <p>b) stanovená hranice příjmů v rodině, která v kalendářním čtvrtletí předcházejícím kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se narodilo dítě, musí být nižší než 2,4násobek životního minima rodiny</p>	<p>13000 na první živě narozené dítě</p> <p>19500 na první živé dvě nebo více živě narozených dětí</p>	jednorázová dávka
SR	<p>a) matka dítěte, která porodila</p> <p>b) otec dítěte, pokud matka zemřela nebo bylo po matce vyhlášeno pátrání nebo bylo dítě svěřeno do výchovy otce na základě pravomocného rozhodnutí soudu</p> <p>c) osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě pravomocného rozhodnutí soudu</p>	<p>a) narození dítěte (dětí)</p> <p>b) trvalý pobyt oprávněné osoby na území SR</p>	<p>3805 Kč</p> <p>Pokud se současně narodí dvě nebo více dětí a dvě z nich se dožili 28 dní, zvyšuje se příspěvek o jednu polovinu uvedené částky na každé dítě, které se dožilo 28 dní, tzn.:</p> <p>1 dítě = 3805</p> <p>2 děti = 5708</p> <p>3 děti = 7611, atd.</p>	jednorázová dávka

PŘÍLOHA PVII: Tabulka VII. : Peněžítá pomoc v mateřství v ČR/ mateřská v SR od 1. ledna 2013

	Oprávněná osoba	podmínky nároku	výše dávky v Kč	doba, po kterou se dávka poskytuje
ČR	osoba, která je účastna nemocenského pojištění, popř. je v ochranné lhůtě	<p>a) účast na nemocenském pojištění po dobu 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech před dnem nástupu na PPM, u OSVČ tatáž podmínka+180 dnů pojištění jako OSVČ</p> <p>b) ochranná lhůta u žen, jejichž pojištění zaniklo v době těhotenství, činí 180 kalendářních dnů ode dne zániku pojištění</p> <p>c) nástup na PPM v rozmezí od 8. týdne do 6. týdne před porodem (u osob, které dítě převzaly do péče je nástup dnem převzetí)</p> <p>d) pokud PPM pobírá otec dítě na základě písemné dohody s matkou, může tak učinit nejdříve 7 týdnů po porodu dítěte a to na dobu nejméně 7 kalendářních dnů po sobě jdoucích</p>	70% DVZ za kalendářní den, a to po celou dobu pobírání PPM	<p>a) 28 týdnů – osoba, která porodila</p> <p>b) 37 týdnů – pokud se narodí dvě a více dětí, podmínkou je péče alespoň o dvě z nich po uplynutí 28 týdnů</p> <p>c) 22 týdnů – osoba, která dítě převzala do péče, popř. 31 týdnů pokud pečuje zároveň o dvě a více dětí</p> <p>d) nesmí být kratší než 14 týdnů od vzniku nároku na mateřskou a nesmí skončit před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu (platí pro ženu, která porodila).</p>
SR	osoba, která je účastna nemocenského pojištění, popř. je v ochranné lhůtě	<p>a) účast na nemocenském pojištění po dobu 270 kalendářních dnů v posledních dvou letech před dnem nástupu na mateřskou, u OSVČ tatáž podmínka+zaplacení pojistného ve správné výši od vzniku nemocenského pojištění do konce kalendářního měsíce předcházející kalendářnímu měsíci nástupu na mateřskou</p> <p>b) ochranná lhůta u žen, jejichž pojištění zaniklo v době těhotenství, činí 8 měsíců</p> <p>c) nástup na mateřskou v rozmezí od 8. týdne do 6. týdne před porodem</p> <p>d) pokud mateřskou pobírá otec dítě na základě dohody s matkou, může tak učinit nejdříve 6 týdnů po porodu dítěte</p>	65% DVZ za kalendářní den, a to po celou dobu pobírání mateřské	<p>a) 34 týdnů – žena, která porodila</p> <p>b) 37 týdnů – žena, která porodila a je osamělá</p> <p>c) 43 týdnů žena, která porodila 2 a více dětí a alespoň o dvě z nich se stará</p> <p>d) 28 týdnů ode dne převzetí dítěte (pokud se jedná o sobu osamělou tak 31 týdnů, 37 týdnů ode dne převzetí dvou a více dětí)</p> <p>e) nesmí být kratší než 14 týdnů od vzniku nároku na mateřskou a nesmí skončit před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu (platí pro ženu, která porodila)</p>

PŘÍLOHA PVIII: Tabulka VIII. : Ošetřovné v ČR a v SR od 1. ledna 2013

	Oprávněná osoba	podmínky nároku v Kč	výše dávky v Kč	doba, po kterou se dávka poskytuje
ČR	zaměstnanec	<p>z důvodu ošetřování nebo péče:</p> <p>a) ošetřování dítěte mladšího 10 let z důvodu nemoci, úrazu</p> <p>b) ošetřování jiného člena domácnosti z důvodu nemoci či úrazu, jehož zdravotní stav to vyžaduje – podmínka společné domácnosti</p> <p>c) péče o dítě mladší 10 let z důvodu uzavření školního zařízení, nařízené karantény dítěte (dítě je v péči školského zařízení)</p> <p>d) z důvodu nemoci osoby, která jinak o dítě pečuje</p>	60% DVZ za kalendářní den, a to po dobu péče, či ošetřování	9 kalendářních dní nebo 16 kalendářních dní, jde – li o osamělého zaměstnance
SR	osoba, která je účastna nemocenského pojištění	<p>z důvodu ošetřování nebo péče:</p> <p>a) ošetřování dítěte z důvodu nemoci, úrazu či jiné osoby (manžela, manželky, rodiče, rodiče manžela, jehož zdravotní stav to vyžaduje</p> <p>b) péče o dítě mladší 10 let z důvodu uzavření školního zařízení, nařízené karantény dítěte (dítě je v péči školského zařízení)</p> <p>c) z důvodu nemoci osoby, která jinak o dítě pečuje</p>	55% DVZ za kalendářní den, a to po dobu péče, či ošetřování	10 kalendářních dní

PŘÍLOHA PIX: Tabulka IX.: VPTM v ČR/ vyrovnávací dávka v SR od 1. ledna 2013

	Oprávněná osoba	podmínky nároku	výše dávky v Kč	doba, po kterou se dávka poskytuje
ČR	zaměstnaná žena, která je účastna nemocenského pojištění	<p>a) výkon práce, která je těhotným ženám nebo matkám do 9 měsíce po porodu zakázána</p> <p>b) dočasné převedení na jinou práci z důvodu těhotenství nebo mateřství</p> <p>c) nižší výdělek bez svého zavinění</p>	rozdíl mezi DVZ základem zjištěným ke dni převedení a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po převedení	poskytuje se za kalendářní dny, v nichž převedení trvalo, nejdéle do počátku 6 týdne před porodem a po mateřské nejdéle do konce 9 měsíce po porodu
SR	zaměstnaná žena, která je účastna nemocenského pojištění	<p>a) výkon práce, který je těhotným ženám nebo matkám do 9 měsíce po porodu zakázána</p> <p>b) dočasné převedení na jinou práci z důvodu těhotenství nebo mateřství</p> <p>c) nižší výdělek bez svého zavinění</p>	55% rozdílu mezi MVZ a vyměřovacím základem, kterého zaměstnankyně dosahovala v jednotlivých měsících po přeřazení	za celý kalendářní měsíc, od měsíce převedení na jinou práci, nejdéle do nástupu na mateřskou dovolenou a po mateřské nejdéle do konce 9 měsíce po porodu

PŘÍLOHA PX: Tabulka X.: Příspěvek na živobytí v ČR / dávka v hmotné nouzi v SR od 1. ledna 2013

	Podmínky nároku	výše dávky v Kč	doba, po kterou se dávka poskytuje
ČR	<p>a) osoba nebo rodina, která byla uznána za osobu nebo rodinu v hmotné nouzi</p> <p>b) osoba nebo rodina, která nedosahuje částky živobytí posuzovaných osob</p> <p>c) neschopnost zvýšit si příjem vlastním přičiněním, zabezpečit si životní podmínky prodejem majetku, uplatněním pohledávek</p>	<p>rozdíl mezi částkou živobytí posuzovaných osob a jejich příjmem, který je snížený o náklady na bydlení</p> <p>výše se odvíjí od existenčního minima, tj. 2200, Kč na osobu nebo životního minima (např. v případě nezaopatřených dětí)</p> <p>Částka živobytí se zvyšuje, pokud je mezi posuzovanými osobami, jejíž zdravotní stav vyžaduje zvýšené náklady na dietní stravování</p>	měsíční opakující se dávka, po dobu plnění podmínek nároku
SR	<p>a) osoba nebo rodina, která je ve stavu hmotné nouze</p> <p>b) osoba nebo rodina, která nedosahuje částky životního minima</p> <p>c) nemožnost občana si zabezpečit nebo zvýšit svůj příjem vlastním přičiněním, nemožnost zabezpečit si základní životní podmínky majetkem nebo uplatněním zákonných nároků.</p>	<p>výše dávky je pevná</p> <p>a) jednatel s nejvíce čtyřmi dětmi = 2894 Kč</p> <p>b) jednatel s více než čtyřmi dětmi = 4229 Kč</p> <p>c) dvojice s nejvíce čtyřmi dětmi = 3962 Kč</p> <p>d) dvojice s více než čtyřmi dětmi = 5 337 Kč</p> <p>Výše dávky může být zvýšena, pokud je mezi posuzovanými osobami těhotná žena od 4. měsíce těhotenství nebo rodič dítěte starající se o dítě do 1 roku, a to o 339 Kč.</p> <p>Výše dávky může být zvýšena, pokud je mezi posuzovanými osobami dítě plnící školní docházku, a to o 432 Kč (od září do června).</p>	měsíční opakující se dávka, po dobu plnění podmínek nároku

PŘÍLOHA PXI: Tabulka XI.: Doplatek na bydlení v ČR / příspěvek na bydlení v SR od 1. ledna 2013

	Podmínky nároku	výše dávky v Kč	doba, po kterou se dávka poskytuje
ČR	<ul style="list-style-type: none"> a) vlastník nebo nájemce bytu, nájemce obytné místnosti určené k trvalému bydlení b) výše příjmů c) výše nákladů na bydlení d) získání nároku na příspěvek na živobytí 	Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení, zůstala osobám společně posuzovaným, částka živobytí.	<p>opakovaná dávka</p> <p>nejdéle po dobu 84 kalendářních měsíců v období 10 kalendářních let</p>
SR	<ul style="list-style-type: none"> a) vlastník nebo nájemce bytu nebo rodinného domu, nájemce obytné místnosti, nájemce bytu nebo domu určenému k doživotnímu užívání b) hmotná nouze c) šest měsíců před podáním žádosti o příspěvek jsou veškeré náklady na bydlení uhrazeny 	Příspěvek na bydlení pro více osob činí 2242 Kč měsíčně	<p>opakovaná dávka</p> <p>nárok se přehodnocuje 1x za šest měsíců</p>

PŘÍLOHA PXII: Tabulka XII.: Porovnání výše poskytovaných dávek v Kč ze systému sociálního zabezpečení modelové rodině v ČR a v SR v měsíci 2/2013 (měsíc narození dítěte)

	výše PPM/ mateřské za 2/2013	porodné/ příspěvek při narození dítěte	příplatek k příspěvku při narození dítěte	příspěvek na bydlení	výše přídavku na dítě (2dětí)	výše příplatku k přídavku na dítě	Celkem
ČR	16 184	0	nevyplácí se	0	0	nevyplácí se	16 184
SR	15 064	3 805	17 057	nevyplácí se	1162	0	37 088

PŘÍLOHA PXIII: Tabulka XIII.: Porovnání výše poskytovaných dávek v Kč ze systému sociálního zabezpečení modelové rodině v ČR a v SR od 1/2013 do 2/2016 (do 3 let věku dítěte)

	výše PPM – 28 týdnů výše mateřské – 34 týdnů	výše porodného/ výše příspěvku při narození dítěte	příplatek k příspěv- ku při narození dítěte	přídavek na dítě (2 děti)	Rodičovský pří- spěvek do 3 let věku dítěte	Celkem
ČR	113 288	0	nevyplácí se	0	220 000	333 288
SR	128 043	3 805	17 057	43 555	155 556	348 016